

Osana omaa ympäristöä

---

toim. Laura Puolamäki ja Eeva Raike

OSANA OMAA YMPÄRISTÖÄ -HANKKEEN LOPPURAPORTTI

Toimittaneet Laura Puolamäki ja Eeva Raike

Taitto: Iiro Lehtonen ja Kristian Lindroos

KTMP / Ykkös-Offset, Mustasaari 2014

ISBN: 978-951-29-5716-3

ISSN: 1779-0564

Turun Yliopisto/ Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen julkaisuja numero 43

Turun yliopisto Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma

PL 124 28101 Pori

www.utu.fi

Osana omaa ympäristöä

<http://osanaymparistoa.blogspot.fi/>

Suolavettä suonissa -näyttelyn avajaisiin Rauman Nurmeksen Päivärantaan saavuttiin luonnollisesti veneillä. Kuva: Laura Puolamäki.

SISÄLLYSLUETTELO

Mukana Osana omaa ympäristöä -hankkeessa <i>Eeva Raike</i>	6
MAISEMAKOKEMUKSIA JAKAMASSA	
Kirjoituskilpailu Selkämerestä innoitti kertomaan meren monista merkityksistä <i>Anne Savola</i>	10
Haastattelumenetelmä ihmisten ympäristökokemusten kartoittamiseksi <i>Riina Haanpää</i>	24
YMPÄRISTÖTIETO ELÄMÄÄN	
Merta ja ihmisiä <i>Minna Karru</i>	46
Ympäristöpolulla <i>Laura Puolamäki</i>	60

YHDESSÄ KENTÄLLÄ

Yhteisöllistä arkeologiaa Euran Kauttualla <i>Leena Koivisto</i>	80
Vesiopetuspäivät alakouluilla <i>Henna Ryömä</i>	90
Kaikki ympäristökasvattaa – lounaissuomalainen toiminta on monipuolista <i>Merja Haliseva-Soila</i>	102

NÄKÖKULMIA YMPÄRISTÖOSALLISUUTEEN

Nakkila hyödyntää hankkeita ympäristöasioissa <i>Kari Ylikoski</i>	120
Digitaalisen vaikuttamisen vallankumous <i>Jani Wahlman</i>	124
Yyterinsannat aluesuunnittelun ja suojelun kohteena <i>Sari Mäkiranta</i>	138

MUKANA OSANA OMAA YMPÄRISTÖÄ -HANKKEESSA

Osana omaa ympäristö -hankkeen päätoteuttajana oli Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma ja osatoteuttajana Pyhäjärvi-Instituutti. Hankkeen pääasiallinen rahoitus saatiin Varsinais-Suomen ELY-keskuksesta, ja omarahoitusosuuteen osallistuivat Porin kaupunki, Rauman kaupunki, Nakkilan kunta, Karvian kunta, Kokemäen kaupunki, Muuritutkimus ky sekä Pyhäjärven suojeluohjelma. Suuri kiitos heille hankkeen toteutumisesta. Koko hankkeen toiminnan aikana suunnittelijana toimi FM Laura Puolamäki, jonka vastuulla olivat rahoitusasiat, yhteydenpidot yhteistyötahoihin ja periaatteessa koko hankkeen onnistuminen. Itse toimin kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman puolesta hankkeen johtajana ja yhdyshenkilönä yliopiston kanssa tehtyyn yhteistyöhön.

Hankkeen kokonaistavoitteena oli kohdistaa asukkaiden ja matkailijoiden huomio lähiluonnon

erityispiirteisiin ja monimuotoisuuteen, satakuntalaiseen ympäristöön sekä maisemaan. Hankkeessa oli tärkeää lisätä ympäristötietoa sekä parantaa ympäristönlukutaitoa. Näiden avulla voidaan edistää ympäristön kestäväää käyttöä sekä sen arvostusta.

Hanke on tehnyt erilaisia projekteja osarahoittajiensa sekä myös muiden hanketta kiinnostavien tahojen kanssa. Projekteina on suunniteltu erilaisia ympäristöpolkuja muun muassa Nakkilaan, Kokemäelle, Poriin ja yhteistyönä Metsähallituksen kanssa Luvian Säpin saareen, joka kuuluu vuonna 2011 perustettuun Selkämeren kansallispuistoon. Karvialle kerättiin materiaalia Skanssin kohteesta ja pidettiin siihen liittyvä teemapäivä, jonka aamupäivän aikana kohdetta esiteltiin koululaisille ja iltapäivällä kuntalaisille paikanpäällä.

Muuritutkimuksen kanssa tehtiin tiivistä yhtyötä mobiilitekniikan ja virtuaalisten ympäristöjen esitystapojen keinoin. Mobiilitekniikkaa hyväksikäyttävään Pulu-ohjelmaan tehtiin kulttuuriympäristöön liittyviä polkuja, joista ehkä kiinnostavin oli kaljaasi Ihanan reitille tehty Selkämereen ja sen kulttuuriympäristöön liittyvä Pulu-polku. Virtuaalisia oppimispolkuja tehtiin myös

Varsinais-Suomen liiton Lounaispaikan ylläpitämään PaikkaOppiin, johon tuotettiin aineistoja ja tehtäviä paikkatietotaitojen perusteiden opetukseen sekä oman lähiympäristön tutkimukseen paikkatietomenetelmiä hyödyntäen. Näistä ovat kirjoittaneet artikkelinsa Osana omaa ympäristöä -hankkeen suunnittelija Laura Puolamäki ja Nakkilan ympäristösihteeri Kari Ylikoski, jonka näkökulmana on hankkeiden hyödyntäminen kunnan ympäristöasioissa.

Syksyllä 2011 Osana omaa ympäristöä -hanke oli mukana toteuttamassa Raumalla Lähellä-tapahtumaa, jossa järjestettiin erilaisia työpajoja ala-asteen oppilaille Vanhassa Raumassa ja Rauman saaristossa. Työpajoissa aiheina oli sekä luonnon- ja kulttuuriympäristöt ja niihin liittyviä tehtäviä ratkottiin alan asiantuntijoiden johdolla. Tästä Lähellä -tapahtumasta ja yleisesti moninaisesta ympäristökasvatuksesta kirjoitti Varsinais-Suomen ELY-keskuksen tietopalvelupäällikkö Merja Haliseva-Soila. Pyhäjärvi-Intituutin toiminnasta vesiopetuksen taholla kirjoitti suunnittelija Henna Ryömä. Lasten ja nuorten ympäristöviikolla syksyllä 2013 Porin kaupungin ympäristötoimi yhteistyötahojensa kanssa valmisteli porilaisille kou-

lulaisille aktiviteetteja ympäristökasvatuksen eri aihepiireistä, joista yhtenä oli Yyterin dyynit. Tähän kirjaan Yyterin dyyneistä kirjoitti maiseman tutkimuksen opiskelija Sari Mäkiranta.

Muuritutkimuksen, Satakunnan Museon ja koulutusohjelman kanssa Osana omaa ympäristöä -hanke oli mukana kaksivuotisessa (vuosina 2012–2013) Kulttuurien Kerroksia Kauttualla -hankkeessa, jossa kaivausten avulla haettiin lisätietoa Kauttuan vanhan kylän paikasta ja sen yhteydestä Luistarin kalmistoon. Osana omaa ympäristöä - hankkeen päävastuulla oli Kauttuan hankkeen vieminen sosiaaliseen mediaan. Kauttuan hankkeelle luotiin blogi- ja Facebook-sivut, joissa kerrottiin kaivausten aikana työn etenemisestä ja muuna aikana muun muassa kaivausten jälkeen tehdyistä analyyseistä, niiden tuloksista ja jälkitöistä. Blogi- ja Facebook-sivut toivat tutkimukset myös niiden ulottuville, joilla ei ollut mahdollisuutta tulla itse paikan päälle kaivamaan tai katsomaan työn etenemistä. Lisäksi sivut kertoivat myös kaivausten ulkopuolella tapahtuvasta arkeologisesta toiminnasta. Kauttuan hanke järjesti myös kaksi kokopäiväistä seminaaria, joissa aiheina olivat muun muassa Kauttuan

historia ja maanviljelyksen varhaisvaiheet. Tästä Kulttuurien Kerroksia Kauttuan -hankkeesta kirjoitti tähän julkaisuun artikkelin Satakunnan Museon arkeologi Leena Koivisto.

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman opiskelijoiden kanssa Osana omaa ympäristöä -hanke toteutti Rauman Nurmeksen saareen näyttelyn ”Meil on suolavettä suonissa”. Näyttelyssä käytettiin vuoden 2012 kenttäkurssin aikana saaristossa asuneiden ja kesällä viettäneiden muistoja ja valokuvia. Tästä näyttelyn teosta, sen pystytyksestä ja avajaisista Minna Karru kirjoitti ”Merta ja Ihmisiä” artikkelin. Tämän näyttelyn teko hyödytti sekä hanketta, opiskelijoita että muistonsa saaristosta kertoneita ihmisiä. Näyttely tulee olemaan avoinna kesäisin kaikille Nurmeksen saarella kävijöille.

Metsähallitus järjesti Selkämeri kirjoituskilpailun ”Minun Selkämereni”, jossa Osana omaa ympäristöä -hanke oli yhtenä yhteistyötahona Satakunnan Museon, Satakuntaliiton, Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman sekä Ylen kanssa. Kirjoituksia tuli yhteensä 157, jotka koulutusohjelman ja Osana omaa ympäristöä -hankkeen toimesta arkistoitiin osaksi Sata-

kunnan Museon kokoelmia, jossa ne säilyvät tutkijoiden ja muiden aiheesta kiinnostuneiden luettavana. Kirjoituskilpailusta kirjoitti tähän kirjaan Satakuntaliiton ympäristöasiatuntija Anne Savola.

Yhteistyö Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman kanssa on ollut saumatonta ja antoisaa molemmin puolin. Yhteistyötä on tehty kenttäkurssien muodossa vuonna 2012 Raumalla, vuonna 2013 Euran Paneliassa sekä vielä vuonna 2014 Eurajoen Irjanteella. Panelian ja Irjanteen kenttäkurssit liittyvät vahvasti Pyhäjärvi-Instituutin hallinnoimaan Yhteinen Eurajoki -hankkeeseen, jonka osatoteuttajana oli Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma yhdessä Osana omaa ympäristöä -hankkeen kanssa. Tavoitteena oli havainnoida molemmissa kylissä maiseman muutoksia karttojen ja valokuvien avulla sekä haastattelujen avulla kerätä muistoja Panelian ja Irjanteen kylien läpi virtaavasta Eurajoesta, sen käytöstä ja merkityksestä maisemassa. Muistelut aloitettiin yhteisellä muisteluillalla, jonka jälkeen opiskelijat pyysivät vielä osallistujia kahdenkeskisiin haastatteluihin. Näitä havaintoja, paikannimiä ja haastatteluista

saatuja muistoja käytetään hyväksi sekä opinnäytetöissä että myös Yhteinen Eurajoki -hankkeessa. Tästä yhteistyöstä Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman kanssa kirjoitti kulttuuriperinnön yliopisto-opettaja Riina Haanpää.

Lisäksi digitaalista kulttuuria opiskeleva Jani Wahlman tarkastelee omassa artikkelissaan sosiaalista mediaa ympäristöosallisuuden kohdalla kahdella tapaa, joista toisessa ympäristöosallisuus on yhtenä työkaluna ja toisaalta kokonaisena lähiympäristönä, jossa voi olla osallisena.

Osana omaa ympäristöä -hanke on toimintansa aikana pyrkinyt lisäämään ympäristötuntemusta erilaisin keinoin ja erilaisten toimijoiden kanssa. Vaikka hanke loppui vuoden 2014 aikana, niin kuitenkin monet erilaiset asiat ja toivottavasti myös erilaiset toimintatavat jäävät hankkeesta jäljelle. Yhteistyöllä on ollut voimaa ja näistä saavutuksista voi lukea tämän kirjan sivuilta. Minulle henkilökohtaisesti hanke on ollut portti satakuntalaiseen yhteistyöhön kulttuuri- ja luontoaloilla toimijoiden kanssa. Kiitos teille kaikille, että olette olleet Osana omaa ympäristöä -hankkeessa ja omalta osaltanne myös auttaneet saavuttamaan

tavoitteet, jotka hankkeelle asetimme. Toivottavasti yhteistyö tulee jatkumaan eri muodoissa myös tulevaisuudessa.

Haikeana ja iloisena Osana omaa ympäristöä -hanketta johtaneena kiitän ja odotan innolla uusia yhteisiä hankkeita.

Kuva: Riikka Kaivola-Häyry

Porissa keväällä 2014

Eeva Raike

**Osana omaa ympäristöä -hankkeen johtaja
Turun yliopiston maisemantutkimuksen
yliopisto-opettaja**

Selkämeren kirjoituskilpailussa palkittuja yhteiskuvassa Kaljaasi Ihanalla. Kuva: Anne Savola.

Anne Savola

KIRJOITUSKILPAILU SELKÄMERESTÄ INNOITTI KERTOMAAN MEREN MONISTA MERKITYKSISTÄ

SELKÄMERI KIRJOITUSKILPAILUN KOHTEENA

Selkämeri sai oman, nimeään kantavan kirjoituskilpailun, kun Minun Selkämereni -kirjoituskilpailu käynnistyi helmikuun 2013 alussa kysymyksellä ”Millainen on Sinun Selkämeresi”. Kirjoittajia pyydettiin kertomaan vapaasti ja omalla tyylillä Selkämeren henkilökohteisista merkityksistä. Kirjoituskilpailun suojelijana toimi tasavallan presidentin puoliso Jenni Haukio ja tuomareina kirjailijat Pirkko Saisio ja Tapio Koivukari. (Metsähallitus 2013a.)

Selkämerekseksi nimitetään Pohjanlahden eteläosaa, joka käsittää Ahvenanmaan pohjoispuo-

lisen alueen Merenkurkkuun saakka (Kirkkala & Oravainen 2005, 10). Kilpailulla haluttiin tuoda esille Selkämerta sekä uutta, vuonna 2011 Satakunnan ja Varsinais-Suomen rannikkoalueelle perustettua Selkämeren kansallispuistoa. Kansallispuistoa hoitaa ja hallinnoi Metsähallituksen luontopalvelut. Aloitteen kilpailun järjestämisestä tekivät Metsähallituksen edustajat. Kirjoituskilpailu juhlisti Metsähallituksen hoitaman ja hallinnoiman Selkämeren kansallispuiston kaksivuotistaivalta. Selkämereen liittyviä muistoja, kokemuksia ja elämyksiä käsitteleviä kirjoitusten määrä yllätti järjestäjät positiivisesti.

KILPAILUN TOTEUTUS

Kaikille avoimessa Minun Selkämereni -kirjoituskilpailussa kerättiin Selkämereen liittyviä muistoja, kokemuksia ja elämyksiä ajanjaksolla 1.2.2013–15.4.2013. Kilpailun järjestivät Metsähallitus ja Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma, Satakunnan Museo, Satakuntaliitto ja Varsinais-Suomen liitto yhteistyössä Ylen kanssa. Metsähallitus vastasi tiedottamisen koordinoinnista, mutta myös muut järjestäjät hoitivat tiedottivat kilpailun käynnistymisestä aktiivisesti kevään aikana. Lisäksi Metsähallitus viestitti kilpailun käynnistymisestä ja etenemisestä muun muassa Selkämeren kansallispuiston Facebook-sivuilla, kansallispuiston Koskelo-nimisessä uutiskirjeessä ja sähköpostitse. Kilpailusta tehtyä suomeksi ja ruotsiksi laadittua A3-kokoista julistetta jaettiin muun muassa kirjastojen kautta.

Kilpailussa kannustettiin nimenomaan oma-kohtaisten tekstien laadintaan: ”Minun Selkämereni -kirjoituskilpailussa voit kertoa vapaasti ja omalla tyylilläsi, mitä Selkämeri sinulle merkitsee.

Näkökulmia voit etsiä esimerkiksi arjesta, ympäristöstä, harrastuksesta tai tulevaisuuden unelmista. Onko Selkämeri sinulle työmaa, retkikohde, tuttu ja rakas ranta, antoisa kala-apaja, lintubongaus- vai melontapaikka?” (Metsähallitus 2013a.)

Kirjoitus oli mahdollista lähettää joko sähköisesti tai postitse Metsähallituksen antamiin osoitteisiin. Yli puolet kilpailuun osallistuneista 157 kirjoituksesta lähetettiin sähköisesti. Lisätietoa ja kirjoitusohjeet olivat saatavissa luontoon.fi -sivuston Selkämeren kansallispuistoa koskevassa verkko-osoitteessa (<www.luontoon.fi/selkameri>). Lisäkysymyksiä oli myös mahdollista esittää suoraan projektipäällikkö Minna Uusiniitty-Kivimäelle (Metsähallitus, luontopalvelut) tai suunnittelija Laura Puolamäelle (Turun yliopisto). Molemmat työskentelivät tuolloin EU-rahoitteisissa EAKR-projekteissa; Minna Metsähallituksen Selkämeren helmet -nimisessä hankkeessa ja Laura Turun yliopiston Osana omaa ympäristöä -hankkeessa. Molempien hankkeiden tavoitteet ja toimet kytkeytyivät läheisesti myös kirjoituskilpailun teemaan ja toteuttamiseen.

Kilpailukutsussa ilmoitettiin, että kirjoitukset arkistoidaan Satakunnan Museon arkistoon

Porissa ja ne ovat myös tutkijoiden käytettävissä ja näin myös tehtiin. Samalla ilmoitettiin, että kilpailun järjestäjillä on oikeus käyttää aineistoa julkaisu- ja tutkimuskäyttöön, kansallispuistoon liittyvissä ei-kaupallisessa viestinnässä sekä julkaista osia kirjoituksista kilpailuaikana. Erillisiä tekijänpalkkioita ei luvattu maksaa. (Metsähallitus 2013b.)

Kärkikirjoitusten valinta tapahtui kaksivaiheisesti siten, että esikarsinnan teki kilpailun järjestäjistä koostuva raati. Raati valitsi jatkoon kolmasosan saaduista kirjoituksista. Tämän jälkeen kilpailun kaksi tuomaria, kirjailijat Pirkko Saisio ja Tapio Koivukari valitsivat palkittavat kirjoitukset. Esiraadin jäseninä toimivat puistonjohtaja Hanna Ylitalo (Metsähallitus), yliopistonlehtori Riina Haanpää (Turun yliopisto, Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma), arkeologi Leena Koivisto (Satakunnan Museo), ympäristöasiantuntija Anne Savola (Satakuntaliitto) ja päällikkö Sinikka Tuomi (Yle Satakunta). Kilpailun suojelijana toimi tasavallan presidentin puoliso Jenni Haukio. (Metsähallitus 2013b).

Kirjoituskilpailu juhlisti Selkämeren kansallispuiston kaksivuotistaivalta. Kuva: Anne Savola.

Kilpailun tuomarit, kirjailijat Tapio Koivukari ja Pirkko Saisio. Kuva: Anne Savola.

Kirjoituskilpailun voittajan julkistaminen tapahtui 17.6.2013 Kaljaasi Ihanalla järjestetyssä tilaisuudessa Merikarvian edustan merialueella. Molemmat tuomarit olivat paikalla tilaisuudessa ja he kertoivat valintojen perusteista ja valintojen vaikeuksista. Lähes kaikki palkitut ja kunniamainintoja saaneet olivat päässeet paikalle.

Tuomarien valitsemat viisi parasta tarinaa palkittiin elämyksillä Selkämerellä: palkintoina olivat viikonloppu Isokarin majakalla, viikonloppu Kylmäpihlajan majakalla, päivä merellä ja mökkimajoitus Merikarviolla (Laidunranta), viikonloppu Ouran saaristossa (Norrgrund) tai purjehdus kaljaasi Ihanalla. Lisäksi viisi kirjoitusta sai kunniamaininnan. Osallistujien kesken arvottiin myös Metsähallituksen tuotepalkintoja. (Metsähallitus 2013b.). Nämä voittajatarinat ovat luettavissa Selkämeren kansallispuiston verkkosivustolta <www.luontoon.fi/selkameri>.

Puistonjohtaja Hanna Ylitalo kohottaa tyrnimaljan palkitsemisjuhlassa. Kuva: Anne Savola.

SELKÄMERI KIRJOITUSKILPAILUN KOHTEENA

Puistonjohtaja Hanna Ylitalo Metsähallituksesta totesi kilpailun käynnistyessä seuraavaa: ”Selkämeren kansallispuiston ensimmäinen kävijätutkimus tehtiin viime kesänä. Huomasimme, että valtaosa kansallispuiston nykyisistä kävijöistä on paikkakuntalaisia, jotka veneilevät ja retkeilevät alueella hyvin uskollisesti. Meitä alkoi kiinnostaa mikä Selkämeressä ihmisiin vetoaa, mitä he käynniltään saavat ja mitä se heille merkitsee”. (Metsähallitus 2013a). Tämä Ylitalon toteamus kiteyttää mielestäni osuvasti kirjoituskilpailun tavoitteen ja merkityksen.

Kirjoituskilpailun suojelijana toiminut tasavallan presidentin puoliso, Jenni Haukio totesi Selkämeren tarjoilevan kirjoittajalle inspiroivia aiheita, merkityksiä, symboleja ja kuvia. Ohessa on Jenni Haukion kilpailua koskeva tervehdys, joka on luettavissa Selkämeren kansallispuiston verkkosivustolta (<www.luuntoon.fi/selkame-ri.fi>):

”Millainen on Sinun Selkämeresi? Ahvenanmaan pohjoispuolelta Merenkurkuun ulottuvalla Selkämeren kapealla ja

karikkoisella saaristovyöhykkeellä kohtaavat eteläinen ja pohjoinen luonto. Maan kohoamisen luoma ja alati muuttuva saaristoluonto kiehtoo monimuotoisuudellaan ja ainutlaatuisella kauneudellaan.

Traditionaalisten elinkeinojen ja perinteisen merellisen elämän rinnalle on noussut Selkämeren merkitys vapaa-ajan ympäristönä. Omaleimainen luonto ja kulttuuriperintö, melonta- ja veneilyreitit sekä muu vesiliikenne, metsästys- ja kalastusmahdollisuudet, majakat, huvilat ja matkailuyritykset tarjoavat unohtumattomia elämyksiä ympäri vuoden.

Selkämeren kansallispuiston tunnus kuvaa oivaltavasti alueen rikasta lintu- ja maailmaa ja kiehtovaa vedenalaista luontoa. Tunnuksessa isokoskeloa kehystää erityisesti Selkämeren pohjoisosissa runsaana viihtyvä rakkolevälaji, pikkuhauru. Omiin runoihini isokoskelo, harmaahaikara, meriharakka, kivitasku, rantasipi ja lukemattomat muut Selkämeren saaristossa viihtyvät linnut

ovat lennähtäneet kuin itsestään. Juuri sellainen on Selkämeri kirjoittajalle: kuin itsestään se tarjoilee inspiroivia aiheita, merkityksiä, symboleja ja kuvia.

Millainen on Sinun Selkämeresi? Ajattele, näe, koe, eläydy, muistele, kirjoita. Selkämeren kulttuurinen merkitys saa sitä enemmän uutta painoarvoa, mitä useampi kirjoittaa. Selkämeri ansaitsee juuri Sinun tarinasi.”

Selkämeri ja Selkämeren kansallispuiston maisemat olivat tuttuja myös kilpailun tuomareina toimiville kirjailijoille. Pirkko Saisio on intohimoinen veneilijä ja hän on liikkunut lukuisina kesinä etenkin eteläisellä Selkämerellä. Tapio Koivukari kertoo romaaneissaan elävästi muun muassa Rauman seudun saaristolaiselämästä ja hänen tuotannossaan onkin vahva side Selkämereen. (Metsähallitus 2013b.)

Kirjailija Tapio Koivukari kuvaa suhdettaan Selkämereen seuraavasti:

"Minut on kuulemma kannettu paattiin pärekorissa. Selkämeri saarineen on ollut suurimman osan elämäni virkistykseen paikka, jossa samalla voi saada aa-

vistuksen siitä että on paljon itseään suuremman kanssa tekemisissä. Avoin taivaanranta on ehdoton. Se merkitsee vapautta ja kutsua ja saa samalla tuntemaan itsensä pieneksi. Sopivalla tavalla pieneksi, merellä kaikki alkaa palautua oikeisiin mittasuhteisiinsa. Meri on elämän alkukoti, sanotaan, ja mereen voi elämä päättyä. Ennemmin tai myöhemmin kaikki palaa mereen, meri todennäköisesti jää tänne silloinkin kun ihmisiä ei enää ole. Viimeaikaiset muutokset herättävät minussa levottomuutta. Uutiset maiseman tuhoamisesta tai vesien likaantumisesta herättävät samanlaisen tunteen kuin joku läheinen ihminen olisi vakavasti sairana. Merellä ja meren äärellä voi aistia vuosimiljoonien voiman, yhtä hyvin kuin menneiden sukupolvien työn sen parissa, aivan samoin kuin iloita räpyttäen lentävästä riskilästä tai suunnata tuttuun poukamaan mennäkseen saareen mustikkaan. Suuri ja ehdoton meri antaa puitteet kulkijan pienille puuhille

ja ilonaiheille." (<www.luontoon.fi/selkameri>)

Esiraadin jäsenillä on myös omanlaisensa suhde Selkämereen. He kuvaavat Selkämeren merkitystä itselleen seuraavasti Selkämeren kansallispuiston verkkosivuston kirjoituskilpailua koskevassa osuudessa (<www.luontoon.fi/selkameri>):

Puistonjohtaja Hanna Ylitalo, Metsähallitus:

"Syntyperältään sisäsuomalaista Selkämeri kiehtoo kuin uusi jännittävä ihmis-suhde. Jutustelun alkuun on helppo päästä ja heti löytyy yhteisiä aiheita ja harrastuksia. Mutta tuo uusi tuttavuus on ehtinyt nähdä ja kokea niin paljon, että suhtaudun häneen tietyllä kunnioituksella. Ja kuten jokaisesta kiehtovasta persoonasta, myös Selkämerestä löytyy särmää ja salaperäisiä ovia, jotka eivät avaudu heti. Siksi mieltä rauhoittaa ajatus: tänne voin aina palata uudestaan, tämä ei ole ohimenevä tuttavuus."

Yliopistonlehtori Riina Haanpää, Turun yliopisto, Kulttuurituotannon ja maise-mantutkimuksen koulutusohjelma:

"Koen meren melko pelottavana, mikä johtuu sen syvyydestä, suolaisuudesta, tyhjyydestä ja jopa ankaruudesta. Siksi tyydynkin tunnustelemaan Selkämerta rannalta, Reposaaressa kallioilta, kirjojen sivuilta, turvallisesti tarinoiden kautta."

Arkeologi Leena Koivisto, Satakunnan Museo:

"Olen syntynyt ja kasvanut Raumalla ja jo kohta 20 vuoden ajan yrittänyt muuttua luvialaiseksi. Lapsuuden perheeni ei ollut kovin merellinen eikä Raumalla niin tavallinen saarielämä kuulunutkaan kesiini ennen teinivuosien telttailuja. Meri on silti aina ollut minulle jonkinlainen itsestänselvyys: asun ja elän rannikolla. Sen vuoksi talvet ovat leutoja, hiihtokausi lyhyt ja aina on vastatuuli. Kevät tulee aikaisin ja

syksy on pitkä. Luvialla meri on minulle merkityksellisin kesäelämässä. Se tarkoittaa veneretkiä, aurinkoa sileillä kallioilla, kahvia termospullosta, uintireisuja, mattopyykkiä. Kiven käyn kuitenkin luvialaiseen tapaan kiertämässä Laitakarissa lähes viikoittain kaikkina vuodenaikoina."

Ympäristöasiantuntija Anne Savola, Satakuntaliitto:

"Vapaa-aikana suuntaan usein kulkuni Selkämeren rannoille – oli sitten kesä tai talvi. Mielipaikkani vaihtelevat – yhtenä päivänä kuljen mieluiten Yyterin santoja pitkin, toisena oleilen Leveäkärissa, Kaarluodossa tai lietteillä, toisinaan vain hiihdän rantoja ja meren jäätä pitkin. Pääasia on, että pääsen rannalle, meren ääreen. Katson mielelläni kauas horisonttiin ja kuuntelen meren ääniä. Selkämeri on minulle ennen kaikkea moninaisten rantojen meri."

Päällikkö Sinikka Tuomi, Yle Satakunta:

"Varhaisimmat muistoni ovat Ahlaisten kaislikoista ja Säpin edustan mainingeista. Äänet, tuoksut, pärskeet. Syysmyrskyä ei kait olekaan ellei sitä näe valtavana Kallon kallioille kaatuvina aaltoina!"

VOITTAJIEN JULKISTUS

Kilpailun tulokset julkistettiin juhlallisesti Kaljaasi Ihanalla Merikarvian kesän avauksen yhteydessä maanantaina 17.6.2013. Ennen risteilyä vallinnut ukkossää vaihtui sopivasti auringonpaisteeksi tapahtuman kunniaksi. Purjehduksen jälkeen Selkämeren kansallispuisto esittäytyi Merikarvian kesän avauksessa. Palkittuja kirjoituksia oli myös mahdollista lukea galleria Vanhassa Savussa. Kaljaasi Ihana on perinneläiväyhdistys Ihana ry:n Luvian Laitakarissa rakentama kaksimastoinen kaljaasi. Purjelaivojen rakentamiseen liittyvän kulttuuriperinteen elvyttämiseksi rakennetun kaljaasin neitsytpurjehdus tehtiin kesän 2011 alussa Luvialla.

Päivi Luosma Raumalta jakoi kirjoituksellaan Ukki palkinnon kilpailun ensimmäisestä sijasta. Kuva: Anne Savola.

Kirjoituskilpailun palkitsemisjuhlan jälkeen oli mahdollista osallistua Merikarvian kesän avaustapahtumiin. Kuva: Anne Savola.

Minun Selkämereni -kirjoituskilpailu saavutti suuren suosion ja siihen osallistui kaikkiaan 157 kirjoitusta. ”Osallistujia oli koululaisista eläkeläisiin ja kilpailuun osallistuttiin pääosin Selkämeren alueen kunnista. Yksi kirjoituksista saapui jopa New Yorkista asti, mutta myös Ruotsista ja Lapin Ivalosta lähetettiin kirjoituksia.” (Metsähallitus 2013b.)

Kilpailun ensimmäisen sijan jakoivat Päivi Luosma (Rauma) ja Jari Taipalus (Pori) kirjoituksillaan Ukki ja Elämää aaltojen takana. Kolmanneksi sijoittui Marko Östman (Rauma) kirjoituksellaan Selkämeri – Neljän polven aallot, neljänneksi Eeva Leena Vaahtio (Luvia) Selkämeri – Minun Mereni ja viides Reeja Dasmoen (Turku) Se (Ikä) meri. Lisäksi kunniamaininnan saivat Kalevi Näyrä kirjoituksellaan Salakivi Selkämeressä, Emma Elliotin Mumier och havsmonster i Axmarby, Margit Meriläisen Minun Selkämereni, Sirkka Talvimon Souda ja

Selkämeri näyttää voimiaan. Kuva: Anne Savola.

Selkämeri kiinnostaa ihmisiä myös talvella. Kuva: Anne Savola.

huopaa sekä Arvo Tuomisen Minun Selkämereeni: Ensi tutustuminen. (Metsähallitus 2013b.) Nämä kirjoitukset ovat luettavissa Selkämeren kansallispuiston verkkosivuston ajankohtaisiosiossa.

Kirjailija Pirkko Saisio oli erityisen iloinen, että Selkämerta kuvattiin elävästi ja todenmukaisesti. Samalla hän totesi, että "Valinta ei ollut helppo, sillä kirjoitukset olivat todella korkeatasoisia. Yritimme löytää kärkeen erityyppisiä kirjoituksia. Tarinoissa oli käsitelty Selkämerta taitavasti: nähdyn, eletyn ja koetun kautta. Teksteistä heijastuu syvä kiintymyssuhde Selkämereen ja sen luontoon". (Metsähallitus 2013b.)

Yhtenä esiraadin jäsenenä voin omalta osaltani todeta, että olin aivan mykistynyt kirjoitusten monipuolisuudesta ja siitä kuinka Selkämeren merkitys ihmiselon eri vaiheissa välittyi teksteistä lukijalle. Kirjoittajat kertoivat kokemuksistaan sekä merellä tekemistään ha-

vainnoista ja luonnonilmiöistä. Välillä elo merellä oli ollut ankaraa, mutta teksteistä välittyi myös monia ihania ja ikimuistoisia hetkiä niin arkiaskareiden kuin vapaa-ajanvieton merkeissä. Kalastus sekä kalastukseen liittyvät perinteet olivat useissa kirjoituksissa esillä tavalla tai toisella sekä myös vapaa-ajanvietto merellä ja saarilla. Tekstit olivat niin mielenkiintoisia, että niiden lukemista oli vaikea keskeyttää ja luin kaikki kirjoitukset läpi yhden pitkälle yöhön jatkuneen illan aikana.

Samanaikaisesti Selkämeren kirjoituskilpailun kanssa käynnistyi Itä-Suomessa Terve metsä, terve vuori -kilpailu Kolin, Patvinsuon, Petkeljärven ja Tiilikjärven maisemista. Tämän kilpailun järjestäjinä toimivat Metsähallituksen luontopalvelut, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Joensuun perinnearkisto ja Itä-Suomen yliopiston LYY-instituutti. Toeutusaika oli huomattavan pitkä eli 1.2.–30.9.2013. Metsähallitus tiedotti molempien kirjoituskilpailujen järjestämisestä samanaikaisesti 1.2.2013 julkaistussa tiedotteessaan (Metsähallitus 2013a.). Kyseiseen itäsuomalaiseen kilpailuun osallistui yli 70 tekstiä, joista viisi-

jäseninen palkintoraati valitsi kolme parasta. Kauimmaisat tekstit saapuivat Saksasta ja Alankomaista saakka (Metsähallitus 2013c.). Mielenkiintoista on, että Selkämeri onnistui saalistamaan huomattavasti runsaamman määrän kirjoituksia.

SELKÄMEREN KIRJOITUSKILPAILUN MERKITYKSESTÄ

Selkämerellä on ollut tärkeä rooli rannikko-
maakuntien asutuksen ja työpaikkakes-
kittymien sijoittumisessa ja kehittämisessä. Mereltä on hankittu elantoa ja leivän jatketta, mutta meri on myös ollut tärkeä vapaa-ajanvieton kohde. Esimerkiksi Satakunnassa loma-asutuksen selkeä painopiste on rannikolla.

Huoli Selkämeren tilasta ja Selkämeren julkisesta ja tutkimuksellista näkymättömyydestä kanavoitui Satakunnassa 2000-luvun alussa määrätietoiseksi ja suunnitelmalliseksi yhteistyöksi Selkämeren puolesta. Yhteistyön tuloksena vietettiin Selkämeren teemavuotta, kesästä 2008 kesään 2009. (Savola 2010, 22–23). Teemavuosi oli osa Satakunnan vesistöjen pa-

rantamiseen tähtäävän SATAVESI-ohjelman toteuttamista (Numminen 2010, 10–13).

Selkämeren teemavuosi huipentui valtioneuvoston 200-vuotisjuhlien periaatepäätökseen Selkämeren kansallispuiston perustamisesta (Lehtomäki 2010,16–18). Tämän jälkeen eduskunta teki Selkämeren kansallispuistoa koskevan perustamispäätöksen vuonna 2011 ja laki kansallispuiston perustamisesta astui voimaan 1.7.2011. Selkämeren kirjoituskilpailu oli mielestäni eräänlainen jatko Selkämeren teemavuodelle ja edisti myös Selkämeren kansallispuistoa koskevan tietoisuuden kasvamista niin rannikkomaakunnissa kuin toivon mukaan valtakunnallisestikin.

Verrattuna Selkämeren teemavuoteen uutta kirjoituskilpailussa oli, että siinä kerättiin määrätietoisesti nimenomaan ihmisten henkilökohtaisia kokemuksia Selkämerestä ja ajatuksena on, että kirjoituksia hyödynnetään myös Selkämeren kansallispuiston kehittämisessä. Koen, että kilpailun myötä saadut kirjoitukset ovatkin aarreaitta muun muassa Selkämeren kansallispuiston kehittämisen mutta myös tutkimuksen näkökulmasta. Samaa vakuuttaa myös kilpailua

koordinoanut projektipäällikkö Minna Uusiniitty-Kivimäki. Lisäksi hän toteaa, että kirjoituskilpailun satoa on ehditty jo hyödyntää erilaisissa tapahtumissa sekä verkkosivuston <www.selkameri.fi> sisältönä kuunnelmien muodossa (Uusiniitty-Kivimäen sähköpostiviesti 2014).

Puistonjohtaja Hanna Ylitalo totesi kilpailun päättyttyä: "Kaikkein suurin anti on opetus Selkämeren kansallispuiston hoitajalle: osankin kirjoituksista luettuaan ymmärtää paljon paremmin miten henkilökohtainen asia jokin merialue voi olla, miten ja miksi se koetaan merkitykselliseksi. Lisäksi kirjoitukset sisältävät paljon tietoa alueesta ja menneestä elämästä. Kirjallisesti jotkut kuvaukset ovat niin kauniita, että niitä voisi hyvin käyttää lainauksina esimerkiksi jonkin kohteen opastusaineistossa tai laittaa verkkosivuille kertomaan vaikka kalastuselinkeinosta." (Metsähallitus 2013b.)

LÄHTEET:

Internet ja sähköpostiviestit

www.luontoon.fi/selkameri

osanaymparistoa.blogspot.fi

www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/Hankkeet/Rakennerahasto-hankkeet/Selkameranhelmet/Sivut/default.aspx

www.selkameri.fi

www.satakuntaliitto.fi/selkamerikirja

www.ihana.fi

Minna Uusiniitty-Kivimäen sähköpostiviesti Anne Savolalle
21.1.2014.

Tiedotteet

Metsähallitus 2013a. Kirjoituskilpailut kokoavat muistoja ja kokemuksia Selkämeren ja Itä-Suomen kansallispuistoista. Julkaistu 1.2.2013. <www.metsa.fi/sivustot/metsa/fi/ajankohtaista/Tiedotteet2013/Sivut/KirjoituskilpailutSelkameranjaItaSuomenkansallispuistoista.aspx>

Metsähallitus 2013b. Selkämeren kirjoituskilpailun kärkiviesikko valittu. Julkaistu 17.6.2013. <www.luontoon.fi/retkikohteet/kansallispuistot/Selkameri/ajankohtaista/kirjoituskilpailu/Sivut/Default.aspx>

Metsähallitus 2013c. Itä-Suomen luonto valloittaa – kansallispuistokirjoituskilpailun voittajat valittu. Julkaistu

17.12.2013. <www.luontoon.fi/ajankohtaista/uutiset/Sivut/ItaSuomenkpkirjoituskilpailu2013tulokset.aspx>

Artikkelit

Kirkkala, Teija & Reijo Oravainen (2005). Uudenkaupungin edustalta Merikarvialle. Teoksessa Sarvala, M & Sarvala, J. (toim.) *Miten voit Selkämeri? Ympäristön tila Lounais-Suomessa 4*. Lounais-Suomen ympäristökeskus. Turku. S. 10–13.

Lehtomäki, Paula (2010). Teemavuosi huipentui juhlapäätökseen. Teoksessa *Säilytetään Selkämeri sinisenä. Selkämeri kesästä 2008 kesään 2009*. Satakuntaliitto, julkaisusarja A:296. S. 16–18.

<www.satakuntaliitto.fi/selkamerikirja>

Numminen, Samu (2010). Selkämeren teemavuosi pähkinänkuoressa. Teoksessa *Säilytetään Selkämeri sinienä. Selkämeri kesästä 2008 kesään 2009*. Satakuntaliitto, julkaisusarja A:296. s.10–14. <www.satakuntaliitto.fi/selkamerikirja>

Savola, Anne (2010). Selkämeren teemavuoden taustat. Teoksessa *Säilytetään Selkämeri sinisenä. Selkämeri kesästä 2008 kesään 2009*. Satakuntaliitto, julkaisusarja A:296. S. 22–23. <www.satakuntaliitto.fi/selkamerikirja>

Kulttuuriperinnön ja masemantutkimuksen kenttäkurssin opiskelijoita Panelian rivimyllyn edessä kuuntelemissa esitelmää Paneliasta keväällä 2013. Kuva: Kaisa Lindewall.

Riina Haanpää

HAASTATTELUMENETELMÄ IHMISTEN YMPÄRISTÖKOKEMUSTEN KARTOITTAMISESSA

Eräs kenttäkurssilainen kirjasi kenttätö-
raporttinsa alkuun kentällä oloa varten
laaditut valmistautumisohjeet: ”pitkät kalsarit,
tuulipuvunhousut, villapaita, tuulenpitävä takki,
pipo, käsineet, kaulahuivi, vaihtosukat, kumi-
saappaat, sadetakki, vedenpitävä reppu, pelas-
tusliivit, eväät, kartta, kansio, paperia, kynä,
muovipussi, minigrip-pussi kännykkää varten,
kamera, sanelin, auton siivous, auton tankkaus,
rahapussi, ajokortti ja kyyditettävät opiskeluka-
verit”. Tämä lista varustautumisesta on varmasti
ollut tarpeen, sillä kulttuuriperinnön tutkimuk-
sen ja maisemantutkimuksen kenttäkurssit ovat
yleensä suuntautuneet kauas yliopistolta ja kau-
as opiskelijoiden kotoa. Kolmipäiväisiä kenttä-

kurssimatkoja on tehty Satakunnan eri kolkkiin,
viimeksi Ala-Satakuntaan Paneliaan ja Rauman
saaristoon. Kenttäpäivien olosuhteita taas säes-
tävät säänvaihtelut, kenttäkohteen tarjoamat
mukavuudet muun muassa sijainnissa ja ma-
joittumisessa sekä työntäyteiset vuorokaudet –
kentällä ollaan ulkona, kuljetaan kylän raitilla,
kävellään metsäpolkuja ja pelto-ojien vierustaa,
soudetaan ja huovataan, etsitään kadonneen
elämän jälkiä maisemasta ja tietysti tavataan
myös paikallisia ihmisiä ja haastatellaan heitä
alueen historiasta ja kulttuurista.

Tässä artikkelissa pohditaan haastattelume-
netelmän käyttöä ja merkitystä ihmisten ympä-
ristökokemusten kartoittamisessa. Aineistona

ovat kulttuuriperinnön tutkimuksen ja maisemantutkimuksen opiskelijoiden tuottamat kenttätöraportit Rauman saariston ja Panelian kenttäkursseilta vuosilta 2012 ja 2013. Raporteissaan opiskelijat analysoivat kentällä käyttämiään aineistonkeruumenetelmiä – lähinnä haastattelua ja havainnointia sekä maiseman ja maastohavaintojen dokumentointia – käytännöllisinä ja teoreettisina kysymyksinä. Varsinkin pohdinnat kentästä, kenttähaastattelujen onnistumisista ja epäonnistumisista tai kentältä haastattelujen kautta saadun tiedon luonteesta

vastaavat kysymyksiin, minkälainen aineistonkeruumenetelmä haastattelu on, mitä ja minkälaista osaamista se vaatii sekä millaista tietoa haastattelumenetelmän avulla esiin saadaan.

Opiskelijoiden reflektointien haastattelumenetelmän käytön ja merkityksen tarkastelut kulminoituvat asiantuntijuuden ja oppimisen käsitteiden ympärille: mitä asiantuntijuudella ja oppimisella ymmärretään ja tarkoitetaan, mitä niiden katsotaan sisältävän ja miten nämä käsitteet kietoutuvat toisiinsa. Asiantuntijuus käsitteenä, ja oppimisen yhteydessä, on monipuolinen ja monitahoinen. Asiantuntijuus koostuu tiedoista ja taidoista, joita omaksutaan ja joita kyetään yhdistämään omaan työkenttään ja oman alan käytäntöihin. Asiantuntijuus on myös sellaista, jonka kasvu ja kehitys vaativat pitkän ajan niin koulutuksessa kuin käytännön kokemuksessakin. Asiantuntijuus vaatii myös jatkuvaa itse-reflektointia ja oman oppimisen arviointia. Siten

Lähtö Rauman saariston Nurmeksen saareen keväällä 2012. Sateesta huolimatta kenttäpäivä oli hyvä ja muisteluillan muistoille saatiin paikat. Veneen kuljettajana toimi Uula Jänkävaara. Kuva: Eeva Raike.

esimerkiksi opiskelijoiden kasvattaminen, opettaminen ja sitouttaminen jo opintojen alkuvaiheessa osaksi akateemista asiantuntijakulttuuria on yksi asiantuntijuuden syntymisen mahdollistaja. (Ks. esim. Hakkarainen 2000, 84–98; van de Wiel & al 2004, 1.) Yhdessä kollektiivisesti ponnistelemalla ja erilaisin ohjausmenetelmin opiskelijoita tukemalla autetaan heidän asiantuntijuutensa kehittymistä. Tällöin asiantuntijuuden voidaan nähdä olevan pikemminkin yhteisön toimintatapa kuin esimerkiksi yksilöjen ominaisuus. (Rissanen & al 2013, 349.)

Kenttäkurssi on lähtökohdiltaan erinomainen esimerkki oppimisesta ja asiantuntijuuden kulttuuriin kasvattamisesta ja kiinnittymisestä. Perusopintoihin kuuluvalla kenttäkurssille osallistuvat ovat suurimmaksi osaksi ensimmäisen vuoden opiskelijoita, joilla on takanaan niin kulttuuriperinnön tutkimuksen kuin maiseman tutkimuksen menetelmäopintoja. Niin ollen sekä etnografiset kenttätutkimukset ja historialliset tietolähteet että maiseman dokumentointimenetelmät kartta- ja kuvalähteineen ovat opiskelijoilla teoreettisesti hallussa. Kurssin aikana erilaisten opetusmuotojen ja -tehtävien

kautta ohjataan opiskelijoita ottamaan tunnetun näistä oppiaineiden menetelmistä, tiedonhankinnasta ja tutkimuskohteista – siis kokeillaan konkreettisesti käytännössä keskeisiä menetelmiä ja arvioidaan myös oman tekemisen eettisiä periaatteita. Opiskelijoihin pyritään tartuttamaan kiinnostus aidoilla kenttäkokemuksilla ja niiden analysoimisella. Opiskelijoilta myös vaaditaan omaa aktiivisuutta tiedon rakentamisessa, ja heitä kannustetaan kyseenalaistamaan sekä ratkomaan ongelmia ja sitä kautta syventämään tietämystään ja asiantuntijuuttaan. (Nevgi & al 2009, 206–208, 220–222.)

MINIGRIP-PUSSI KÄNNYKKÄÄ VARTEN, KAMERA, SANELIN

Haastattelun merkitys aineistonkeruumenetelmänä korostuu, kun tavoitellaan tietoa, joka on mahdollisimman erityistä: kokemuksellista, paikantunutta, yksilöllistä ja samalla yhteisöllistä sekä pohdiskeluvaa ja paljastavaakin (Hänninen & al 2005, 3–4). Haastattelussa tietoa tuotetaan vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä haastateltavan kanssa. Näin ollen

tilanteessa kohdataan toinen ihminen, pyritään ymmärtämään hänen ajatusmaailmaansa ja kerätään tietoa hänen kokemuksistaan ja käsityksistään – ei suinkaan esimerkiksi vahvisteta julkista asiantuntijanäkemyksiä tai erilaisin mittarein tuotettuja tuloksia. Tähän kaikkeen tarvitaan tietotaitoa ja ymmärrystä haastattelun luonteesta, haastattelun kulusta ja siinä tuotetun tiedon olemuksesta. (Makkonen & al 1999, 35; Ruusu-vuori & al 2005, 22, 56; Ukkonen 2006, 175–176.) Haastattelutilanteessa haastattelijat ja haastateltavat toimivat omista kulttuurisista ja historiallisista lähtökohdistaan käsin. Haastattelijan ja haastateltavan sosiaaliset roolit, ikä ja sukupuoli, elämäkokemus, tausta ja koulutus sekä persoonalliset ominaisuudet saattavat vaikuttaa siihen, millaiseksi syntynyt vuorovaikutus muovautuu. Myös haastattelun etukäteisvalmisteluilla, ajankohdalla ja paikalla, keskustelun aiheella, muilla läsnäolijoilla ja tilanteen aitoudella on merkityksensä tässä inhimillisessä kanssakäymisen muodossa. (Hirsjärvi & al 2001, 68–69, 128–134; Ruotsala 2005, 53.)¹

Opiskelijat ovat kenttätutkimusraporteissaan pohjineet juuri näitä haastattelutilanteita ja niissä

tuotetun tiedon syntymistä sekä myös tiedon merkitystä. Keskeisellä sijalla on ollut reflektointi: oman toiminnan, omien kokemusten, omaksutun tiedon ja käytännön kriittinen tarkastelu ja arviointi. (Kajander 2013, 71; Lahtinen & al 2009, 35.) Esimerkiksi haastattelujen tekemiseen liittyvissä pohdinnoissa olennaista on oman esiymmärryksen aukikirjoittaminen, sillä juuri tämän esiymmärryksen puitteissa dialogi tilanteessa tapahtuu. Samoin pohdittaviksi kysymyksiksi ovat muodostuneet myös käsitykset kentästä ja opiskelijan suhteesta kenttään. Kentän ymmärrys prosessina, tutkijoiden suhteina tutkimuksen kohteisiin, tutkimuskenttään ja paikkaan vaativat nekin kenttätutkimuksen tekijältä refleksiivistä otetta: kenttätutkimus edellyttää toisten ihmisten ajatusmaailman tunkeutumista sekä eläytymisen ja etääntymisen kykyä. (Ks. esim. Ruotsala 2005, 48–49; Gothoni 1997, 142–143.)

Kenttätutkimusraporttien haastattelumenetelmää käsittelevät osuudet ovat siis syntyneet tietyn tehtävänannon mukaisesti. Itse haastattelutilanteissa tarkasteltaviksi asioiksi ovat valikoituneet muun muassa haastattelun aika, paikka ja

osallistujat sekä haastattelutilanteen yleinen kuvaus. Huomioita on tehty dialogin toteutumisesta, siitä, miten keskustelu eteni, minkälaisia kysymyksiä esitettiin ja minkälaista vallankäyttöä tilanteessa ilmeni. Tämä on edellyttänyt myös arviointia tuotetusta tiedosta eli kenen ehdoilla ja millaista tietoa kentältä on saatu. Opiskelijoita on ohjeistettu pohtimaan myös omaa oppimistaan, ryhmässä työskentelyään ja ryhmänä arvioimaan omaa tekemistään sekä antamaan palautetta. Päämääränä on ollut saada opiskelijat kirjoittamaan niin sanottua subjektiivista kenttätöyöraporttia, jossa opiskelija kiinnittää huomionsa oppimisprosessiin: mitä he jäivät miettimään ja miksi, mitkä olivat ahaa-elämyksiä, mitä ryhmässä työskentely heille merkitsi ja miten se onnistui, mitä oppivat ja miten. (Lindblom-Ylänne & al 2009, 168–170, 175–183.)

Tämänkaltaisesta tehdyn työn ja oppimisen reflektoinnista on hyötyä niin kenttäkurssin opettajille ja opiskelijoille kuin muillekin, esimerkiksi haastattelumenetelmän käytöstä ja merkityksestä kiinnostuneille. Me opettajat saamme ensikäden tietoa siitä, mistä opiske-

lijoiden osaaminen koostuu, mitä ja minkälaisia osaamisen keskeiset tiedot ja taidot ovat sekä mitkä osaamisen alueet kenttätöyössä erityisesti painottuvat. Näiden avulla voimme hahmottaa opiskelijoiden oppimisprosessia ja oman työn tuloksia. Opiskelijoille tekemisen teorettinen pohdiskelu ja ymmärrys heidän aikaisempien tietojensa ja taitojensa sekä uusien tietojen ja taitojen välisestä eroista auttavat saavuttamaan jälleen yhden askeleen asiantuntijuuden pitkällä rapuilla: mitä ja minkälaista tämä taito on ja mitä ”sillä voi tehdä”, miten hyödyntää ja soveltaa oppimaansa opinnoissa ja myöhemmin työelämässä. (Mikkilä-Erdman 2011.) Haastattelumenetelmän merkityksestä, ja ylipäätään ihmisten ympäristöönsä liittämistä arvoista kiinnostuneille kenttätöyöraportit tuovat esiin sen *toisen tiedon*² merkityksen: haastatteluaineistoissa vaihtoehtoiset tulkinnat saavat tilaa ja haastatteluissa ihmiset jäsentävät omaa ympäristökokemustaan, arvojaan ja ymmärrystään.

EVÄÄT, KARTTA, KANSIO, PAPERIA, KYNÄ

Kenttäkurssin kenttäpäivät rytmittyvät maastokäyntien, alueen kulttuuriin ja historiaan tutustumisten sekä haastattelujen parissa. Tutustuminen paikalliseen väestöön aloitetaan niin sanotun muisteluillan järjestämisellä ensimmäisenä kenttäpäivänä. Muisteluillan tarkoituksena on kertoittaa alueen historiaa ja kulttuuria, menneisyyttä ja nykyisyyttä paikallisten näkökulmasta ja saada samalla eväitä sekä haastattelujen teemoja yksilöhaastatteluihin. Muisteluillassa puheenvuoro annetaan paikallisille ja heitä kannustetaan ohjatusti kertomaan ja muistelemaan yhdessä. Muisteluilloja pidetään kuitenkin yhtenä haastavimmista haastattelujen muodoista, sillä ne vaativat haastattelijalta paitsi ryhmän hallintaa, käynnistyvän neuvottelun ohjausta, puheenvuorojen jakoa sekä aiheen ja ylipäättään keskustelun ylläpitoa niin myös tarvittavaa kuuntelemisen taitoa. Toisaalta muisteluillat voivat olla haastattelijan näkökulmasta helppoja, sillä haastateltava ryhmä voi toimia varsin omatoimisesti niin, että haastattelijoille jää vain kuuntelijan ja aina toisi-

naan uusien aiheiden esille ottajien osa. (Makko-
nen 2006, passim; Ukkonen 2000, 182–191.)
Esimerkiksi Rauman saariston muisteluillassa
yhteisen saaristolaiselämän kokemuksen kehit-
telyä kuvaavat yleisön muistin virkistämiset ja
kannanotot toisten puheisiin, joiden ansiosta
käsitellyt aiheet laajenivat uusilla näkökulmilla,
sekä myös väittelyt siitä, mitä oli tapahtunut,
millaista elämä ja arki saaristossa oli ollut ja mikä
oli asioiden oikea tulkinta.

Kun tulkitaan jonkin alueen tai paikan men-
neisyyteen, arkeen ja elämään liittyviä arvoja, on
muisteluilta mielenkiintoinen tapa tuottaa tie-
toa. Muisteluillassa kiteytyy se, mikä yhteisössä
tai alueessa on merkityksellistä, yhteistä jaettua
historiaa ja kokemusta:

Kuvien avulla muistelu pääsi hyvin
käyntiin. Pääosan puheenvuoroista
käyttivät innokkaat mieshenkilöt. Myös
rouvat pääsivät jonkin ajan kuluttua
ääneen salin toisella puolella, ja välillä
keskustelu olikin käynnissä kahdessa
ryppäessä. Illassa saatiin kuulla monia
kokemuksia ja tarinoita jokeen liittyen,
mutta myös paljon muita muistoja

Paneliasta. Kuultiin, että veden määrä on vaihdellut joessa paljonkin, esimerkiksi joen yli on välillä päässyt kiveltä kivelle hyppimällä ja vastaavasti tulvia on alueella esiintynyt. Myös padoista, perkauksista ja turkulaisten vedenotosta saatiin kuulla sekä tuoreesta kalapor- taiden rakennushankkeesta. Kuultiin myös vanhemmista asioista, kuten tuk- kien uitoista ja tukkiränneistä. Tukin- uiton muisteltiin siirtyneen myllyltä voimalaitokselle tämän valmistuttua 1920-luvulla ja loppuneen kokonaan 1940–1945-lukujen kieppeillä. Joku muisteli jääkiekkokaukaloa voimalan takana, vesi kentän jäädyttämiseen saa- tiin näppärästi joesta. Myös talvinen jäiden otto ja jäiden väheneminen herätti keskustelua. Viimeiset jäät muisteltiin haetuksi Tammen alueelta. Hauska tarina oli uimakoululaisista, jotka opettelivat turvallisesti uimaan joessa puusta rakennetun kehikon sisäs- sä. Kehikko esti lasten joutumisen vir- tausten vietäväksi.

Rauman saaristoon ja Paneliaan suunnatut kenttäkurssit kerryttivät koulutusohjelman ko- koelmiin haastattelumateriaalia kaikkiaan noin 45 tuntia sekä valokuvia yksityishenkilöiden ko- koelmista, omaelämäkertajulkaisuja, karttoja ja Panelian osalta myös Kotimaisten kielten keskuksen nimiarkiston paikannimistöä. Rau- man saaristolaisien haastatteluissa keskityttiin saaristolaisidentiteetin ja saaristolaisen arjen ja elämäntavan kartoitukseen. Haastateltavien lapsuuden ja nuoruuden aikaista saaristoa tarkasteltiin leikkien, pelien ja harrastusten, vapaa-ajan ja koulunkäynnin sekä työnteon ja elinkeinojen rytmitysten kautta. Kertomuksia saaristolaisille merkityksellisistä paikoista, alueista ja myös ihmisistä nauhoitettiin, ja muun muassa saariston sosiaalisia – sekä samalla alueellisia – rajoja piirrettiin sanallisesti esimerkiksi vanhempien ammatin, puolue- poliittisten mielipiteiden tai vaikkapa poikkeus- yksilöihin suhtautumisen kautta. Myös kontaktit saariston ulkopuolelle olivat haastatteluissa kiinnostuksen kohteina: kesäasukkaiden tuomat kaupungin tuulahdukset, ensimmäiset mat- kakokemukset oman asuinympäristön ulkopuo-

lelle ja käynnit kaupungissa saivat sijansa muisteluissa.

Panelian kenttäkurssilla haastattelujen teemat taas liikkuvat Eurajoen vesistön merkityksessä paikallisille asukkaille. Muun muassa haastateltavien vapaa-ajan ja harrastusten kautta pyrittiin kartoittamaan, minkälainen virkistyspaikka joki on haastateltavan lapsuudessa, nuoruudessa ja myös nykyisyydessä ollut tai minkälaisia (mie-li)paikkoja, tarinoita ja muistoja joen varteen liittyy. Myös joen hyötykäytöstä ja elinkeinoista, kalastuksesta, mattojen pesusta ja pyykkipai-koista, tukinuitosta, teollisuudesta sahoineen, myllyineen ja voimalaitoksineen kerättiin tietoa. Samoin koskien ja joen perkuuta, rantojen lai-dunalueita ja umpeenkasvaneita uomia sekä näiden vaikutusta maisemaan kartoitettiin. Ja viimein myös kosketeltiin Panelian asukkaiden tunteja joen nykytilasta. Haastatteluun haluttiin siis saada esiin paitsi uudenlaisia näkökulmia tutkimuksen kohteiksi niin myös tavoittaa ja tuottaa haastateltavien ja heidän yhteisönsä oma historia ja kokemus joen merkityksestä (Ukkonen 2000, 14).

Tätä kattavaa haastatteluun kerättyä aineis-

toa on hyödynnetty monin tavoin: Rauman saariston haastatteluista ja valokuvista suunniteltiin ja toteutettiin opiskelijoiden toimesta näyttely ”Pruukataan sanoa, että meil o suola-vettä suonissa” Päivärannan tilalle keväällä 2013. Panelian rikasta jokiaineistoa paikan-nimitarinoineen, valokuvineen ja karttoineen taas julkaistaan ”Yhteinen Eurajoki” -hankkeen toteuttamalla Eurajoki.info -nettisivustolla.

KUMISAAPPAAT, SADEKAKKI, VEDENPITÄVÄ REPPU, PELASTUSLIIVIT

Rauman saaristossa pidetyn kenttäkurssin haastatteluaineiston keruu aloitettiin ensimmäisenä iltana Tammelassa järjestetyssä muisteluillalla, jonne oli kutsuttu saariston entisiä ja nykyisiä asukkaita, vierailijoita, kesä-mökkeilijöitä ja saaristosta kiinnostuneita ihmisiä. Tuvan täyteen kerännyt ilta kirvoittikin yleisöä muistelemaan yhdessä saaristoa ja sen merkitystä sekä katselemaan museoiden ko-koelmista lainattuja valokuvia. Muisteluillan yleisön joukosta valikoituivat myös seuraavan kenttäpäivän haastateltavat:

Tammelan muisteluillassa punapaitainen mies istui takarivissä. Hän ei käyttänyt montaa puheenvuoroa. Siis ei sanonut ääneen, vierustoverilleen hän tuntui puhuvan paljon. Etupenkillä istunut nuorempi nainen – siskonsa, selvisi sittemmin – tukeutui punapaitaiseen mieheen usein. Oliko niin, että...?

Päätimme, ettemme valikoi haastateltavaa ennen kuin muisteluilta on läpikäyty. Halusimme kuulostella millaisia ihmisiä, millaisia tarinoita. Halusimme valita meille sopivaisen tyyppin.

Kenttätöraportin ote kiinnittää huomion haastateltavan valintaprosessiin – ketä tahansa ei valita, vaan halutaan juuri meille sopiva ihminen jakamaan tietoa, kertomuksia ja kokemuksia. Jos kerran haastattelu pohjaa vuorovaikutukseen perustuvaan suhteeseen ja nojaa pitkälti haastattelijan ja haastateltavan kulttuurisiin ja historiallisiin lähtökohtiin sekä samankaltaisiin mielenkiinnon kohteisiin, on haastateltavan valinnassa oltava huolellinen.

Vuoden 2012 kenttäkurssi pidettiin Raumalla ja teemana oli Rauman saaristo. Kurssi aloitettiin Tammelassa muisteluilta. Illan aikana muisteltiin elämää saaristossa. Kuva: Heikki Rosenholm.

Juuri ”yhteinen sävel” haastateltavan kanssa tai vaikkapa jaetut yhteiset kokemukset, tavat, arvot ja ehkäpä jopa asenteet saattavat haastatteluprosessia eteenpäin. Yllä oleva ote myös todentaa sen, miten haastatteluissa tuotettua tietoa ei ole vain se, mitä tilanteessa sanotaan ja puhutaan, vaan myös kaikki se, mitä tilanteessa havainnoidaan ja nähdään (Huttunen 2010, 43).

Koko kentällä olon valmistautumiseen kuuluvat kenttäkurssin aikana suoritettavat tehtävät, joiden avulla pyritään tutustumaan kenttäkohteeseen mahdollisimman monipuolisesti: alueita koskevat tutkimukset, aineistonkeruut, projektit ja raportit käydään läpi, historiaan ja perinteeseen sekä paikannimistöön tutustutaan, eriaikaisten karttojen ja valokuvien kautta muodostetaan kuva kenttäkohteen maiseman ja ympäristön muutoksesta sekä mahdollisista mielenkiintoisista kohteista. Tehtävien tarkoituksena on kasvattaa opiskelijoiden omaa tietämystä ja ymmärrystä tulevasta kenttäkohteesta ja kuljettaa tätä tietämystä myös mukana kentältä tehdyissä havainnoissa ja tulkinnoissa. Viime kädessä tehtävät myös valmistavat haastattelujen tekemiseen:

Olimme valmistautuneet haastatteluun käymällä läpi kurssin ennakkotehtävien materiaalia ja tutustumalla edellisenä päivänä Nurmeksen saareen sekä lukemalla läpi haastateltavan meille edellisenä iltana antaman materiaalin.

Haastattelujen tekeminen vaatii molemmilta osapuolilta myös sopivaa suhtautumistapaa. Haastattelu saattaa kestää noin tunnin tai kaksi, ja sitä ennen ja jälkeen seuraa yleensä arkipäiväistä keskustelua haastateltavan kanssa, mikä on vuorovaikutuksellisen suhteen syntymisen kannalta merkityksellistä. Haastattelu ei siis ole vain epämääräisten muistiinpanojen tekemistä tai haastateltavan lausumia yksipuolisia huomioita, vaan haastattelujen tekemiseen pitää valmistautua ja sille pitää varata aikaa. Tutkimusta varten tehdyt haastattelut myös eroavat esimerkiksi lehtihaastatteluista, ja tämä eron teko ohjaa tilanteen tavoitteiden määrittelyä. Alla olevassa otteessa opiskelija näkee haastattelijan roolin tilannetta ohjaavana toimijana merkityksellisenä vuorovaikutukseen pyrkivässä haastattelussa – tavoitteena on saada haastateltavalta tietoa, jolle voidaan sitten asettaa analysoinnin kautta myös ne tutkimukselliset kysymykset. (Ruusu vuori & al 2010, 9–10; Makkonen & al 1999, 53.)

Lehtihaastattelun ja tutkimushaastattelun eroksi hahmotin sen, että tutkimushaastattelussa oleellista ei ole haastateltavan kyky sutkauttaa parhaat sanat parhaassa järjestyksessä, vaan se mitä hän tietää. Tutkimushaastattelussa ei tarvitse metsästää lukemaan houkuttelevaa otsikkoa.

Haastattelu määritellään yleensä dialogiksi, neuvotteluksi tai keskusteluksi. Dialogi taas on vuoropuhelua, jonka lähtökohtana on ajatus haastattelijan ja haastateltavan esiymmärryksen välillä olevasta kuulusta, joka pitää ylittää yhteisen ymmärryksen löytämiseksi. Dialogi ei siis ole vain omien kantojen esittelyä ja niiden puolustelua, vaan dialogissa ihmiset ajattelevat yhdessä ja kuuntelevat mahdollisuuksia, jotka syntyvät vain suhteesta muihin. (Ukkonen 2006, 183; Vasenkari 1996, 103.) *Kysyminen, kuunteleminen ja kokemusten jakaminen* ovatkin haastattelussa olennaisia tekijöitä. Haastattelijä asettuu läheiseen vuorovaikutussuhteeseen haastateltavan kanssa. Haastattelijalle suhteen luomisen motiivina on mielenkiinto käsiteltävää asiaa kohtaan, ja haasta-

teltavalla motiivina on kulttuurinen taito kertoa kysytystä asiasta. (Ukkonen 2006, 177, 183–184.)

PITKÄT KALSARIT, TUULIPUVUNHOUSUT, VILLAPAITA, TUULENPITÄVÄ TAKKI

On melko selvää ajatella, että tutkimusaineistoa haastatteluun kerättäessä juuri haastattelijaksi olisi se, joka määrittäisi tilanteessa käytävän keskustelun raamit. Kuitenkin refleksiivisen käänteen myötä ollaan yhä vankemmin sitä mieltä, että haastattelun tulokset syntyvät dialogisessa vuoropuhelussa osapuolien välillä. Tämä ajatus kääntääkin tarkastelun suuntaan, jossa haastattelijaksi ei enää toimi kentällä yksin. Ensinnäkin jo se, että haastateltavat yleensä valikoituvat omaehtoisesti puhujiksi ja haastateltaviksi – Rauman saaristolaiset ja Panelian asukkaat osoittautuivat muisteluillan jälkeen innokkaiksi ilmoittautumaan haastatteluun – luo heille aktiivisen roolin tilanteessa. Haastateltavat eivät ole passiivisia osallistujia, vaan haastatteluun ja kerättävän tiedon sisältöön aktiivisesti vaikuttavia toimijoita. Toiseksi haastattelijan kanssa samaa kulttuuria edusta-

vat haastateltavat eivät välttämättä jaa haastattelijan näkökulmia tai kiinnostuksen kohteita. Haastateltavat (usein asiantuntijoina) voivat käyttää haastattelutilanteessa jopa diskursiivista valtaa ja määrittelevät näin, millaista tietoa tilanteessa syntyy. (Ks. esim. Kajander 2013; Ukkonen 2006, 180–186; Vasenkari & Pekkala 2000, 243–254.)

Heti haastattelun jälkeen oli voimakkaana tunne siitä, että haastattelu oli rönsyillyt runsaasti moniin suuntiin ja hyppinyt hallitsemattomasti teemasta toiseen, koska se ei noudattanut ennakkoon suunnittelemaamme runkoa. Kuitenkin myöhemmin haastattelua nauhalta kuunnellessa haastattelu eteni pääosin varsin loogisesti ja sujuvasti. Ilmapiiri oli avoin ja keskusteleva, haastateltava vaikutti peräti innokkaalta ja kokevan tärkeäksi saaristolaismuistojen keräämisen talteen. Välillä hän puhui niin vuolaasti, että hän kuljetti keskustelua eteenpäin enemmän kuin me haastattelijat.

Haastateltavilla on aina mahdollisuus ja syynsä kertoa haluamallaan tavalla, ja tulkitsijan tuleekin pohtia, mistä tämä kertoo. Mutta haastateltaja voi myös kontrolloida haastattelutilannetta kysymällä. Siksi juuri kysymisen taito on olennainen osa haastattelumenetelmän käytössä. Kysymistä ja sen merkityksen oppimista pyritään kenttäkurssilla harjoittelemaan. Tavoitteena on ensinnäkin suunnitella haastattelun teemat ja kysymykset etukäteen ennen haastattelua. Toisekseen pyrkimyksenä on ymmärtää hyvien kysymysten merkitys: niillä pyritään nostamaan esille aiheita, pyydetään kertomuksia asioista ja tapahtumista, kysytään mielipiteitä ja käsityksiä sekä pidetään myös puhe käynnissä. Kysymisen taitoon kuuluukin, että haastateltava saadaan kertomaan omista muistoistaan ja kokemuksistaan sekä näkemyksistään ja että haastateltava haastetaan myös itse tulkitsemaan kertomaansa. (Ukkonen 2006, 176–179, 184–185.)

Yksittäisiä kysymyksiä emme etukäteen ennen haastattelua juuri miettineet. Rohkaistuimme toimimaan niin, koska

olimme ymmärtäneet valita ennakkotehtävistä – mielestämme – oleellisimman, eli Minna Heljalan haastattelujen litteraatioiden tutkimisen Rauman museolla³. Olimme paitsi lukeneet haastatteluja myös löytäneet Heljalan alkupe räiset kysymykset. Vastauksia ja kysymyksiä tankkasimme päähämme jo silloin kun teimme muulle ryhmälle esitystä litteraatioista.

Yllä olevan otteen kirjanneet opiskelijat olivat valmistautuneet tulevaan haastatteluun valitsemansa ennakkotehtävän myötä. Oma tuntemus myös oli, että haastattelu ilman ennalta laadittua teema- tai kysymyslistaa oli tietoinen valinta. Toisaalta tämänkaltainen ilman kirjallisia muistiinpanoja haastattelussa toimiminen suo vapauden kuuntelemaan ja tilanteen havainnoimiseen. Mutta toisaalta se taas saattaa johtaa tilanteen etenemisen hallitsemattomuuteen – ilman teemalistaa ja ennakoita mietittyjä kysymyksiä jotkin aiheen kannalta tärkeät osiot voivat jäädä kokonaan käsittelemättä tai haastattelun fokus voi kadota yleisen keskustelun ja mielipiteen vaihdon alle.

Litteroidessa kuulin senkin, että asioissa olisi pitänyt mennä syvemmälle. Olisi pitänyt kysyä, kysyä, varmistaa ja tarkistaa. Olisi pitänyt rajata aihe vieläkin tarkemmin ja välttää pomppiminen aina siihen mikä mieleen pälkähti.

PIPO, KÄSINEET, KAULAHUIVI, VAIHTOSUKAT

Kun opiskelijat kenttätöraporteissaan tarkastelevat haastatteluissa esiin nostettuja menneisyyden tapahtumia, esimerkiksi juuri elämää ja arkea Rauman saaristossa tai Eura-joen merkitystä panelialaisille, tulkitsevat he ensisijaisesti haastateltavan omia kokemuksia ja tulkintoja. Haastateltavan pyrkimyksenä on tulkita tapahtumia sekä ymmärtää ja hallita omaa menneisyyttään eli tulla tietoiseksi omasta historiastaan. Motiivina muisteluun on siis myös tarve selvittää itselle ja muille, miksi menneisyys on ollut juuri tietynlaista. (Ukkonen 2000, 15, 86, 237–238.)

Haastattelutilanteiden henkilökohtaisuus jäi vahvimmin mieleeni. Muistot olivat haastateltaville hyvin omakohtai-

sia ja ne nostivat monenlaisia tunteita pintaan. Hienoa, että saimme olla läsnä.

Haastatteluja tarkastellaan raporteissa kuitenkin ensisijaisesti sosiaalisena toimintana ja vuorovaikutustapahtumana. Tällöin aineiston analysoinnissa arvioidaan haastateltavien kanssa luotua suhdetta ja oman historian tuottamisprosessin luonnetta, mutta esitetään myös arvioita tuotetusta tiedosta. Ylipäätään voidaan pohtia sitä, miksi asioita ja tapahtumia muistetaan juuri tietyllä tavalla. (Ukkonen 2000, 15, 86, 95–97.)

Haastattelutilanteista huomaa nopeasti sen, että vaikka olisi tehnyt kuinka monta haastattelua hyvänsä, jokainen kokemus on erilainen ja aina antoisa. Näissä kahdessa haastattelussa oli monta mielenkiintoista seikkaa. Yksi oli se, että Salmiset [nimi muutettu] olivat yhtä aikaa haastattelussa. Nyt kahden henkilön haastattelu toimi mainiosti, mutta on aina riskinsä, ettei toinen saa mielipidettään kuuluviin tai molempien

mielipide on yhteisesti mietitty, kuin yhdestä suusta.

Haastatteluista oli jännä huomata se seikka, että vaikka haastateltavilla oli hyvinkin erilaiset lähtökulmat, oli saari itsessään niin yhdistävä asia, että lyhyiden puolentoista tunnin rupatteluiden jälkeen yhteisiä kokemuksia ja tarinoita tuli useita. Jopa silti, vaikka haastateltavat eivät ilmeisesti tunteneet toisiaan. Jo Nurmeksessa kuulemamme Pinokarin tilan palo tuli molemmissa haastatteluissa esille, molemmissa hieman eri tavalla. Suominen [nimi muutettu] kertoi tätinsä nähneen palon metsän takaa ja oli vakuuttunut siitä, että Pinokarin isäntä oli "mielenhäiriössään" torppansa polttanut, kertoivat Salmiset olleensa "ilmeisesti" samaan aikaan merellä ja nähneet savun ja liekit. Oli sitten tarinat totta tai tarua, on mielenkiintoista huomata, miten niin sanotut suuret tapahtumat jäävät muistiin ja voivat muuttua hyvinkin omakohtaisiksi kokemuksiksi.

Salmisetkaan eivät olleet varmoja, oliko liekit juuri Pinokarista, olivat he loogisesti yhdistäneet myöhemmin kuulemansa tarinan palosta osittain omakseen.

Yllä oleva ote tiivistää kaikessa kerronnallisuudessaan haastattelumenetelmän hedelmällisyyden, kun tarkastellaan vaikkapa juuri saariston elämää. Ihmisten kokemukset ja kertomukset antavat kaivattua perspektiiviä, kulttuurista tietoa paikasta ja alueista, joka syntyy ja välittyy vain ihmisten välisen vuorovaikutuksen kautta (ks. esim. Hänninen & al 2005, 3–5). Ne tarjoavat toisenlaisia tapoja nähdä ja tulkita menneisyyttä, elämää, arkea ja ympäristöä. Siksi myös tieto siitä, mitä haastatteluin kerätty aineisto on ja mistä se kertoo, on hedelmällinen pohdinnan kohde. Ja tässä otteessa opiskelija on kiinnostavalla tavalla pohtinut juuri usean ihmisen yhtä aikaa kertomaa tietoa ja sen eri variaatioiden merkityksiä. Vaikka ryhmässä kerrottu tieto on yleensä osa kaikkien yhteistä muistia ja elämänhistoriaa, ei se kuitenkaan tarkoita sitä, että ryhmässä syntyisi vain yhdenlai-

sia näkemyksiä. Erilaisista tulkinnoista saataan neuvotella, ja esimerkiksi jonkin menneisyyden tapahtuman mahdollisia syitä ja seurauksia voidaan käsitellä. (Ukkonen 2006, 180–191, 239–240.)

AUTON SIIVOUS, AUTON TANKKAUS, RAHA-PUSSI, AJOKORTTI

Haastateltavia on siis monenlaisia ja haastattelijan pitää osata sopeutua kaikkiin tyyppeihin. Haastateltavan ehdoilla mennään, mutta samalla pitää pystyä pitämään keskustelu tiettyjen raamien sisällä.

Haastattelijan osuus haastattelun syntyyn on merkityksellinen: Periaatteessa haastattelijalla on se, joka määrittää keskustelun kulun ja teemat, mutta haastattelijan vastuulla on myös dialogin tasa-arvoisuuden ylläpitäminen. Haastattelijalla kysyy, kuuntelee ja keskustelee haastateltavan kanssa yhdessä, vuorovaikutuksessa. Haastattelijalla antaa tilaa haastateltavan kokemuksille, mutta silti haastattelijan vastuulla on, että

tilanteessa saadaan tietoa, jota ollaan hakemassa. Tähän haastattelija tarvitsee kysymisen taitoa, ja se taas vaatii paitsi menetelmän asiantuntemusta niin myös etukäteisvalmisteluja ja aiheen tuntemusta.

Myöskään haastateltavan roolia ei haastattelutilanteessa voi väheksyä: vaikka kentältä ja haastattelutilanteista saatu tieto on aina sidoksissa siihen, mitä haastateltavalta on kysytty ja missä tarkoituksessa, niin myös sillä, mikä sitten on ollut haastateltavan vastaus ja mihin hän sillä on pyrkinyt, on merkitystä. (Ks. esim. Knuuttila 2004, 256–263.) Haastattelu dialogisena, yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa vastaakin – parhaimmillaan ja hedelmällisimmillään – ihmisten tarpeisiin saada kertoa kokemuksistaan ja saada äänensä kuuluville. Esimerkiksi Rauman saariston asukkaille ja panelialaisille heidän näkemystensä, käsitystensä ja kokemustensa kuunteleminen, havainnointi ja vakavasti ottaminen on merkityksellistä. Haastatteluissa tuotettujen kertomusten kautta päästään käsiksi siihen, mikä alueen asukkaiden ja käyttäjien näkemys ympäristön arvosta ja sen arvottamisesta on. Ja tämä

arvottaminen perustuu pitkälti omiin henkilökohtaisiin kokemuksiin ja myös omaan historiaan.

Kenttätöntekijä siis tasapainoilee kentällä ollessaan monenlaisten kysymysten parissa: ensin oman etukäteisvalmistelun, sitten itse haastattelutilanteen ja haastateltavan kokemusten ja viimein haastatteluaineistosta tehtävien tulkintojen parissa. Kenttätöraporteissa opiskelijat ovat pohtineet myös haastattelujen tekemiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä, ja näihin pohdintoihin heitä on johdattanut haastattelutilanteen ja siinä tapahtuneen analysointi. Eettisiä kysymyksiä ratkotaan, kun pohditaan, miten rakennetaan tulkinta niin, että se on sekä tieteenteon kriteerin mukainen että tutkimuksen kohteen hyväksymä. Tai miten kohdataan haastateltava suorassa vuorovaikutussuhteessa ja miten luodaan tilanne hyväksi kertoa. Esimerkiksi arkaluontoisten tai kipeiksi koettujen tapahtumien muistamisen epäröintiin voi liittyä yhtä lailla haastattelutilanteesta johtuvia kuin kulttuurisiakin syitä, joista haastattelijat eivät välttämättä ole tietoisia:

Tosin omien lapsuusmuistojen, osittain jo unhoittuneiden ja paikoin kipeidenkin, jakaminen tuntemattomien opiskelijoiden kanssa taisi hieman jännittää haastateltavaamme. Tottuneempina haastattelijoina olisimme ehkä osanneet luoda vielä luontevamman ilmapiirin haastattelulle.

Keskeinen haastattelumenetelmän käytön arvo on myös siinä, minkälaista tietoa sen kautta saadaan. Se, mitä haastateltava nostaa esille, on tärkeintä, eikä niinkään se, mitä haastattelijan alun perin on halunnut saada vuorovaikutussuhteesta irti. Haastattelujen kautta saadun tiedon käsittelyssä oleellista ei välttämättä ole pohtia, onko jokin haastatteluissa sanottu totta vai ei. Haastattelut kertovat esimerkiksi tietyistä menneisyyden tapahtumista ja ilmiöistä sekä ihmisen ja hänen ympäristönsä suhteesta, ja ne kertovat nimenomaan henkilökohtaisista, haastateltavan kannalta oleellisista asioista. Haastateltuaineiston kautta päästään käsiksi oman alueen, esimerkiksi tietyn ryhmän tai yhteisön erityislaatuun. Haastattelut tuovat myös esiin

uudenlaisia tarkastelukulmia: ne paljastavat muun muassa vaiettuja, vähäpätöisinä pidettyjä tai unohdettuja asioita. Haastateltuaineisto tuokin uutta valoa vallitsevien sekä yksimielisten, esimerkiksi juuri asiakirja-aineistoihin perustuvien näkökulmien rinnalle. (Ks. esim. Fingerroos & Haanpää 2006, 30–36; Ukkonen 2006, 177–180)

Palaan vielä Rauman saariston kenttäkurssin muisteluiltaan, jota opiskelijat tämän artikkelin alussa olevan otteen mukaisesti refleктоivat:

Tammelan muisteluillassa punapaitainen mies istui takarivissä. Hän ei käyttänyt montaa puheenvuoroa. Siis ei sanonut ääneen, vierustoverilleen hän tuntui puhuvan paljon. Etupenkillä istunut nuorempi nainen – siskonsa, selvisi sittemmin – tukeutui punapaitaiseen mieheen usein. Oliko niin, että...?

Yllä oleva ote kiteyttää hyvin haastattelujen sekä yhdessä muistelemisen vuorovaikutuksellisen luonteen merkityksen: muistia herätellään,

muistista kiistellään, toisen muistin aukkoja tilkitään umpeen omalla muistilla ja syntyneistä tulkinnoista neuvotellaan, ja lopulta huomataan, miten lukemattomilla eri tavoilla samoja asioita muistetaan ja kerrotaan (Makkonen 2004, 19). Haastattelu onkin inhimillinen aineistonkeruumenetelmä, ja sellaisena kanssikäymisen ja tiedon tuottamisen muotona se tuo tarkasteltavan kohteen ja ihmiset lähelle. Haastatteluin tuodaan alueen ihmiset mukaan arvotamaan omaa ympäristöään omien kokemustensa ja käsitystensä sekä elämänhistoriansa kautta. Haastatteluin tuodaan esiin myös käsitteitä jokapäiväisestä ympäristöstä, haastateltavien omaksumista arvoista, asenteista ja merkityksistä. Haastatteluin saadaan siis esiin ne piirteet ja arvot, jotka ovat ominaisia alueelle, sen ihmisille ja sen historialle sekä kulttuurille. (Karhunen 2013; Rönkkö 2012, 238.) Haastatteluin onnistutaan myös luomaan täydempi kuva alueesta, ympäristöstä ja sen ihmisistä sekä niistä tekijöistä, joista ihmisten ympäristökokemukset koostuvat.

Kenttätyö ja erityisesti haastattelujen tekeminen ovat vaativaa työtä, ja ne vaativat myös

harjoittelua, jotta asiantuntijuus niin haastattelumenetelmän käytössä kuin tuotetun tiedon arvioinnissa ja tulkinnessakin kehittyisivät. Koska näiden tekemisessä vaikuttavat aina myös tutkijan persoona, kulttuuri ja esiyymmärrys – ei siis pelkästään haastateltavan tietämys – ei tutkija voi lähteä kentälle ilman etukäteisvalmisteluja, vain mieli avoinna. Oma esiyymmärrys ohjaa ja mahdollistaa ymmärtämisen ja tulkinnan, ja siksi myös omien käsitysten reflektoinnilla ja niiden vaikutusten arvioinnilla on merkityksensä haastattelujen onnistumisessa. (Kajander 2013, 73.) Ennen kaikkea haastattelutilanteiden reflektoinnissa on siis kyse tiedon tuottamisen tavoista ja ymmärryksestä, ei yksinomaan tiedon sisällön arvioinnista.

VIITTEET

¹ Artikkelin haastattelumenetelmää käsittelevät osuudet pohjaavat pitkälti ”Haastattelut” -artikkeliini, joka on julkaistu Kotiseutuliiton *Kotiseutututkimuksen ABC* -internetsivustolla.

² Toinen tieto -käsite on peräisin Sakari Hännisen, Jouko Karjalaisen ja Tuukka Lahden teoksesta *Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta* (2005). Toisella tiedolla viitataan ns. virallisen tiedon eli yleensä viranomaisten asettaman julkisen totuuden rinnalle muodostuneeseen tietoon, joka haastaa virallista tietoa raivaten tilaa vaihtoehtoisille käsityksille ja tulkinnoille. Toisen tiedon tavoittaminen vaatii kuuntelemisen taitoa. (Hänninen & al 2005, 3–5.)

³ Minna Heljala on tehnyt kansatieteen pro gradu -tutkielmansa Rauman saariston asukkaista. Tutkielma *Saaristolaiselämää. Rauman pohjoisen saariston kalastustilat 1900–1960* julkaistiin Rauman museon julkaisusarjassa vuonna 1990. Tutkimuksen haastatteluaineistoa säilytetään Rauman museon kokoelmissa.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Turun yliopiston kulttuuriperinnön tutkimuksen ja maisemantutkimuksen kenttäkurssien kenttätöraportit (tutkimuslupa aineiston käyttöön on pyydetty ja saatu). Aineiston käytössä suoria sitaatteja on osin lyhennetty, ja sitaateista on poistettu opiskelijoihin / haastateltaviin viittaavat suorat tunnistetiedot.

Rauman saaristo 2012 (17 kpl)

Panelia 2013 (15 kpl)

Kenttätöraportteja säilytetään Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman kokoelmissa.

Kirjallisuus

Fingerroos, O & Haanpää, R (2006): Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. – Fingerroos, O & Haanpää, R & Heimo, A & Peltonen, U-M (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. SKS, Helsinki.

- Gothi, R (1997): Eläytyminen ja etääntyminen kenttä-tutkimuksessa. – Viljanen, A. M. & Lahti, M (toim.), *Kaukaa haettua. Kirjoituksia antropologisesta kenttätutkimuksesta*. Suomen Antropologinen Seura, Helsinki.
- Hakkarainen, K (2000): Oppiminen osallistumisen prosessina. *Aikuiskasvatus 31 (2)*.
- Hirsjärvi, S & Hurme, H (2001): *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Huttunen, L (2010): Tiheä kontekstointi: haastattelu osana etnografista tutkimusta. – Ruusuvuori, J, Nikander, P & Hyvärinen, M (toim.), *Haastattelun analyysi*. Vastapaino, Tampere.
- Hänninen, S & Karjalainen, J & Lahti, T (2005): Johdanto. – Hänninen, S & Karjalainen, J & Lahti, T (toim.), *Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta*. Stakes, Helsinki.
- Kajander, K (2013): Mitä annettavaa filosofisella hermeneutiikalla on etnologialle? – *Elore 2/2013*. www.elore.fi
- Karhunen, E (2013): *Porin Kuudennen osan tarinoista rakennettu kulttuuriperintö*. Väitöstutkimuksen käsikirjoitus.
- Knuuttila, S (2004): Kysy arkistolta – ei se muuten muista. – Kurki, T (toim.), *Kansanrunousarkisto, lukijat ja tulkinnat*. SKS, Helsinki.
- Lahtinen, A-M & Toom, A (2009): Yliopisto-opetuksen käytäntö ja yliopisto-opettajan ammatillinen kehittyminen. – Lindblom-Ylänne, S & Nevgi, A (toim.), *Yliopisto-opettajan käsikirja*. WSOY, Helsinki.
- Lindblom-Ylänne, S, Nevgi, A, Hailikari, T & Wager, M (2009): Oppimisen arvioinnin teoriaa ja käytäntöjä. – Lindblom-Ylänne, S & Nevgi, A (toim.), *Yliopisto-opettajan käsikirja*. WSOY, Helsinki.
- Makkonen, E, Pekkinen, S, Raninen-Siiskonen, T (1999): *Kyläkirjaopas*. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ja Kontiolahden kylien kehittämiskeskus osuuskunta, Joensuu.
- Makkonen, E (2004): *Muistin mukaan. Joensuun yliopiston suullinen historia*. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Makkonen, E (2006): Producing the Past Together: Group Interview and Oral History. – *Elore 13 (1)*. www.elore.fi
- Nevgi, A & Lindblom-Ylänne, S (2009): Oppimisen teorit. – Lindblom-Ylänne, S & Nevgi, A (toim.), *Yliopisto-opettajan käsikirja*. WSOY, Helsinki.
- Rissanen, O, Palonen, T, Pitkänen, P, Kuhn, G & Hakkarainen, K (2013): Personal Social Networks and the Cultivation of Expertise in Magic: An Interview Study.

- *Vocations and Learning. Studies in Vocational and Professional Education*. Social Science + Business Media Dordrecht.
- Ruotsala, H (2005): Matkoja, muistoja, mielikuvia – kansatieteilijä kentällä. – Korkiakangas, P, Olsson, P & Ruotsala, H (toim.), *Polkuja etnologian menetelmiin*. Ethnos ry, Helsinki.
- Ruusuvuori, J & Tiittula, L (2005): Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. – Ruusuvuori, J & Tiittula, L (toim.), *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Vastapaino, Tampere.
- Ruusuvuori, J, Nikander, P & Hyvärinen, M (2010): Haastattelun analyysin vaiheet. – Ruusuvuori, J, Nikander, P & Hyvärinen, M (toim.), *Haastattelun analyysi*. Vastapaino, Tampere.
- Rönkkö, E (2012): Kulttuuriympäristöselvitykset. *Tieto, taito ja ymmärrys maaseudun maankäytön suunnittelussa*. Oulun yliopisto, Oulu.
- Ukkonen, T (2000): *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina*. SKS, Helsinki.
- Ukkonen, T (2006): Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa. – Fingerroos, O, Haanpää, R & Heimo, A & Peltonen, U-M (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. SKS, Helsinki.
- van de Wiel, M, Szegedi, K & Weggeman, M (2004): Professional learning: Deliberate attempts at developing expertise. – *Professional learning: Gaps and transitions on the way from novice to expert*. Kluwer Academic Publishers.
- Vasenkari, M (1996): Mitä se sanoo? Mistä se kertoo? Dialoginen näkökulma kenttätutkimusaineiston tuottamiseen. – Hovi, T & Tarkka, L (toim.), *Uskontotiede – folkloristiikka. Kirjoituksia opinnäytteistä. Etiäinen 3*. Turun yliopisto, Turku.
- Vasenkari, M & Pekkala, A (2000): Dialogic Methodology. – Honko, L (toim.), *Thick Corpus. Organic Variation and Textuality in Oral Tradition*. SKS, Helsinki.

Luennot

- Mikkilä-Erdmann, M (2011): *Oppimisen ja opetuksen haasteet käsitteellisen muutoksen näkökulmasta*. 17.10.2011.

Avajaisissa näyttelynteosta kertoi opiskelijaryhmän puolesta Minna Karru. Kuva: Laura Puolamäki.

MERTA JA IHMISIÄ

Turun yliopiston kulttuuriperinnön tutkimuksen ja maisemantutkimuksen opiskelijat havainnoivat kenttäkurssilla raumalaissaa-ristoa Nurmeksessa ja Reksaassa keväällä 2012. Saaristolaisiin tutustuttiin muisteluillassa. Tammelan sali täyttyi monenlaisista muistoista.

Muisteluillasta löytyi mainioita haastateltavia. Kiitos heidän elämänmakuisten tarinoidensa kevään 2013 näyttelykurssin opiskelijoilla riitti materiaalia Pruukataan sanoa, että meil on suolavettä suonissa -näyttelyn kokoamiseen Nurmeksen saaren Päivärannan tilan vanhaan eläinsuojaan. Suolavedestä puhunut Eeva Winter kertoi myös Puuvallin isännästä. ”Se saatto panna suunnilleen kokonaisen ahvenen toisest

suupielest sisään ja sylkeä ruodot toisest pielest. Perkas sen suussaan.” Näyttelyn muita muiste-lijointa olivat Markku Aikko, Reijo Holmström, Ritva Hovi, Sirpa ja Jorma Liukkonen, Reino Peippo, Raimo Sundelin, Taisto ja Lea Syväkari, Arja Vahteristo ja Raimo Virtanen.

Näyttelyn kokosivat Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulu-tusohjelman opiskelijat Eeva Tuomela, Pauliina Paaajanen, Sade Marila, Iiro Lehtonen, Johanna Koskinen, Minna Karru ja Hanna Jaakola. Ryh-mää ohjasivat Eeva Raike, Laura Puolamäki ja Riina Haanpää. Näyttely tehtiin yhteistyössä Rauman kaupungin ympäristöviraston kanssa.

'TÄÄ SAARISTO ON INTOHIMO'

Aurinko paistaa kirkkaasti Päivärannan tilan pihalla Nurmeksen saarella kesäkuun 2013 ensimmäisen torstain illalla. Siristän oikeaa silmääni kun Turun yliopiston kulttuuri-perinnön tutkimuksen ja maisemantutkimuksen opiskelijaryhmän puolesta kerron tiivistetysti Pruukataan sanoa, että meil on suolavettä suonissa -näyttelyn avajaisvieraille näyttelynteon prosessista.

”Hetimitä alussa tiesimme, että halusimme lahjoittaa haastateltujen meille antamat sanat eteenpäin näyttelyvieraille. Siis esille suoria tekstilainauksia haastateltujen muisteloista. Siläläkin uhallä, että kukaan meistä ei ole raumängiäinen ja sanavirheet siksi mahdollisia.”

”Näyttelyn teemoja piti miettiä pidempään, niitä ideoimmekin ensin vaikka mitä. Vuodenajat, elinkeinot, ihmiset, eläimet. Rakennukset, kalastus, kesävieraat. Kun sähkö tuli saareen. Vaikka tämä Liukkosten muistuma: 'Aarne menpistämä traktori keittiön klasin takka käymä, ett tuli sähkö ja Anni rupes kattoma televisio. Maailma pysähtys siihen paikkaan; et sit loppus

Näyttelytilan yläkerrassa saaristolaisten elämästä kerrottiin esinein. Kuva: Laura Puolamäki.

kortipeluut.' Mietimme aiheeksi myös saaristolaisen identiteettiä, yhteisöllisyyttä. Siis tahdoimme koko elämän.”

”Mutta ei mikään auttanut, meidän vain piti jollain lailla rajata aiheemme. Päädyimme jaka-

maan saaristolaismuistot ihmiselon vaiheisiin, siis lapsuuteen, nuoruuteen, aikuisuuteen, vanhuuteen. Näyttelyyn päätyi muun muassa Arja Vahteriston uimakertomus: 'Sen mää ainaki muistan, et mul oli vaaleenpunanen puuvillalangast virkattu uimapuku. Ja sit mul oli kirkkaanpunanen villalangast kudottu uimapuku.' Ja Raimo Virtasen kesätyöt eli '13-vuotiaana koko kesä Päivärannassa, sen jälkeen vielä pari kesää renkinä. Kalastetti ja heinätöitä. Kalastaminen oli kaikkein hienointa. Kanoille särkeä, ahvenet syötiin. Jos tuli siikaa, se oli parasta.' Taisto Syväkari tarinoi Hilmasta, joka 'ain merkkas jäätien, hevosel kävi ja mittas sen. Sit ilmoitti meill kaupunkiin: nyt voi tulla'.

”Näyttelylakanoihin mahtui silti vain pieni osa kaikesta sanotusta. Hiukan tilannetta auttoi se, että päätimme laittaa aanelosarkeille esille lisämuisteloita kalastuksesta, veneilystä ja maataloudesta. Reijo Holmströmillä töitä riitti: 'Kesäaikka ol siikapesä ja sit kevvääl ol silakkarysin ja syksyl siikarysä ja sit verkkokalastust, sit sitä heinäntyöt ja viljapellohomma... kaikkee ei kerjenny yht aikaa'. Reino Peippo kertoo toisen kalastajan kommelluksesta: 'Menee paatti

Huhtikuussa näyttelytilaan tutustuivat Uula Jänkävaaran (vas.) opastuksella Hanna Jaakola, Pauliina Paajanen, Johanna Koskinen ja Iiro Lehtonen. Kuva: Laura Puolamäki.

nokka päi rantaa, put, put, put, ja sit kalastaja takasi ruorihi. Perkele, kompastui sillai et men merehe. Kerkes saamaan alhaalt ruorilapast kii ja siält ohjas rantahan. Siihe se jäi.' Markku Aikko lohkaisee kesäkelistä: 'Se ol se perinteine,

ett sade tekee hyvää meitä kasvaval perunal ja naapurin kuivil heinil.”

”Näyttelyn suolanmakuisesta nimestä me opiskelijat kiitämme haastateltava Eeva Wintetriä. Hän kiteytti raumalaisen saaristolaisuuden yhteen virkkeeseen. ’Pruukataan sanoa, ett meill on suolavettä suonissa.’ Vaan ei se suolavesikään aina auttanut. Arja Vahteristo kertoo kerasta, jolloin hän oli ’isos paatis ja miehet lähti sit soutupaatil siihen niin, nii se keinu koko ajan se paatti. Niin oli semmonen olo, et tul se tasapainohäiriö ja sit koetti maat siel paatin pohjalla ettei nää sitä liiket, mut’.”

ANNA MUISTAA

Pruukataan sanoa, että meil on suolavettä suonissa -näyttelyn pohja oli muistitietotutkimuksessa. Parinkymmenen opiskelijan ryhmä haastatteli keväällä 2012 tusinaa raumalais-saaristolaista. Haastattelutallenteita kertyi reilut kolmetoista tuntia. Kuvia haastatellut lainasivat enemmän kuin sata. Rauman museon arkistoista lainassa oli kolmisenkymmentä kuvaa saaristosta.

Muistitieto kuuluu jokaisen ihmisen elämään. Se jäsentää menneisyyttä ja kertoo ihmiselle, miten tähän hetkeen on päädytty ja pohjustaa ajatuksia tulevaisuudesta. Ihmiset kokoavat taitavasti monenlaista tietoa ja järjestelivät sitä omaan elämäänsä ja näkemyksiinsä sopiviksi loogisiksi kertomuksiksi. Muistitiedon määrä on rajaton, ja se uusiutuu ja muokkautuu koko ajan. (Kortelainen 2009, 1) Ihmisen oman elämänhistorian ja hänen tunne-elämyksiensä ja aistikokemuksiensa lisäksi muistitietoon mahtuu myös yhteisesti jaettua tietoa. Sitä syntyy muun

Näyttelytilan alakerta ennen siivousta.
Kuva: Laura Puolamäki.

muassa suullisesta tiedosta, esimerkiksi perheenjäsenten tai tuttavien kertomuksista, sekä median välittämästä tiedosta. Muisteleminen on aina sidoksissa ympäröivään kulttuuriin. Se heijastaa sille ominaisia ajattelemisen tapoja, arvoja, mielipiteitä, uskomuksia ja tunteita. (Kortelainen 2008, 33.)

Historiantutkijat sekä folkloristit ja kansatieteilijät ryhtyivät tekemään Suomessa muistitietotutkimusta 1980-luvulla. Muistitietotutkijoina he halusivat antaa äänen sille, mikä oli jätetty huomiotta aikaisemmassa tutkimuksessa. Tutkijat nostivat esiin arkea, marginaalia ja unohdettuja yhteisöjä. Muistitietotutkijat ovat kiinnostuneita menneisyyden moniäänisyydestä, he eivät välttämättä etsi muistitiedoista faktaa. (Fingerroos & Haanpää 2006, 26-27, 33.) Suullisen todistuksen merkitys ei ole siinä, kuinka uskollinen se on tosiasioille, vaan siinä, että se nostaa esiin mielikuvituksen, symboliikan ja halut. (Portelli 2006, 57)

Muistelu antaa merkityksiä menneisyydelle. Muisteluissa selviää millaiset asiat muistelijan mielestä ovat tässä ajassa muistamisen, kertomisen ja säilyttämisen arvoisia. (Ukkonen 2006, 188) Ihmismuisti toimii aktiivisesti ja luo asioille

merkityksiä ja syy-yhteyksiä. Muistin kyky jäsenellä tapahtumia tekee muistitiedosta hyödyllisen tutkijoille. (Portelli 2006, 58) Kerrottu muistitieto välittää aina jotakin oleellista. (Kortelainen 2009, 1)

Haastattelu on muistitietotutkimuksessa tyyppisin aineistonhankinnan tapa. Tutkimushaastattelu on osallistujiensa yhteistä toimintaa, vuorovaikutustilanne. Haastattelupöydän ympärillä kohtaavat muistelijan menneisyys, kokemusmaailma ja esiymmärrys sekä haastattelijan esiymmärrys. (Ukkonen 2006, 183-184)

Pruukataan sanoa, että meil on suolavettä suonissa -näyttelyntekoa edeltävässä muistitiedon keräämisessä lähtökohtana oli, että saaristolaisen muistissa on muistoja, jotka ovat tosia heille itselleen. Muisti tekee muistelijasta erityisen ja oman itsensä. Sen tähden juuri ne nimenomaiset muistot ovat oleellisen tärkeitä sekä merkittäviä ja arvokkaita myös haastattelijoille. Siksi halusimme jakaa kuulemamme kertomukset myös näyttelyvieraille.

HAE KULMAT

Seitsenhenkinen näyttelyä tekevä opiskelijaryhmä ryhtyi perkaamaan haastattelulenteita vuoden 2013 huhtikuussa, seitsemisen viikkoa ennen näyttelyn avajaisia. Jokainen ryhmäläinen sai kuunneltavakseen 1-3 saaristolaisen haastattelun ja tehtäväkseen kertoa tiivistetyksi toisille haastattelujen ydinasiat ja nostaa esiin kiinnostavimmat kertomukset. Samalla kuulemalla jokainen piti mieltä jo sitäkin, millaisia teemoja haluaisi näyttelyyn.

Sähköpostit sujahtivat ryhmäläisten välillä. Vuodenajat, elinkeinot, eläimet ja ihmiset, sanoi yksi ja lainasi Reino Peippo: ' Sukset alle ja reppu selkään. Kierrettii Nurmes ympäri, syötti makkaraa ja juotii kahvii, tultti takas Otalahteen. Se ol 27 kilometrii, kauniin kevätpäivänä hieno reissu.' Toisen listalla olivat rakennukset, kalastus ja muu toimeentulo saarella, kesäveeraat, luonto ja vesistö, eläimet ja saariston asukkaat sekä juhlat ja tavallinen arki saarella. Hän

Keltaista eteiseen maalasi Hanna Jaakola. Kuva: Laura Puolamäki.

.

siteerasi Arja Vahteristoa: 'Nii ku mäkin olin varmaan niin piäni ...mää en saanut kauaks mennä siit, et ihan siin laiturin reunas, niin mul oli lippo. Se on semmonen tiheesilmänen haavi, mink mää laitoin sinne pohjaan ja mää odotin, et niin kaloi tult, mää olin ihan hiljaa ja sit kun oikein nopeest nostin, niin ne sätki sit siel haa-
vin pohjal.'

Saaren kesä ja talvi, tapaturmat, saaristolainen identiteetti, sähkön tulo, paattitarinat, keksi kolmas ja tarinoi Raimo Sundelinin sanoin: 'Ei meil oo mökkii koskaa ollu, vaa me ollaa veneilyt. Lapsuudessa soutuveneellä ja nyt mä oon ollu kolkyt vuot Busterilla. Mul on yöpymisiä yli tuhat Busterilla. Se on maailman kätevin vene, myöskin se on liikkuva telttä, liikkuva peltinen telttä.' Neljäs esitti yhteisöllisyyden, koulunkäynnin, kesäasukkaat, elinkeino ja saaristoelämän hiipumisen. Hän nosti esiin Lea Syväkarin tarinan: 'Hilmaki kävi ajamassa kupiikkia. Sanottiin kupiikkii, kun ajettiin näit pöllejä, pitkii puita ni jonneki rantaan, mihin niitä nyt saatiin tuoduksi.' Viidennessä listassa olivat Päiväranta, saariston vuodenajat ja lapsuusmuistot , höysteenä siteeraus Eeva Winteriltä:

'Joku kysy äitiltä, että kuim mont kertaa teijän flikat käy päiväs uimas, ni äiti sanos et: kerran, menee aamust ja tulee ehtost pois.'

Ryhmäpalaverissa kasvokkain ehdotuksista muokkaantui ajatus esittää muisteluksia ikäkausittain, koota lapsuuden, nuoruuden, aikuisiän ja vanhuuden muistot omien otsikkojensa alle. Sinne sopisi vaikka Arja Vahteristo muistelu mummusta: 'Meiä mummull ol koko ajan käsityö. Hänel ol semmone tapa, et talvel hän teki vanttui ja sukkii ja kesäl hän virkkas pitsii.'

Kalastuksesta, veneilystä ja maanviljelyksestä oli kertomuksia niin paljon, että päädyimme esittelemään niitä omina kokonaisuuksinaan. Reino Peipon kalastusmuistoon liittyi Sirkkakin: 'Kalastuksen merkeis mää hänet tapasin, hänen isänsä oli kalastaja. Sirkkakin oli kalastaja, paremp ku minä, en mää sillo tiennyt siianpesäkalastamisest mittää. Mee ruvettiin käymään kahdestas.'

Ikäkaudet päätimme esittää sanoin ja kuvin 100 senttiä x 170 senttiä 'lakanoiksi' kutsumillamme kankailla ja elinkeinot laminoiduilla papereilla, aanelosen kokoisilla. Ikäkaudet ja elinkeinot tasattiin ryhmäläisten kesken. Tehtä-

Minna Karru ”näyttelylakanan” kimpussa, Hanna Jaakola mielti yläkerran esineiden järjestystä. Kuva: Laura Puolamäki.

Kalastuksen, veneilyn ja maatalouden muistot kirjattiin laminoituille aanelosarkeille. Kuva: Laura Puolamäki.

väksi tuli hakea aiheittain osuvimmat muistelukset, laatia niistä yhtenäinen kokonaisuus ja valita sopivimmat kuvat.

Näyttelytilaan, Päivärannan tilan eläinsuojaan, silmityimme jäiden sulattua toukokuun alussa. Yliopistolla kehitelty suunnitelma alakerrasta esineiden paikkana ja vintistä sanojen

ja kuvien tilana kääntyi valaistusolojen takia pääläelle. Samalla reissulla tyhjensimme tilan ylimääräisestä tavarasta. Jätimme sisälle vain ne esineet, joilla halusimme kertoa saaristolaiselämästä.

Saarella käynnin jälkeen jatkui työ sanojen, kuvien ja graafisen suunnittelun askareissa.

Valmis aineisto saateltiin painoon ja saatiin sieltä hyvissä ajoin ennen toukokuun viimeiselle viikolle sovittua näyttelyriipustusta.

ELÄ TILA

Pruukataan sanoa, että meil on suolavettä suonissa -näyttely ripustettiin saaristolaitilan entiseen eläinsuojaan. Ilmeisin näyttelytila se ei ollut, mutta ryhmälle annettu lähtökohta.

Tila sellaisenaan ei muodosta merkityksiä, se edellyttää rakennuksen, sen käyttäjien sekä menneisyyden ja nykyisyyden kohtaamista, tilan merkitys syntyy vuorovaikutuksesta. Tila muokkaa käyttäjää siinä missä käyttäjä tilaa. Tila ja tilankäytön merkitykset ovat samalla kertaa sekä yksityisiä kokemuksia että yhteisesti yhteisessä kulttuurissa jaettuja. (Saarikangas 2006, 31) Tilan käyttö on merkitysten tuottamisen lisäksi myös tilan ja sen merkitysten tulkintaa. Sama tila ei ole kaikille sama. Tila ja tilan käyttäjä, sen kokija ovat moninkertaisesti kerrostuneita. Kerrostumat ovat psykologisia, kulttuurisia ja historiallisia. Kerrostumat ovat jatkuvassa liikkeessä suhteessa toisiinsa sekä

suhteessa aikaan. Muuttuminen on jatkuvaa. (Saarikangas 2006, 38-39)

Tilan merkitykset syntyvät sekä tietoisesti että tiedostamatta ja huomaamatta. Ihminen liikkuu tilassa ja aistii sitä; elämykset ja aistimukset kulkevat ihmisen mukana hänen muistoissaan. Ne jäsentävät ja aktivoivat muistia, ne palauttavat mieleen menneitä tiloja. (Saarikangas 2006, 45-46)

Seinien sijasta tila on se, mikä on seinien sisällä. Se miten kävijä kokee tilan suhteessa itseensä ja ulkopuoliseen maailmaan, on aina iso osa näyttelykokemusta. (Järvinen 2008) Museot ja näyttelyt voivat antaa ihmisille keinoja löytää oma paikkansa. (Melaranta 2003, 16) Näyttelyn katsominen on kommunikaatiota ja näyttelytila molemminpuolisuuden paikka, katsoja luo aktiivisesti oman näkökulmansa näyttelyssä esitetyistä asioista. (Turpeinen 2005, 143) Kyse on kävijän eläytymisen taidosta ja mielikuvituksen määrästä. (Hämäläinen 2011, 47) Näyttelyn koajojankaan tehtävä ei ole vähäinen. Parhaimmillaan hän voi olla tulevaisuudennäkyjen näkijä ja välittäjä, tunnetasonkosketuksen antaja, oivaluksen aikaansaaja, mielikuvituksen virittäjä,

säikäyttäjää, merkityksellisten muotojen luoja. (Turpeinen 2005, 25)

Näyttelyissä esitettävillä asioilla – Päiväranan tapauksessa sanoilla, kuvilla ja esineillä – ei ole valmiita merkityksiä. Ne muodostuvat esineen, tilan ja ihmisten suhteesta, ja monet tulokset ovat mahdollisia. Näyttely ja näyttelytila auttavat hahmottamaan menneisyyksiä, joita se esittää. Tila auttaa ja pakottaakin muistamaan sen, mitä se esittää ja unohtamaan poisjätettyä. (Turpeinen 2005, 81-83, 102-105) Loppujen lopuksi kaikki kuitenkin on kiinni katsojasta. Hänen kokemuksiaan, tunteitaan ja ajatuksiaan ei

voi määrätä, vaikka niitä voikin ohjailta. (Hämäläinen 2011, 47)

NOSTALGIASTA MUOTO

Pruukataan sanoa, että meil on suolavettä suonissa -näyttely ohjaa katsojan mieltä eitämättä nostalgiaan. Painotus syntyi paitsi muistojen kokoajien ja valitsijoiden aivoituksista myös muistojen kertojista. Nostalgia oli raumalaisaarisolaisten haastatteluissa muiston henki. Eeva Winter esimerkiksi kertoi Helkasta, joka 'oli Lontoossa ja kirjotti sieltä, et kyl täälläki kaunis kesä on, mut suvi tulee vaan Puuvalliin'.

Nostalgia on mielihyvää ja lohtua tuottavaa kaipuuta entiseen, parempaan aikaan ja paluuta muistoihin. Nostalgian vähemmän tunnistettu puoli on melankolia, tuskallinen tieto siitä, että mennyt maailma ei enää palaa. Raumalaisissa saaristolaismuistoissa tumma nostalgia jäi vähemmälle. (Rossi & Seutu 2007, 8) Lea Syväkari sentään muisteli pappaa, joka ei 'enää tykänny ku meri saastus. Niin paljon kaikkee sellast roskaa

Rauman kaupungin terveiset avajaisiin toi Juhani Korpinen Kuva: Laura Puolamäki.

verkkoihin, se ei ollu enää puhdas se meri. Pappa ol surullinen ja puhu ett vedet saastuu’.

Nostalgia on valoisa tuokiokuva ja melankolia musta aurinko. Nostalgia on hetkellinen viivähdys idyllissä, melankolia raskasmielinen viipyminen menetetyn kaipuussa. (Kukkonen 2007, 35-36) Nostalgian luonteeseen kuuluu keveyden ja painon vuoropuhelu. (Rossi & Seutu 2007, 9) Nostalginen muisto toimii kuin kauneus ja rakkaus, se kokoaa ja eheyttää. Nostalgian muisti antaa muistoille jonkun konkreettisen muodon. Valoisa nostalgia on optimismia, joka tuottaa iloa ja lohtua. (Kukkonen 2007, 41-44) Eeva Winter muisteli lapsuuden kesiä: ’Sängyn vieressä oli naula ja kello pantiin siihen roikkumaan ja sitä ei sit sinä kesänä sen kummemmin tarvittu.’

IHMISTEN TAHTI

Nostalgiaa henkivät valokuvat ja sanat sijoitettiin Päivärannan tilan eläinsuojan alakertaan kuusi ja puoli viikkoa näyttelyryhmän ensimmäisen kokoontumisen jälkeen. Siinä ajassa aikaiseksi oli saatu se, mitä alussa oli päätettykin.

Näyttelyn ripustus toukokuun viimeisenä maanantaina sujui suunnitellusti. Ulos eläinsuojan seinälle rivi 1970-luvun polaroidkuvia veneretkistä. Sisälle eteiseen silmien korkeudelle sanat muun muassa Bonjourista, Valkista, Pöhköstä, Möhköstä. Ne ovat paahteja; Reino Peippo tiesi muun muassa kertoa, että ’Pöhkön ahteri on leviä tiätysti’. Muisteluksilla täytetyt kankaiset viisi ’lakanaa’ hallitsivat alakertaa. Lapsuudenmuistoja oli kahdessa ’lakanassa’, nuoruudesta, aikuisuudesta ja vanhuudesta oli yksi ’lakana’ jokaisesta.

Matkalla yläkertaan saattoi lukea laminoituista papereista kalastuksen, veneilyn ja maatalouden muisteluksia. Yläkertaan kokosimme Päivärannan tilan arkipäivässä käytettyjä esineitä. Tavaroiden kerrokseen emme kirjoittaneet sanan sanaa. Päätimme antaa tavaroiden synnyttää katsojan päässä omat kertomukset.

Suunnitelmamme onnistui. Avajaisiltana kävijöiden puheenporina täytti näyttelytilan. Kuului mieleenjuolahduksia, täsmennyksiä, uusia muisteloita. Saaristo hengitti ihmisten tahtiin.

AINEISTO:

Näyttelyä varten kerätyt raumalaissaaristolaiden muistelukset keväältä 2012. Tässä tekstissä muistelukset on kirjoitettu siinä muodossa missä ne olivat esillä Pruu-kataan sanoa, että meil on suolavettä suonissa -näytte-lyssä, vaikka ryhmä saikin avajaisissa vinkkejä oi-keammasta rauman giälen käytöstä.

LÄHTEET:

Fingerroos, O & Haanpää R (2006): Muistitietotutkimuk-sen ydinkysymyksiä. – Fingerroos, O & Haanpää, R & Heimo, A & Peltonen, U-M (toim.): *Muistitietotutki-mus. Metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjalli-suuden Seura, Helsinki.

Hämäläinen, H (2011): ”Joku on oikeasti elänyt täällä.” *Keski-Suomen museon käsityöläiskodit menneen ajan representaationa*. Pro gradu, Jyväskylän yliopisto. Online: <[https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/hand-
le/123456789/37125/URN:NBN:fi:jyu-
2011122011832.pdf?sequence=1](https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37125/URN:NBN:fi:jyu-2011122011832.pdf?sequence=1)> Luettu 16.12.2013.

Järvinen, J (2008): Museoarkkitehtuuri, näyttelyarkki-tehtuuri ja tilan kokeminen. *Kuriositeettikabi.ne*

1/2008. Online: <<http://www.kuriositeettika-bi.net/numero6/pdf/nayttelyarkkitehtuuri.pdf>> Luet-tu 16.12.2013.

Kortelainen, K (2009): *Muistitietotutkimus työläisyydes-tä sahayhteisössä – Elore 1/2009*. Online: <http://www.elore.fi/arkisto/1_09/ajank_kortelai-nen_01_09.pdf> Luettu 16.12.13.

Kortelainen, K (2008): *Penttilän sahayhteisö ja työläi-syys. Muistitietotutkimus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Kukkonen, P (2007): Nostalgian semiosis. Keveyden ja painon dialogia. Rossi, R & Seutu, K: *Nostalgia. Kirjoi-tuksia kaipuusta, ikävästä ja muistista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Melaranta, H-K (2003): ”Tää on semmosta, joka niinkun aaltoilee” - *Suomen kulttuurihistoriallisten museoiden näyttelyiden muutoksista ja tavoitteista museoam-mattilaisten silmin*. Pro gradu, Jyväskylän yliopisto. Online: <[https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/hand-
le/123456789/8094/Go000513.pdf?sequence=1](https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/8094/Go000513.pdf?sequence=1)> Luettu 16.12.2013

Portelli, A (2006). Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? – Fingerroos, O & Haanpää, R & Heimo, A & Peltonen, U-M (toim.): *Muistitietotutkimus. Metodo-logisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura,

Helsinki.

- Rossi, R & Seutu, K (2007): *Nostalgia. Kirjoituksia kai-puusta, ikävästä ja muistista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Saarikangas, K (2006): *Eletyt tilat ja sukupuoli - asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Turpeinen, O (2005). *Merkityksellinen museoesine. Kriittinen visuaalisuus kulttuurihistoriallisen museon näyttelysuunnittelussa*. – Online:
<[https://www.taik.fi/kirjakauppa/ima-
ges/47c0c092e3544ecc8eb99feb878d59ad.pdf](https://www.taik.fi/kirjakauppa/images/47c0c092e3544ecc8eb99feb878d59ad.pdf)> Luet-
tu 16.12.2013.
- Ukkonen, T (2006): Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa. – Fingerroos, O & Haanpää, R & Heimo, A & Peltonen, U-M (toim.): *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Skanssin varsinainen linnake lienee sijainnut puolustusrakennelmien takana avautuvilla pelloilla. Tämän hetkisillä tiedoilla sijaintia ei voi tarkasti määrittellä, mutta ajoittain runsaasti sotilaita majoittanut tukikohta on varmasti jättänyt maahan paljon arkeologista aineistoa kuten aterioiden tähteeksi jääneitä luita ja metalliesineitä. Niitä voisi paikantaa erilaisilla prospektointimenetelmillä, kuten maatulokauksella. Arkeologiset kerrokset ovat todennäköisesti ainakin 40 senttimetrin syvyydessä, kyntökerroksen alla. Kuva: Laura Puolamäki

YMPÄRISTÖPOLULLA

VIRTUAALINEN YMPÄRISTÖPOLKU

Osana omaa ympäristöä –hankkeen tavoitteiksi asetettiin olemassa olevan ympäristötiedon popularisointi ja jalostaminen, ihmisen ympäristösuhteen ja identiteetin vahvistaminen lisäämällä tietoa omasta lähiympäristöstä, sen ainutlaatuisuudesta ja toisaalta mahdollisuuksista, lähiympäristön arvostuksen lisääminen, Selkämeren kansallispuiston luonto- ja kulttuuriympäristöjen hyödyntäminen opetuksessa ja ympäristökasvatuksessa sekä oppimisympäristöjen kehittäminen.

Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi ryhdyttiin kehittämään nykyaikaista ympäristöpolkua,

jossa yhdistetään perinteinen malli esittää ympäristötietoa kohteesta valituilla rasteilla, sekä virtuaalisia vaihtoehtoja tiedon jakamiseksi.

Tuloksena oli virtuaalisen ympäristöpolun konsepti. Virtuaalinen ympäristöpolku sisältää sähköisen työkirjan, havainto- ja tutkimustehtäviä ja rasteja sekä maastossa että verkossa ja kartta-alustan sekä mobiiliversion paikkatiedon tuottamista ja käyttämistä varten.

Virtuaalinen ympäristöpolku on 3-osainen:

- Luokassa tehtävä osio työkirjan avulla
- Maastossa tai luokassa rasteilla tehtävät havainto- ja tutkimustehtävät
- Luokassa tehtävä raportointi työkirjaan ja/tai kartta-alustalle maastotyön jälkeen

Työkirjaan tuodaan virtuaalipolun rasteja koskevaa aineistoa. Työkirjan aineistot on sijoitettu nettiin PaikkaOppi –alustalle. Osa rasteista käydään suorittamassa maastossa, yleensä koulun lähiympäristössä tai erillisellä maastoretkellä. Osa rasteista suoritetaan luokassa kartta-alustalla.

Aineistot sisältävät ympäristöpolun kohteita kuvaavaa inventointitietoa, arkistomateriaalia kuten karttoja ja valokuvia, linkkejä lajintunnistusta avustaville verkkosivuille, ympäristöpolkua varten tuotettua teema-aineistoa ja tehtäviä. Työkirja on toteutettu siten, että sen avulla pääsee helposti alkuperäistä aineistoa säilyttävän arkiston verkkosivuille ja digitaaliseen aineistoon. Tavoitteena on tehdä tutuksi paitsi itse ympäristöpolun kohde, myös ne paikat joista voi hankkia itse lisätietoa.

AINEISTOLÄHTEET

Ympäristöpolun sisältöjen tuottamiseksi on haettu tietoa kymmenistä eri lähteistä. Suurin osa lähteistä on netin kautta vapaasti löydettävissä, kun vain tietää mistä ja millaisilla hakusa-

noilla etsiä. Aineisto sisältää tutkimusartikkeleita, raportteja, arkistoaineistoa, historiateoksia, www-sivuja, haastatteluja, paikkatietoaineistoja, arkeologisia löytöjä ja maastohavaintoja. Osa lähteistä on viranomaisten tekemiä ja teettämiä luonnon- ja kulttuuriympäristön inventointeja, jotka ovat avointa tietoa, mutta julkaisemattomana aineistona vaikeasti löydettävissä.

Ympäristöpolun työkirjan toteutus digitaalisessa muodossa mahdollistaa myös aineistopolkujen esille tuomisen. Sen sijaan että kerrottaisiin lähdeluettelon tapaan, mistä tietoa on kerätty, voidaan lukija ohjata suoraan alkuperäisen aineiston äärelle. Aiheesta kiinnostuessaan, tai jostakin muusta kohteesta tietoa etsiessään lukija löytää seuraavalla kerralla itse ne paikat, joista voi olla apua.

Ympäristöpolku päätettiin toteuttaa PaikkaOppi –alustalle, koska se sisältää jo valmiiksi rakennetun muokattavan työkirjan sekä laajan kartaston paikkatieto-ominaisuuksilla. PaikkaOppi on pysyvä sivusto ja kartta-alusta, aineiston katoamisesta ei tarvitse huolehtia hankkeen päättymisen jälkeen.

KOhteet

Ympäristöpolun kohteet valittiin yhdessä kuntien ja Metsähallituksen yhteyshenkilöiden kanssa. Kohteiden valintaan vaikutti niiden merkittävyys ja omaleimaisuus paikallisessa ympäristössä, sijainti kouluihin nähden, opettajien toivomukset sekä tiedossa oleva aineisto. Kohteiden valinnan jälkeen tuotettiin ympäristöpolun ensimmäinen käsikirjoitus, tehtiin maastokäyntejä ja etsittiin lisää tutkimusaineistoa. Ensimmäistä versiota testattiin jonkin luokan tai muun ryhmän kanssa, tapauskohtaisesti. Testien jälkeen ympäristöpolun aineistoa muokattiin ja täydennettiin tarpeen mukaan. Valmiit kohteet ovat [www-sivuilla](http://www.sivuilla) (paikkaoppi.fi) vapaasti käytettävissä.

Nakkila

Nakkilassa ympäristöpolun lähtökohtana olivat kunnan osayleiskaavatyön yhteydessä teettämät, laajat luonto- ja kulttuuriympäristöinventoinnit. Ajantasaisten inventointien ja niistä löytyvien kohteiden avulla voidaan havainnollistaa ympä-

ristön monimuotoisuutta ja laajempia suojelukysymyksiä omassa, tutussa ympäristössä.

Luontokartoituksen yhteydessä Nakkilassa havaittiin lukuisia harvinaisia ja joitain uhanalaisia lajeja. Kartoituksen ansiosta niiden paikalliset elinympäristöt tunnetaan. Esimerkiksi yhden tunnetuimman uhanalaisen nisäkäämme, liito-oravan, elinympäristöjä löytyy Kokemäenjoen varressa olevien koulujen lähiympäristöstä. Silmälläpidettäväksi luokiteltu rantasipi pesii Nakkilassa luontokartoituksen mukaan liito-oravan revierillä. (Ahlman 2010)

Luontokartoituksen avulla määriteltiin koulujen lähiympäristöstä kaksi havaintopaikkaa maastokäyntejä varten. Havaintokohteet ovat niin lyhyen etäisyyden päässä, että maastossa ehtii käydä oppitunnin aikana kävellen. Varsinkin lukiossa aikataulu on jatkuvasti koetuksella. Sen vuoksi ympäristöpolulle tehtiin myös virtuaalisia rasteja. Virtuaalinen rasti on johonkin kohteeseen liittyvä tehtävä, joka voidaan suorittaa kokonaan luokassa työkirjan ja karttojen avulla.

Lajisto, luonnon monimuotoisuus ja lajien suojelu ovat yleismaailmallisia aiheita, joihin

Merkinnät

Liito-orava-havainnot papanoilla

1-20
21-100
101-500
501-1000
1001-3000

Papanoiden lukumäärä

1-20
21-100
101-500
501-1000
1001-3000
Pesäkolo

Reviirialueet ja suositeltavat mahdolliset kulkureitit

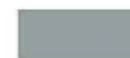
Reviiri

Ekologinen käytävä

Suosittelava reitti

Mahdollinen ekologinen käytävä

Nakkilan osayleiskaavan yhteydessä tehty luontokartoitus kertoo, mistä liito-oravan reviiri löytyy Nakkilan keskustan läheisyydessä. Liito-orava esiintyy EU-maissa vain Suomen alueella, sen vuoksi suomalaisilla on päävastuu lajin säilymisestä. Usein uhanalaisten lajien yhteydessä tuodaan esille sarvikuonot ja tiikerit. Kotimaisemistamme löytyy aivan yhtä uhanalainen laji, ainakin vielä. Globaalit biodiversiteettikysymykset voidaan tuoda Nakkilassa aivan koulun nurkalle.

voidaan perehtyä valmiiden oppikirjojen avulla. Paikallista ympäristöä avaavat luontokartoitukset tarjoavat mahdollisuuden sitoa globaalit aiheet konkreettisesti koulun lähiympäristöön ja soveltaa opittua omaan elinpiiriin. Virtuaalisen ympäristöpolun avulla ympäristön eri tasot voidaan myös tuoda samalle sivulle.

Kulttuuriympäristön rastit valittiin maise-massa säilyneiden aikatasojen perusteella. Nakkilassa on runsaasti arkeologista kulttuuriperintöä muinaisen rannikon ja merenlahtivaiheen jäljiltä. Kivikaudella syntynyt Uotinmäen asuinpaikka ja pronssikautinen Rieskaronmäki kertovat sijainnillaan jääkauden jälkeisestä rannansiirtymästä. Anolan Kirkkosaari ja Ruskilan saksankivet muistuttavat kirkon asemasta keskiajan yhteiskunnassa, Nakkilan halki kulkeva Huovintie keskiajan tieverkostosta.

Hyödyn aikakaudella tehostettiin maanviljelyä ja lisättiin peltoalaa kuivattamalla järviä. Merenlahtivaiheesta muistuttavan Leistilänjärven kuivatuskin aloitettiin 1700-luvulla, mutta työ vietiin loppuun vasta sotien jälkeen 1940-luvulla, kun järviaukealta erotettiin tiloja siirtolaisille. Jälleenrakennuskaudella muodostuneita

yhtenäisiä asuinalueita on myös Anolan kartanon entisillä niityillä ja J.W.Suomisen tehtaiden mailla. Näillä rintamamiestonteilla ei ollut viljelysmaata, koska perheen elanto tuli teollisuudesta. (Uusi-Seppä 2012, muinaisjäännösrekisteri)

Tulevaisuuden Nakkilaan voi kurkistaa kunnan kotisivuilla maankäyttöpalvelujen www-sivuilla. Siellä ovat nähtävänä vahvistetut ja vireillä olevat kaavat ja suunnitelmat, joiden pohjalta tulevaisuuden ympäristö muodostuu.

Kokemäki

Kokemäellä lähtökohtana olivat Kokemäenjoen rannalla sijaitsevan Tulkkilan kaavatyöhön liittyvä, tuore rakennusinventointi sekä kulttuurimaiseman aikatasot. Tulkkila oli kohteena sopiva myös sen vuoksi, että keskustassa on sekä ala- että yläkoulu ja lukio. Lisäaineistoa haettiin mm. Muinaisjäännösrekisteristä, Kansallisarkistosta, Suomen ympäristökeskuksen ja Satakuntaliiton julkaisuista, Kokemäki-seuran arkistosta, Lounaispaikan karttapalvelusta, Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian

laitoksen kartta-arkistosta, Kokemäen ja Harjavan historianateoksesta sekä Turun yliopiston arkeologian oppiaineen kokoelmista.

Ympäristöpolun reitti suunniteltiin siten, että polulla voi kiertää Kokemäenjoen rantoja pitkin kulkevan reitin tai osia siitä. Myös Kokemäellä osan rasteista voi suorittaa virtuaalisesti. Läheiset muinaisjäännöskohteet ja keskiajalla perustetut suurtilat, Tulkkilan keskusta eri aikoina, Kravioja sekä Kokemäenjoki ovat ympäristöpolun teemoina.

Tulkkilasta löytyi runsas valokuva-aineisto Kokemäki-seuran arkistosta. Ympäristöpolun

Leikkimäen kaivauksilta löydetty kaksi keihäänkärkeä. Turun yliopisto/ arkeologian oppiaine. Kuva: Eeva Raike.

tehtävistä suuri osa on sen vuoksi maisemanmuutoksen havainnoimista vanhojen valokuvien avulla. Toinen tehtäväkokonaisuus liittyy rakennusperintöön. Eri aikakausista on totuttu käyttämään nimiä, joita sanotaan tyyliuunniksi. Tulkkilassa voi tutustua pienen alueen sisällä useimpiin rakennustaitteen tyyliuuntiin. Havaintokohteiksi valitut rakennukset voi kiertää yhdellä kerralla tai useamman eri oppitunnin aikana. Hyvä tutkimuskohde löytyy kyllä opetustiloistakin, sillä sekä Tulkkilan koulu että osa Kokemäen yläkoulun ja lukion rakennusta ovat tyyppillisiä jälleenrakennuskauden koulutaloja.

Rakennusperintökierros sopii hyvin myös opastuksiin sekä paikallisille ryhmille että matkailijoille. Tulkkila on ensinnäkin Vanhan Rauman ja Porin V ja VI osan ohella Satakunnan merkittävimpiä ja yhtenäisimpiä puutaloalueita. Lisäksi Tulkkila on niin tiiviisti rakennettu, että eri aikakausien rakennusperintöön voi tutustua kävellessä.

Arkeologisia kohteita on reitillä kaksi; Leikkimäki Pyhän Henrikin saarnahuoneen läheisyydessä ja Käräjämäki Tulkkilan vastarannalla. Käräjämäen tunnetuin löytö on Kokemäen lin-

tuneula. Leikkimäen löytöjä säilytetään Turun yliopiston arkeologian oppiaineen arkistossa. Leikkimäen löytöjä käytiin valokuvaamassa arkistossa työkirjaa varten.

Kokemäenjokeen liittyviä valokuvia ja karttoja on runsaasti. Etäisyyksien vuoksi niitä hyödynnetään pääasiassa luokkaopetuksessa, mutta maisemahavaintoja voi käydä tekemässä maastossakin jos retkeen voi käyttää useamman tunnin. Kokemäki-seuran arkistossa on valokuvia tukinuitosta, kalastuksesta ja kalatokeista, koskien perkauksesta ja Kolsin voimalaitoksen rakennustyömaalta. Jokiuomaa on kartoitettu perusteellisesti jo hyödyn aikakaudella, 1700-luvulla, jokiliikenteen ja tukinuiton edistämiseksi sekä tulvahaittojen vähentämiseksi. Koskenraivaus alkoi jo silloin ja jatkui 1900-luvulle saak-

Tulkkilan keskusta on säilyttänyt runsaasti rakennusperintöä ja sen ohella hevosella liikkumiseen suunnitellut mittasuhteet. Kuva: Kokemäki-seuran arkisto.

Vuonna 1980 Sokos oli Tulkkilan maamerkki ja puhelin-kioski luonnollinen osa kulttuuriympäristöä. Vanhojen valokuvien avulla ja nykyajan katukuvaa havainnoimalla muuttuva maisema avautuu ympäristöpolulla. Kuva: Ilkka Lehtinen, Kokemäki-seuran arkisto.

Tukkilaisten tavaroita kuljetetaan veneillä Pahringinkosken alapuolella. Tulkkilassa on säilynyt yksi tukkilaisten taukokämppä Rantamaa –nimisen kiinteistön mailla. Kuva: Kokemäki-seuran arkisto.

ka. Kolsin voimalaitoksen padon rakentaminen 1930-luvulla muutti jokimaisemaa, kun osa padon yläpuolella sijainneista rannoista jäi kohoavan veden alle. Jokea on kartoitettu myös kalastusoikeuksien jakamiseksi. Lohenpyynti kalatokeilla oli merkittävä elinkeino, ja sen vuoksi

tarkasti säädelty. Kansallisarkistossa on säilynyt yksityiskohtaisia karttoja eri kyläkuntien kalastuslaitoksista (Kansallisarkisto, Maanmittaushallituksen uudistusarkisto). Niihinkin voi tutustua virtuaalisella ympäristöpolulla.

Pori

Porissa ympäristöpolku vie Kivi-Poriin ja Yyteeriin.

Kivi-Porin rastien sisällöt perustuvat Satakunnan Museon jo aikaisemmin tuottamaan Aikamatka kaupunkiin –aineistoon. Ympäristöpolun reitti on viety Java-pohjaiseen PULU-sovellukseen, joka toimii kaikissa windows-pohjaisissa tietokoneissa ja tableteissa. Reittiä kuljetaan EUREF-FIN –koordinaatistoon asemoidulla kartalla, jossa esitetään vanhan tulliaidan, torin ja Porin paloa edeltävien kaupunkikorttelien sijainti. Nykyajan Porissa voidaan siten kulkea vanhan, jo kadonneen kaupungin katuja ja reunoja pitkin. Kartta perustuu Porissa 2000-luvun alussa tehtyihin kaupunkiarkeologisiin tutkimuksiin.

Kivi-Porin ympäristöpolku johdattaa läpi kaupungin historian viiden havaintokohteen

Porin kaupunkiarkeologisten tutkimusten yhteydessä asemoitiin 1690-luvulla laadittu, Kyläsaassa asuneen maanmittari Olof Mörtin piirtämä maakirjakartta nykyajan koordinaatistoon. Maakirjakarttaan merkityt tontit, rakennuksia, tulliaita ja tulliportit piirrettiin asemoinnin jälkeen nykyistä Poria esittävälle kartalle vanhimman kaupunkiasutuksen paikantamiseksi. Kartan tarkoitus oli auttaa paikantamaan tärkeimmät tutkimuskohteet kaivauksia varten. Nyt siitä on iloa opetuskäytössä, kun tutkitaan kaupungin laajenemista ja alkuperäisen kaupungin sijaintia nykyajan Porin alla. Kartta: Museovirasto, Porin kaupunkiarkeologinen inventointi 2002.

kautta. Etelärannassa tutkitaan joen merkitystä kaupungin sijoittumiselle ja kehitykselle kauppa- ja teollisuuskaupunkina. Nykyisen Keski-Porin kirkon läheisyydessä sijainnut Kuninkaankartano muistuttaa Ruotsin kuninkaan

hallintokeskuksesta Satakunnassa. Kuninkaan-kartanolta siirrytään vanhaa tulliaitaa pitkin Porin torille, joka sijaitsee vanhan kaupunkikeskustan ja kaupungin rajan ulkopuolella. Kaupatorilta siirrytään takaisin vanhaan Poriin tulliportin kautta. Vanhalla torilla sijaitsee nykyään Raatihuoneenpuisto, jonne reitti päättyy. Päätepisteessä tutustutaan torin lähellä sijaitseviin rakennuksiin, kuten nykyiseen kaupungintaloon, entiseen Junneliuksen palatsiin ja hotelli Otavaan, jossa Porin teatteri aloitti toimintansa.

Yyterissä tutustutaan dyyneihin. Reitillä käydään läpi dyynien kehitysvaiheet etsimällä alkiodyyni, harmaa dyyni, valkoinen dyyni ja metsäinen dyyni. Dyynirastien sisällön on kirjoittanut Porin kaupungin ympäristöviraston projektipäällikkö Antti Mäkelä. Ympäristövirastossa oli käynnissä Yyterin suojelua ja hoitoa edistävä hanke samaan aikaan kuin Osana omaa ympäristöä –hanke. Koska molemmissa hankkeissa oli tavoitteena edistää lähiympäristön arvostusta, päätettiin Yyterissä tehdä yhteinen reitti. Reitin pohjakarttana on Porin kaupungin teettämä laserkeilausaineisto, joka esittää havainnollisesti jo kauan sitten metsäisiksi dyy-

Dyynit syntyvät tuulen kuljettaessa ja kerrostaessa hiekkaa. Erilaiset hiekka- ja tuuliolosuhteet muodostavat erilaisia dyynejä. Yyterissä vallitsevat lähes esteettä mereltä puhaltavat länsi- ja lounaistuulet, jotka muodostavat puhallussuuntaansa nähden poikittaisia dyynejä. Lähinnä rantaviivaa on matalia kumpumaisia alkiodyynejä, niiden takana matalien symmetristen selänteiden muodostamia esidynejä. Alkio- ja esidyynien takana ovat pitkät rannansuuntaiset lähes suorat dyyniselänteet eli rantadyynit. Niiden korkeus on yleensä 2-3 metriä, mutta rannan keskiosassa ne ovat paikoin jopa 7 metrin korkuisia. Näiden takana on vanhoja, metsittyneitä rantadyynejä. Alkiodyyni esiintyy Yyterin hiekkarannan etelä- ja pohjoisosissa, mutta ei aivan uimarannan läheisyydestä. Siellä ihmisen aiheuttama kulutus estää niiden syntymisen. Alkiodyynit syntyvät kun aallokon lajittelu ja rannalle kasaama hiekka kuivuttuaan lähtee tuulen kuljettamana liikkeelle ja kasaantuu avoimelle rantatasanteelle rantavehnan tai suola-arhon muodostaminen tuppaiden ympärille. Alkiodyynit ovat yleensä 0,1 -0,5 metriä korkeita. Kuva ja kuvateksti: Antti Mäkelä.

neiksi muuttuneiden kohteiden sijainnin myös kauempana rannasta. Dyynien kasautumisuunta kertoo maankohoamisen vaikutuksesta.

Säppi

Säpin saari on suosittu retkeilykohde. Suurin osa saaresta kuuluu Selkämeren kansallispuistoon. 1800-luvulla rakennettu majakka, majakamestarien perheiden asunnot talousrakennuksineen ja luotsituvan pihapiiri muodostavat kiehtovan kulttuuriympäristön. Säpin palveluvarustusta on kehitetty usean vuoden ajan, ja opastuspalveluiden kehittäminen tuli ajankohdaiseksi samaan aikaan kuin Osana omaa ympäristöä –hanke käynnistyi. Säpin kulttuuriympäristöpolku päätettiin sen vuoksi toteuttaa yhteistyössä. Reittisuunnittelusta vastasi Metsähallitus ja opastuksen sisällöstä Turun yliopisto. Reitti kulkee kokonaisuudessaan kansallispuiston alueella.

Säpin saarelta on ohjattu Selkämeren laivaliikennettä erilaisten rakennelmien avulla vuosikymmenten ajan. Ensimmäinen kiinteä merimerkki, riukukaasa, rakennettiin 1700-luvun lopulla.

Valoton tunnusmajakka pystytettiin 1852 ja nykyinen valomajakka 1873. Vuonna 1936 majakkaa vahvistettiin valamalla sen pinnalle viidentoista senttimetrin vahvuinen teräsbetonikerros. Majakka oli miehitettynä majakanvartijoiden hoidossa vuoteen 1962 saakka, jolloin se automatisoitiin. Majakanvartijoiden perheet asuivat Säpissä saarelaisten tapaan, eläen suurelta osin luontaistaloudessa. Kalastajaperheistä heidät erotti virkamiehen asema, joka takasi perustoimeentulon perheelle. Majakkakylän arjen rytmiä sääteli ensimmäisinä vuosikymmeninä majakan loistovalojen polttamisaikataulu. Majakan valojen sytyttämis- ja sammuttamisaikat noudattivat auringon nousu- ja laskuaikoja sekä vuodenvuorokiertoa. Kolme majakanvartijaa teki vuorotyötä siten, että yksi vartija oli 24 tuntia työvuorossa ja 48 tuntia lepovuorossa.

Majakkakylässä asui 4 perhettä, joista 2 oli nuorempien majakanvartijoiden perheitä, yksi vanhemman majakanvartijan perhe ja yksi majakamestarin perhe. Majakkakylässä asui perheiden lisäksi kotieläimiä, kuten lehmiä, sikoja ja lampaita. Lehmiä pidettiin maidon saamiseksi, sikoja ja lampaita lihan ja villan takia. Majakan-

vartijat kalastivat ja metsästivät vapaa-aikoi-
naan. Säpin lapset asuivat kouluvuoden aikana
mantereella koulukortteerissa ja loma-aikoina
kotona.

Majakanvartijoiden lisäksi Säpissä asui
luotsien perheitä avoveden aikana 1800-luvun
lopulta vuoteen 1955 saakka. Luotsiasemalla
asui yksi perhe kerrallaan neljän viikon ajan,
väliajat luotsit työskentelivät Reposaa-
ren luotsiasemalla. Luotsituvan ja majakkakylän välissä
on saarelaisten pelloksi raivaamia alueita kiviai-
toineen. Luotsien lähdettyä meriliikennettä val-
voivat Säpistä käsin vielä merivartijat. (Wahl-
roos 2008)

Merenkulun vaarallisuudesta muistuttavat
Säpin lähivesien hylt ja haaksirikot. Vedenalai-
nen kulttuuriperintö ei ole maissa näkyvissä,
mutta siihen voi tutustua virtuaalisen kult-
tuuriympäristöpolun avulla ja opastaulun luona.
Kulttuuriympäristöpolulla kierretään muutkin
kansallispuiston alueelle sijoittuvat, merkittä-
vimmat kulttuuriympäristökohteet.

Muista ympäristöpoluista poiketen Säpistä
löytyy perinteisiä opastauluja merkityn reitin
varrelta, kuten kansallispuistoissa on tapana.

Opastauluissa esitetään kohteiden sisältö tii-
viissä muodossa. Laajempi sisältö ja linkit
aineistojen lähteille löytyvät virtuaalisesta työ-
kirjasta.

Säpin kulttuuriympäristöpolku kuljettaa vie-
railijan Kruununmöljän sataman läheisyydessä
sijainneen vanhan pookin kautta majakkakylään,
saarelaisten viljelysmaalle, luotsituvalle,
merivartijoiden entiselle tukkikohdalle, saaren
lähivesien hylkyihin, ammusvarastolle ja takai-
sin majakkakylään. Reitin varrella tutustutaan
Säpissä toimineiden merenkulun ammattilais-
ten työhön ja arkielämään Selkämeren ulkosaa-
ristossa sekä merenkulun kehityksen maise-
maan jättämiin merkkeihin majakkasaarella.

Kaljaasi Ihana

Kaljaasi Ihanalle tuotettiin teemasisältö ym-
päristöpurjehdusta varten. Teemapurjehduk-
sella tutustutaan Selkämereen ja Luvian saa-
ristoon virtuaalisen ympäristöpolun avulla.
Ympäristöpolun rastit rakennettiin mobiili-
teknologiaa hyödyntävän PULU-ohjelman
pohjalle.

Selkämeressä elää sekä makean veden leviä, että merellisiä leviä. Keväisin kasviplankton muodostuu pääosin pii- ja panssarisiimaleivistä. Kesäisin esiintyy runsaimmin pieniä siimallisia leviä ja sinileviä. Aivan vedenrajassa kasvaa kivillä sini- ja viherleviä, syvemmillä rihmamaisia viher- ja ruskoleviä kuten ahdinpartaa (viherlevä). Näiden yksivuotisten levien alapuolella on rakkolevävyöhyke, joka voi olla useita metrejä leveä. Rakkolevä on nahkamainen, litteä, haaroittunut, sekovartinen ruskeanvihreä levä, jonka varsissa on pulleita ilmarakkoja. Rakkolevä kärsii rehevöitymisestä: veden samentuminen, runsas pohjalle vajoava aines ja rakkolevän pinnalla kasvava päällyksilevästä varjostavat ja hidastavat sen kasvua. Rakkoleväkasvustot tarjoavat suojaa ja ravintoa lukuisille selkärangattomille sekä lisääntymispaikan useille kalalajeille. Aikuisen rakkolevän koko: 20-60(-100) cm. Rakkoleviä syvemmillä kasvaa vielä punaleviä, joiden alaraja riippuu rannan syvyydestä ja veden kirkkaudesta. Järviin verrattuna meressä kasvaa enemmän rihmamaisia leviä ja suurleviä. Järvissä sen sijaan kasvaa enemmän viherleviä. Sinileviä esiintyy sekä meressä että järvissä. (Hakala 2011, Reunamo 2012)
Kuva: Heidi Arponen, Metsähallitus.

Pyhäjärvi-instituutin asiantuntija Henna Ryömä opastaa purjehtijoita vesinäytteen ottamisessa Säpin edustalla.
Kuva: Laura Puolamäki.

PULU toimii myös kannen alla. Kuva: Laura Puolamäki.

Kun Ihana saapuu rastille määritettyyn koordinaattipisteeseen, avautuu tietokoneen ruudulla rastille syötetty informaatio mahdollisine tutkimus- tai havainnointitehtävineen. Rastit voidaan avata myös muualla kuin niiden omissa koordinaattipisteissä. Tämä on tarpeen esimerkiksi kovalla tuulella, jolloin ympäristöpolun tehtävät suoritetaan tyyneessä paikassa, turvallisesti. Osa ympäristöpurjehduksen oppimisprosessiahan on olosuhteiden huomioiminen merellä liikuttaessa.

Kipinä ympäristöpurjehduksen tuottamiseksi syttyi jo vuonna 2007, kun vietnamilaisen Ha Long Bayn maailmanperintökohteen työntekijöitä vieraili Satakunnassa tutustumassa suomalaiseen ympäristökasvatustyöhön ja kertomassa omasta kohteestaan. Luonnonperintökohteenä UNESCO:n listalle vuonna 1994 päässyt Ha Long Bay sijaitsee Tonkininlahdella. Yli 1600 saaren muodostama kokonaisuus pitää sisällään sekä luonnonarvoja että kalastukseen ja mereen liittyvää kulttuuriperintöä, aivan kuten Selkämeren kansallispuistokin. Ha Long Bayn alueella ympäristökasvatusta tehdään suurlta osin koululaispurjehdusten avulla.

Kaljaasi Ihana tarjoaa koululaisryhmille erinomaisen mahdollisuuden tutustua Satakunnan merelliseen kulttuuriperintöön ja Selkämeren luontoon. Ympäristöpurjehduksen rastien sisältö saatiin Selkämereen liittyvistä inventoinneista ja tutkimuksesta lukuisten yhteistyökumppaneiden kautta. Tutkimustieto muunnettiin opetuskäyttöön sopivaan muotoon ja esitetään PULU-ohjelman avulla matkan varrelle sattuvissa kohteissa.

Karvia

30-vuotisen sodan melskeissä 1600-luvulla perustettiin Hämeen Kangas pitkin kulkevan tien varrelle, Karvianjoen varteen, Kyrön Skantsina tunnettu linnoitus. Turun ja Pohjanmaan välillä kulkenut tie oli kulkukelpoinen kesälläkin muutoin soidensa vuoksi vaikeakulkuisella seudulla.

Kustaa II Adolfin valtakaudella perustettu linnake oli alun perin tarkoitettu sotapalvelusta pakoilevien jalkaväen miesten valvomiseen ja kiinniottamiseen sekä vangitsemiseen. Samalle paikalle oli jo aikaisemmin, nuijasodan vuosina, perustettu maalinnake pysäyttämään Karvianjoen yli kulkevat nuijamiehet. Tuolloin joenylityspaikkaa vartioivat kaksi tykkipatteria viisikulmaisine valleineen. Karvianjoki oli myös rajajoki, johon Kyrön laaja pitäjä pohjoisessa päättyi.

Joenylityspaikka oli sotilaallisesti merkittävä, koska sen kautta voitiin siirtää joukkoja Pohjanmaan ja Satakunnan sekä Etelä-Suomen välillä. Toisaalta sen kautta voitiin myös katkaista vihollisjoukkojen eteneminen. Skantsin

Runsaslukuisella osanottajajoukolla oli vaikeuksia mahtua Skanssista tällä hetkellä tunnetun, redutiksi nimetyn kohteen ympärille. Kuva: Laura Puolamäki.

linnoitus oli ilmeisesti alkuperäisessä käytössään, sotapalvelusta paossa olevien miesten vankilana, vain muutaman vuosikymmenen ajan. Myöhemmin merkittävälle etappipaikalle perustettiin kestikievari.

Vaikka Skantsin historia linnoituksena on lyhyt, on se säilyttänyt nimensä kartoissa vuosisatojen ajan.

Skantsin linnoitus esiintyy Karvian kunnan vaakunassakin. Ympäristöpolun sisältöä pohdittaessa päädyttiin Skantsiin, koska se on paikallisesti omaleimainen ja ainakin maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristökohde. Sisältöä tuotettaessa kävi ilmi, että Skanssia on tutkittu hyvin vähän. Muinaisjäännösrekisterissä kohde on merkitty kahdeksi Karvianjokea puolustavan tykkiredutin paikaksi. Linnakkeesta ei ole merkintää. Siitä ei myöskään löytynyt yksityiskohtaisia karttalähteitä. Sen sijaan paikannimenä Skantsi, myöhemmin Skanssi, elää vielä nykyaikanakin. Historiallisissa tie- ja sotilaskartoissa Skantsi on myös säilyttänyt merkityksensä 1800-luvun lopulle saakka.

Koska Skantsista löytyi toivottua vähemmän aineistoa, päätettiin Karviassa järjestää aihetta valottava yleisöseminaari ja maastoretki syksyllä 2013. Maastoretkellä Itämeren alueen linnoihin ja linnoituksiin perehtynyt arkeologi, dosentti Kari Uotila, tarkasti kohteen maastossa ensin yksin ja uudelleen retkellä karvialaisten kanssa. Maastotyö osoitti, että kohde on luultavasti paljon laajempi kuin muinaisjäännösrekisteri osoittaa. Sen luonne myös mietitytti, sillä maas-

tossa näkyvät jäännökset ja niiden sijainti eivät muistuttaneet niinkään reduttia, vaan linnoitukseen liittyvää vallia. Jokivarsi on nyt rehevän kasvillisuuden peitossa, mutta paikalliset asukkaat muistavat vielä miltä maisema näytti avoimena kymmeniä vuosia sitten. Linnakkeen oletetulla paikalla on nyt pelto. Pelto on niin laaja, että linnakkeen paikkaa siinä on mahdotonta päätellä ilman tutkimuksia. Muistitiedon mukaan paikalta ei ole noussut maanmuokkauksen yhteydessä esineitä, eikä maan värissä muistettu olevan merkittäviä muutoksia.

Ilman maasto- ja arkistotutkimuksia kohteesta ei saada tämän tarkempaa tietoa. Jatkotutkimuksissa menetelminä voisivat olla ilmakuvaus aikaisin keväällä, maatutkaus, maaston tarkempi mittaus ja sen pohjalta tehtävä maastomalli.

Seuraavassa vaiheessa, tuloksista riippuen, tutkimusmenetelmänä olisivat koekaivaukset esimerkiksi peltoalueella kerrospaksuuksien ja mahdollisen esineistön havaitsemiseksi sekä rannan läheisyydessä vallien oletetuissa linjauksissa. Maastotyön tueksi tarvitaan suunnitelmallinen arkistotutkimus.

Tässä vaiheessa ympäristöpolun aineistona ovat historialliset kartat arkistolinkkeineen ja yleisöseminaarin esitykset. Joka tapauksessa voidaan todeta, että Skantsi on kiinnostava ja merkittävä kohde, joka ehdottomasti kannattaa sisällyttää sekä kouluopetukseen että matkailuopastukseen ja kotiseututyöhön.

TULOKSET

Virtuaalisen ympäristöpolun sisällöntuotannossa on hyödynnetty eri lähteistä yhdisteltyä, olemassa olevaa ympäristötietoa toimittamalla se yleistajuiseen muotoon. Ympäristöpolun rastit on valittu siten, että niiden avulla tuodaan esille jokaisen kohteen ainutlaatuisuutta joko paikallisesti tai maakunnallisesti. Selkämeren kansallispuiston alueella sijaitsevat polut, Säpin kulttuuriympäristöpolku ja kaljaasi Ihanalle tuotettu ympäristöpurjehdus, lisäävät mahdollisuuksia hyödyntää kansallispuiston luontoa ja kulttuuriympäristöä opetuksessa ja yleisesti ympäristökasvatuksessa. Virtuaalisen ympäristöpolun konsepti yhdistää sekä fyysisen ympäristön että eri lähteissä

Turun yliopiston kulttuuriperinnön ja maisemantutkimuksen opiskelijat tutustuivat Rauman Nurmeksessa sijaitsevan Puuvallin saaristolaistilan maastoon kenttäkurssilla keväällä 2013. Kuva: Heikki Rosenholm

sähköisessä muodossa olevan ympäristötiedon samaksi oppimisympäristöksi.

Osana omaa ympäristöä –hankkeen aikana teknologia virtuaalisen ympäristöpolun rakentamiseksi on kehittynyt huomasti. Vuoden 2011 alussa PULU-sovellus oli ainoa vapaasti saatavissa oleva sovellus, jonka avulla maastossa liikkumista, eri aineistoja ja paikkatietoa voitiin yhdistää ilman erityistä laitteistoa. Nyt tarjolla on jo muitakin ohjelmia ja kännykkäsovelluksia. Yhtä reipasta kehitys on ollut virtuaalisen työkirjan ja sen tapaisten sovellusten osalta. Toisia, samankaltaisia malleja, joissa yhdistetään erilaisia verkkoaineistoja ja tuotetaan niihin liittyviä oppimistehtäviä, on tarjolla jo useita. Hankkeen alussa työkirjan alustaksi valittu PaikkaOppi on kuitenkin hyvä ratkaisu vielä nyt, kolme vuotta myöhemminkin.

Tässä hankkeessa kehitetty virtuaalisen ympäristöpolun mallin lisäksi verkosta löytyy muita samantapaisia ratkaisuja.

Geologian tutkimuskeskus on tuottanut geologia.fi –sivuston, jossa tutustutaan geologiaan ja suomalaiseen maisemaan. Opetuskokonaisuudet kytkeytyvät kiinteästi NEED-hankkeen

pilottikohteisiin, jotka ovat Suomen Kivikeskus Juuassa sekä Kolin, Leivonmäen ja Linnansaa-ren kansallispuistot. Opetuskokonaisuuteen sisältyy vierailu kansallispuistossa luokkaopiskelun lisäksi. Aineistossa on myös paikkatietopohjaisia tehtäviä. (GTK, geologia.fi)

Tiedekeskus Heurekan Liikkeelle! –palvelu tarjoaa erilaisia menetelmiä oman ympäristön tutkimiseksi. Menetelmiä voi soveltaa missä päin Suomea tahansa, mutta paikallisuus pitää luoda itse.

Turussa ja Kuopiossa kaupungit ovat tuottaneet eri ikäryhmille ja valikoitujen vierailukohteiden ympärille rakennetut ympäristöpolut koulujen käyttöön. Eri luokille on suunniteltu oma ohjelma, johon kaikki kaupungin oppilaat voivat osallistua. Kuopiossa painotus on kulttuuriympäristössä, Turussa luonnonympäristössä.

ESRIn Storytelling with Maps –sovellus tarjoaa sisällöntuottajille ilmaisen pohjan omien ympäristöpolkujen rakentamiseksi. Sovellus toimii myös älypuhelimissa. Satakunnan Museo on tuottanut 2000-luvun alussa valmistuneesta multimedia-aineistosta verkkonäyttelyn ESRIn

karttapohjalle. Älypuhelimien tai tabletin kanssa näyttelyn karttoihin, kuviin ja kohteisiin voi tutustua maastossa, ja samalla nähdä oman sijaintinsa asemoiduilla historiallisilla kaupunkikartoilla.

Metsähallituksen Selkämeren kansallispuistoon tuottama virtuaaliopas esittelee kansallispuiston kohteita kartalla, pallopanoraamakuvina sekä kuviin upotettujen lisätietojen avulla. Samalla tekniikalla on tulossa oma sivusto Kokemäenjoesta Nakkilan ja Selkämeren väliseltä osuudelta.

Kehittyvä mobiiliteknologia tarjoaa jatkossa yhä helppokäyttöisempiä ratkaisuja ympäristön omatoimista tutkimista ja ympäristötiedon jakamista varten. Omien ympäristöpolkujen ja sivustojen kehittäminen on avoimen lähdekoodin, sosiaalisen median ja hyvien tietoliikenneyhteyksien myötä syntynyt moderni jokamiehenoikeus. Kun työkalut ympäristötiedon hyödyntämiseen ovat nyt kaikkien ulottuvilla, tulevaisuuden haasteeksi muodostuu ympäristöön liittyvän tutkimustiedon jakamisen kehittäminen siten, että tieto on kaikkien kansalaisten ulottuvilla ilman erityisiä tutkimustaitoja.

LÄHTEET

Julkaisut

Aikamatka kaupunkiin. Satakunnan Museo. pori.fi
->Kulttuuri -> Satakunnan Museo -> Satakunnan Museo -> Koulut ja päiväkodit ->Opetuspaketit
Reunamo, Anna 2012: *Selkämeren vedenalaisen luonnon kartoitukset*. Turun yliopiston Merenkulkualan tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja. B 188. Pori.
Hakala, Anna (toim.) 2011: *Muuttuva Selkämeri. Ilmastomuutos Selkämeren alueella*. Pyhäjärvi-instituutin julkaisuja. Sarja B nro 19. Eura.
Uusi-Seppä, Niina (toim.) 2012: *Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna*. Satakunnan Museon julkaisuja 19/2012. Pori. <http://www.pori.fi/kulttuuri/satakunnanmuseo/satakunnanmuseo/projektit/satakunnankulttuuriymparistot.html>
Wahlroos, Lasse 2008: *Säppi, Selkämeren loisto*. Säppi 2000 ry.

Internet-lähteet

Geologia.fi. Suomen Kansallinen Geologian Komitea.
www.geologia.fi

Kansallisarkisto, Digitaaliarkisto; Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. <http://digi.narc.fi/digi/search.ka>
Museovirasto, muinaisjäännösrekisteri. <http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>
Museovirasto, kaupunkiarkeologiset inventoinnit. www.nba.fi->Kulttuuriympäristö -> Arkeologinen kulttuuriperintö->Historiallisen ajan kulttuuriperintö->Kaupungit->Kaupunkiarkeologia
Osana omaa ympäristöä –hankkeen blogi. osanaoymparisto.blogspot.fi
PaikkaOppi -sivusto. Varsinais-Suomen liitto. www.paikkaoppi.fi
PaikkaOppi –sivustolla Osana omaa ympäristöä –hankkeen tuottama aineisto löytyy hakusanoilla: Nakkilan ympäristöpolku, Karvian Skantsi, Kokemäki, Pori, Säpin kulttuuriympäristöpolku
Puukaupungin tarina. Satakunnan Museo.
<http://www.pori.fi> ->kulttuuri->satakunnanmuseo->verkkonayttelyt->puukaupungintarina.html
Selkämeren virtuaaliopas. Metsähallitus. <http://www.selkameri.fi/>
Tiedekeskus Heureka ja Kalajoen lukio. Liikkeelle! –hankke. www.liikkeelleymparisto.fi

Kauttuan vanha kylän paikka sijaitsee pellolla. Kaivaus-
aluetta valmistellaan ennen tutkimusten aloittamista.
Kuva: Satakunnan Museo/Leena Koivisto.

Leena Koivisto

YHTEISÖLLISTÄ ARKEOLOGIAA EURAN KAUTTUALLA

Euran seutu on tunnettu poikkeuksellisen mielenkiintoisesta ja rikkaasta esihistoriasaan. Alueella on merkittäviä muinaisjäännöksiä kaikilta esihistorian ajanjaksoilta, mutta tunnetuin Eura on rikkaista rautakautisista löydöistään: Pappilanmäen loistomiekoista, Käräjämäestä kärjäkivineen sekä erityisesti Luistarin ruumiskalmistosta. Luistarissa on tutkittu yli 1300 hautaa ja poiketen rautakauden keskivaiheella muualla Suomessa vallinneesta tavasta polttaa vainajat ennen hautaamista Eurassa vainajat haudattiin polttamatta. Tämän vuoksi Luistarin tutkimuksissa on saatu selville monia yksityiskohtia rautakautisesta elämästä Suomessa ja erityisesti on opittu lisää rautakauden ihmisen

pukeutumisesta. Toisin kuin polttohautauksissa ruumishaudoissa myös tekstiilijäänteitä on säilynyt.

Juuri Luistarista löydetyt tekstiilit aloittivatkin laajemman esihistoriaharrastuksen Eurassa. Hautalöytöjen pohjalta rekonstruoitu viikinkiaikainen naisen puku innoitti joukon euralaisia tutustumaan tarkemmin esihistoriallisiin käsityömenetelmiin ja opettamaan näitä taitoja niin kiinnostuneille käsityöläisille kuin omille koululaisille. Erilaisten hankkeiden ja projektien kautta Euran seudulle syntyi aktiivinen arkeologian harrastajien ja elävöittäjien joukko. Eura onkin ollut edelläkävijä esihistoriamatkailun kehittämisessä Suomessa. Oma esihistorian opas-

tuskeskus esittelee alueen menneisyyttä ja muinaisjäännöksiä kuntalaisille sekä matkailijoille. Vierailu opastuskeskuksessa kuuluu lisäksi kunnan koulujen opetussuunnitelmaan.

RAHALÖYDÖISTÄ RAHOITUSHAKEMUKSIIN

Viimeisistä Eurassa järjestetyistä arkeologisista kaivauksista oli kulunut jo vuosia, kun Kauttuan vanhan kylän paikan tutkimukset aloitettiin. Alkusysäys tutkimuksiin saatiin vuodenvaihteessa 2011–2012, kun metallinpaljastinharrastaja löysi kylän paikalta ja sen ympäristöstä pellolta suuren määrän eriaikaisia rahoja sekä rautakaudelle ajoittuvia esineitä. Kauttuan kylä tiedettiin jo keskiajalla asutuksi, mutta kylän syntyhistoriaa tai – aikaa ei tunnettu. Luistarin rikkaan rautakautisen kalmiston sijainti vain noin 500 metrin etäisyydellä aiheutti epäilyjä kylän pitkäaikaisesta käytöstä: ehkä Kauttuan kylän juuret olisivatkin jo rautakaudella. Lisäksi kymmenien kolikoiden löytyminen maaseutukylän ympäristöstä viittasi poikkeukselliseen vaurauteen ja pitkäaikaiseen asutukseen.

Kauttuan kylän tutkimukset mahdollistuivat Eevi ja Jalmari Karhulan rahaston myöntämän apurahan ansiosta keväällä 2012. Kulttuurien kerroksia Kauttualla -tutkimushanketta hallinnoi Euran kunta ja johti FT Kari Uotila / Muuritutkimus ky. Lisäksi hankkeessa olivat yhteistyökumppaneina mukana Helsingin yliopiston arkeologian oppiaine, Satakunnan Museo sekä Turun yliopiston maisemantutkimuksen ja kulttuurintuotannon koulutusohjelman Osana omaa ympäristöä -hanke. Kesällä 2012 toteutettujen koetutkimusten herättämä kiinnostus sekä rohkaisevat tieteelliset tulokset johtivat siihen, että kaivauksia päätettiin jatkaa. Rahoitus yksivuotiseen hankkeeseen saatiin Pyhäjärvisseutu ry:n kautta EU LEADER 2007–2013 -ohjelmasta. Tutkimushankkeen tieteellinen kysymyksenasettelu keskittyi rautakauden lopun ja keskiajan alun maaseutukylän elinkeinojen ja arkielämän selvittämiseen. Hankkeen kokonaisvaltaisia tavoitteita olivat kuitenkin paikallisyhteisön ja erityisesti kouluikäisten tutustuttaminen ja sitouttaminen alueen arkeologiseen kulttuuriperintöön ja sen suojeluun sekä arkeologian harrastajien keskinäisen verkottumisen edistäminen.

ARKEOLOGINEN KULTTUURIPERINTÖ TUTUKSI KAIKILLE

Hankkeen tavoitteiden mukaisesti tutkimukset järjestettiin yleisökaivauksina eli kaivausapulaisina toimivat pääosin arkeologiaa harrastavat vapaaehtoiset. Mukana oli niin aikuisia kuin lapsiakin: osallistujien ikä vaihteli esikoululaisista aina 80 vuotta täyttäneeseen historian harrastajaan ja kotiseutuaktiiviin. Kenttätöiden käytännön ohjauksesta ja kaivausten esittelystä vierailijoille vastasivat arkeologian ammattilaiset ja opiskelijat. Kesällä 2013 kahden viikon aikana Kauttuan kaivauksilla työskenteli yhteensä noin 30 vapaaehtoista, useimmat 2 – 3 päivää, mutta muutamat koko kenttätyöjakson ajan.

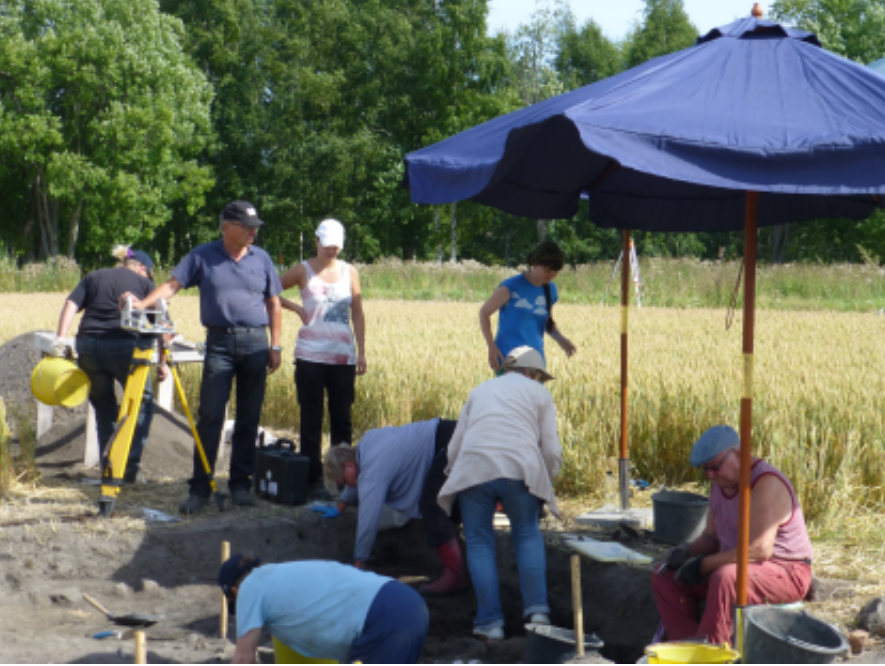
Ensimmäisenä kaivauskesänä 2012 tehtiin erityisesti yhteistyötä Euran koulujen kanssa. Tutkimukset ajoitettiin tarkoituksella elo-syyskuun vaihteeseen, jotta oppilaille avautui mahdollisuus osallistua kenttätöihin. Koekaivausalueiden ympärillä olikin vilskettä, kun kahden viikon aikana kaikkiaan noin 250 koululaista tutustui arkeologin työhön. Koululaisryhmät tuli-

Kaivaukset käynnissä kesällä 2013. Kuva: Satakunnan Museo/Leena Koivisto.

vat kaivauspaikalle opettajansa kanssa, yleensä noin 20 oppilaan ryhmänä. Arkeologien ohjauksessa jokainen sai työvälineet ja pääsi koekilemaan sekä koeruudun kaivamista kaivauslastalla että kaivetun maan seulomista. Nuorimmat – ja innokkaimmat – kaivausapulaiset tulivat vierailulle kaivausalueen viereisestä päiväkodista. Kesän 2013 tutkimukset ajoittuivat kesälomakautteen elokuun alkuun. Kouluikäisille

Työvoimasta ei ollut pulaa, kaivausalueella oli ajoittain jopa ahdasta. Kuva: Satakunnan Museo/Leena Koivisto.

tarjottiin mahdollisuus viettää viikko niin kutsutulla kaivausleirillä: osallistua kenttätööhön ja tutustua Euran alueen esihistoriaan arkeologien ohjauksessa. Leiriläisiä ilmoittautui mukaan lopulta odotettua vähemmän, mutta mukana olleet olivat ahkeria ja innostuneita.

Tutkimusten aikana kävijöiden oli mahdollista vapaasti tutustua kaivauksiin arkeologin

Kiva 5: Rautakauden tyyppistä keramiikkaa löydettiin muutamia paloja. Kuva: Satakunnan Museo/Leena Koivisto.

opastuksella. Yleisöopastuksiakin järjestettiin pyydettyä, muun muassa Satakunnan Museon ystävien ryhmälle ja yhteistyökumppani päiväkotikiitos vanhempainillan osallistujille. Lisäksi yksittäisiä kiinnostuneita vierailijoita riitti jokaiselle päivälle. Vielä suuremman yleisön Kauttuan tutkimukset saivat sosiaalisessa mediassa. Jo hankkeen alkaessa keväällä

2012 avattiin Kulttuurien kerroksia Kauttualla -blogi. Blogissa seurattiin kaivausten kulkua ensimmäisistä tutkimussuunnitelmista kenttätöiden aloittamiseen, päivittäisistä tapahtumista löytöjen käsittelyyn ja lopulta analyysien tulosten julkaisemiseen asti. Kesällä 2013 kenttätöiden aikana blogila oli ladattu noin 7 000 kertaa. Kirjoittajina eivät toimineet ainoastaan arkeologit, vaan äänensä saivat kuuluviin kaikki kaivauksilla työskennelleet, myös koululaiset ja vapaaehtoisikaivajat. Blogi on edelleen toiminnassa ja aktiivisessa käytössä osoitteessa <http://kerroksiakauttaulla.blogspot.fi>. Päivittäin kaivausten tapahtumia ja uusia löytöjä saattoi seurata myös Facebookin kautta.

KOKEMUKSIA YLEISÖKAIVAUKSISTA

Arkeologisen kaivauksen toteuttaminen yleisökaivauksena huomioidaan aina myös tutkimussuunnitelmassa. Käytettävät kenttätyömenetelmät valitaan sen mukaisesti, että paikalla on useita kaivajia, jotka tarvitsevat paljon ohjausta ja valvontaa. Koululaiset eivät voi toimia itsenäisesti vaan työlistävät muuta henkilökun-

taa. Kauttuan kylän kaivauksissa päädyttiin siihen, että kaivinkonetta ei käytetty paikalla lainkaan, ei edes tutkimuksen alkuvaiheessa. Kyntökerroksesta oli tehty metallinpaljastimella runsaasti löytöjä ja alkuperäisten kerrosten tiedettiin sekoittuneen. Koska työvoimaa oli käytettävissä runsaasti, kaikki kaivettu maa-aines päätettiin seuloa ja suuri osa löytyneestä palaneesta savesta otettiin talteen. Tämä aiheutti erityisesti jälkityövaiheessa paljon lisätyötä, sillä savenpalasia ja tiilenkappaleita sisältäneitä pusseja oli lajiteltavana satoja. Toisaalta tämä menetelmä antoi myös runsaasti lisätietoa maa-kerrosten sekoittuneisuudesta ja talteen saatiin lisäksi useita pieniä mahdollisesti rautakautisia keramiikanpaloja, joiden löytyminen olisi muuten ollut mahdotonta. Tärkeää oli myös, että kaikki seulalla lyhyenkin aikaa työskennelleet koululaiset varmasti löysivät jotakin!

Otettujen näytteiden, kuten radiohiiliajotuksien ja makrofossiilinäytteiden, analysointi kestää useita kuukausia. Kaivauksista kertova raportti ilmestyy kevään 2014 kuluessa. Tutkimusten kulkua ja käytettyjä menetelmiä on kuitenkin mahdollista arvioida jo nyt.

Kauttua-hankkeen tärkeänä tavoitteena oli yleisön, erityisesti euralaisten ja kouluikäisten, osallistaminen arkeologisiin tutkimuksiin ja kulttuuriperinnön suojelemiseen ja arvostamiseen. Tavoitteeseen pyrittiin yhteisöllisen arkeologian keinoin: tutkimukset tuotiin lähelle tavallista ihmistä ja osallistuminen eri aktiviteetteihin tehtiin mahdollisimman helpoksi. Kahden kesän kaivausjaksojen perusteella voidaan todeta, että yleisökaivaus on hyvä tapa tehdä arkeologiaa tunnetuksi. Se on kuitenkin melko työläs ja vaativa menetelmä.

Kauttuan kaivauksille osallistuminen oli ilmaista, minkäänlaista osallistumismaksua ei kerätty, vaikka ennakoilmoittautuminen vaadittiinkin. Päivittäinen osallistujamäärä haluttiin rajata noin kymmeneen henkeen, jotta kaikille voitiin taata mielekästä tekemistä koko päiväksi. Ilmoittautuminen ilman sitouttavaa maksua ei toiminut kovin luotettavasti – osaa koko kahden viikon ajaksi mukaan lupautuneista ei nähty paikalla koskaan. Toisaalta aamulla kaivausalueella saattoi olla tutkimuksista lehdestä lukeneita tai naapurilta kuulleita, jotka halusivat päästä mukaan. Suurta ongel-

maa työvoiman vaihteleva määrä ei aiheuttanut, mutta parempi ennakoitavuus osallistujien lukumäärässä olisi tavoiteltavaa.

MUKANA ENTISIÄ JA NYKYISIÄ EURALAISIA

Etukäteen odotettiin, että erityisesti euralaisia kiinnostaisi oman paikkakunnan menneisyys ja mahdollisuus osallistua kaivamiseen. Yllätys olikin, että vapaaehtoiskaivajien joukossa oli vain jokunen nykyisin paikkakunnalla asuva. Sen sijaan suurin osa harrastajista tuli lähiympäristön kunnista ja mukana oli myös pitkän matkan takaa tulevia. Kuitenkin monella osallistuneella oli jonkinlainen side Euraan: vanha kotipaikka, syntymäpaikka tai oman suvun juuret. Nykyisiä euralaisia paikalla poikkesi päivittäin, he tulivat tutustumaan kaivauksiin ja kertoivat samalla omia muistojaan Kauttuan kylästä, paikalla olleista rakennuksista ja aikaisemmista arkeologisista tutkimuksista Eurassa.

Koululaisryhmät toivat kaivauspaikalle vauhtia ja väriä. Kohderyhmänä olivat erityisesti alakoululaiset ja he viihtyivätkin koeruutujen ja

seulojen ääressä parhaiten. Aitoa löytämisen iloa nähtiin ja riemunkiljahduksia ja mielikuvituksellisia teorioita kuultiin. Sen sijaan kaikki yläkoululaiset eivät jaksaneet innostua ”kuraleikeistä”, koekuopan kaivamisesta kaivauslastalla. Syyskuun alku 2012 oli sateinen ja sen vuoksi muutaman tunnin vierailu pellolla kesken koulupäivän oli haasteellista vaatetukselle ja jalkineille. Alakoululaisia tämä ei häirinnyt, mutta teini-ikäisille sadehousuihin pukeutuminen oli kauhistus. Opettajat ottivat mahdollisuuden osallistua kaivauksiin ja tutustua arkeologien työhön vastaan innostuneesti ja tulijoita riitti kaikista kouluista. Miten hyödylliseksi tai onnistuneeksi opettajat vierailun kaivauspaikalla kokivat ja käsiteltiinkö aihetta vielä myöhemmin opetuksessa, jäi kuitenkin epäselväksi. Asiasta opettajille myöhemmin suunnattuun sähköpostikyselyyn ei saatu yhtään vastausta.

Vapaaehtoiskaivajilta ja arkeologialeiriläisiltä saatu palaute oli pelkästään kiittävä. Tunnelma kaivauspaikalla oli innostunut ja välitön. Myös kenttätöihin osallistuneet arkeologit ja arkeologian opiskelijat olivat tyytyväisiä kaivauksen sujumiseen. Tutkimuskohteena Kaut-

Hankkeen Facebook-profiilia päivitetään tuoreilla tiedoilla suoraan kaivausalueen reunalta. Kuvassa somevastaava Laura Puolamäki ja kaivausjohtaja Kari Uotila. Kuva: Satakunnan Museo/Leena Koivisto.

tuan kylänpaikka oli kiinnostava ja monipuolinen. Kaivausapulaisten vaihtuminen ja erilaiset työtehtävät yleisöopastuksineen tekivät päivistä vaihtelevia. Kesän 2013 aurinkoinen sää vielä kruunasi hienon työympäristön. Yleisökaivaus voi olla mielekäs ja tehokaskin tapa pienialaisten koekaivausten toteuttamiseen, mutta pel-

Nuorimmat kaivausapulaiset olivat innokkaita ja tarkkasilmäisiä seulojia. Kuva: Satakunnan Museo/Leena Koivisto.

kästään kaivausten rahoittamisen keinona sitä ei voi käyttää. Ammattitaitoisia arkeologeja on oltava paikalla useita ja odottamattomiin tapah-
tumiin täytyy varautua.

Sosiaalisen median aktiivinen käyttö kai-
vauksen esittelyssä ennen kenttätöiden alkamis-
ta ja varsinkin niiden aikana teki tutkimuksia
tunnetuksi myös niille, jotka eivät seuraa perin-
teistä mediaa. Monet kävivät tykkäämässä päi-
vityksistä ja kommentoivat löytöjä ja kaivaus-
tunnelmia. Ehkä jotkut kiinnostuivat niin
paljon, että tulivat paikalle maastoon tutustu-
maan kaivauspaikkaan. Mukaan kenttätöihin he
eivät kuitenkaan halunneet. Suurelle osalle tun-
tui riittävän kaivauksen virtuaalinen seuraami-
nen ilman pelkoa sadekuuroista, hellesäästä tai
mullasta kynsien alla. Sosiaalisen median käyttö
ehkä tutustuttaa uusia ihmisiä arkeologian pa-
riin, mutta samalla mahdollistaa osallistumisen
tunteen ilman oikeaa mukana olemista. Akti-
voinnin sijaan se saattaakin passivoida. Kuiten-
kin sekä hankkeen Facebook-sivu että blogi to-
dettiin tehokkaiksi keinoiksi tiedottaa ta-
pahtumista. Molemmat ovat edelleen käytössä
ja toimivat erittäin hyvinä tiedon välittäjinä esi-

merkiksi juuri nyt, kun kaivauksilla otettujen
näytteiden analyysien tuloksia vähitellen jul-
kaistaan.

Pomarkun kirkonkylän ala-asteen oppilaat pyydystivät ötökkärastilla erilaisia ötököitä haaveja, luuppeja ja lusikoita käyttäen. Kuva: Henna Ryömä.

Henna Ryömä

VESIOPETUSPÄIVÄT ALAKOULUILLA

Ympäristökasvatus kouluissa on tehokas keino kohdistaa lasten huomio ihmisen toimintaan, ympäröivään luontoon ja sen eri elementteihin. Vettä on kaikkialla ja kulutamme sitä päivittäin kymmeniä tai satoja litroja, mutta harvoin jäämme miettimään, mistä vesi tulee, mihin sen kulutamme ja mitä vedelle sitten tapahtuu?

Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen VELHO-hanke (Vesien- ja luonnonhoidon alueellinen ja paikallinen toteuttaminen Lounais-Suomen vesistöalueilla) kilpailutti vuoden 2013 alussa vesistöopetuksen opetuspäivien toteutuksen. Kilpailutuksen voitti Satakunnan osalta Pyhäjärvi-instituutti. Työ piti

sisällään kaksikymmentä opetuspäivää Satakunnan alueella siten, että Selkämeren rannikolta sekä Eurajoki-Lapijoen, Kokemäenjoen ja Karvianjoen vesistöalueilta kultakin valittiin vähintään neljä koulua.

Opetuspäivien toteutus aloitettiin maaliskuussa 2013 lähettämällä kaikille Satakunnan alakouluille sähköpostitse tieto mahdollisuudesta osallistua vesiovetuspäiviin. Vastauksia saatiin 30 kappaletta. Valintakriteerinä toimivat koulujen sijainnin lisäksi koulujen halukkuus osallistua vesiovetukseen. Koulujen valinta tehtiin yhdessä VELHO-hankkeen suunnittelijan Kati Saarnin kanssa. Koulupäivien suunnittelusta ja toteutuksesta vastasi suunnittelija

Pvm.	Koulu	Kunta	Oppilaita	Vesikohde	Yhteysthenkilö
26.4.	Lapijoen koulu	Eurajoki	35	Satoi, sisällä	Marja-Leena Heininen
2.5.	Luvian peruskoulu	Luvia	37	Selkämeri	Kirsi Piittala
6.5.	Honkilahden koulu	Eura	26	Koskeljärvi	Merimajja Heino
15.5.	Ruskilan koulu	Nakkila	22	Kokemäenjoki	Päivi Lahtinen
17.5.	Söörmarkun koulu	Pori	19	Oja	Jari Säikkö
20.5.	Euran kirkonkylän koulu	Eura	29	Pyhäjärvi	Terhi Seilo
21.5.	Pihlavan koulu	Pori	29	Selkämeri	Jorma Myllymäki
22.5.	Huovinrinteen koulu	Säkylä	21	Pyhäjärvi	Merja Ääri
23.5.	Kantin koulu	Karvia	11	Karvianjoki	Marjo Yliluoma
29.5.	Sallilan koulu	Huittinen	29	Loimijoki	Veli-Matti Laine

Taulukko 1. Kevään 2013 vesiopetuskoulut.

Pvm.	Koulu	Kunta	Oppilaita	Vesikohde	Yhteysthenkilö
20.8.	Mäntyluodon koulu	Pori	45	Selkämeri	Tuija Hannuksela
26.8.	Hongon koulu	Honkajoki	29	Oja	Arto Ala-Hannula
3.9.	Rikantilan koulu	Eurajoki	12	Lutanjärvi	Minna-Mari Kares
4.9.	Kankaanpään keskustan koulu	Kankaanpää	20	Ruokojärvi	Pekka Hynninen
5.9.	Lapin koulu	Rauma	30	Patolampi	Matti Heinilä
6.9.	Enäjärven koulu	Pori	42	Kokemäenjoki	Marja Kaanaa
10.9.	Vasaraisten koulu	Rauma	23	Vähäjärvi	Kalle Uusitalo
11.9.	Kaarisillan koulu	Pori		Kokemäenjoki	Petri Suni
12.9.	Herttuan koulu	Pori	19	Koulun pihalla	Mervi Tervaselkä
17.9.	Steinerkoulu	Pori	40	Kokemäenjoki	Jonna Puska

Taulukko 2. Syksyn 2013 vesiopetuskoulut.

Henna Ryömä Pyhäjärvi-instituutista, joka oli ollut jo mukana pilot-vaiheen kummikoulu-päivien toteutuksessa ja opetusmateriaalin testauksessa ja kehittämisessä.

Opetuspäivät suunnattiin 3.-5.-luokkalaisille. Opetusmateriaalina käytettiin Omat vedet paremmiksi -kampanjan pilot-vaiheen kummikoulutoiminnan materiaalia.

Opetuspaketin materiaalit ovat kaikkien käytettävissä nettisivulla: http://www.ymparisto.fi/fi-FI/VELHO/Vesienhoito/Omat_vedet_-paremmiksi

Lisäksi valmis materiaali on lainattavissa Porin kaupungin ympäristövirastosta (yhteysthenkilö Heli Välimaa).

KOULUT JA AIKATAULU

Valitut koulut ja toteutuneet aikataulut on esitetty taulukoissa (taulukko 1 ja 2).

Koulujen kanssa sovittiin erikseen käytettävissä olevasta ajasta, toteutuspaikasta, oppilasmäärästä, käytettävissä olevien aikuisten määrästä ja päivän sisällön rakenteesta. Jokaisessa koulussa opettajat osallistuivat vesi-

opetuspäivään joko pitämällä yllä järjestystä tai rastivahteina. Opettajat opastettiin rasteilla tapahtuvaan toimintaan päivän aikana.

Kouluille lähetettiin infokirje, jonka koulut halutessaan voivat kopioida koteihin tiedoksi. Infokirjeitä räätälöitiin päivän ohjelman mukaan. Tiedotettiin esimerkiksi, oltiinko menossa veden äärelle vai ei.

PÄIVÄN OHJELMA

Käytännössä päivän ohjelma rakentui seuraavista opetuskokonaisuuksista (palikoista):

(Palikoiden arvioidut kestot ja arvio soveltuvasta ryhmäkoosta on esitetty suluissa kunkin ohjelmapalan yhteydessä.)

Missä vesi piileksii? Lasipurkeilla havainnollistamalla mietittiin, missä vettä on: järvissä, joissa, meressä, puroissa, lätäköissä jne. Litran purkki kuvasi koko maailman vettä, 3 dl purkki maailman makeaa vettä, josta otettiin erilleen jäätiköt (5 sokerinpalaa) ja kaikki juomakelpoinen vesi (3 ml vettä). Yhdessä oppilaiden kanssa pohdittiin, onko puhdasta vettä paljon

vai vähän, mihin puhdasta vettä käytetään kotona? Koulussa? Harrastuksissa? (Palikan kesto noin 10 min., sopiva ryhmäkoko 5-30.)

Maailman vedenkulutusta havainnollistettiin sijoittamalla erikokoisia pisaroita maailman kartalle. Pisaroiden toiselle puolelle oli merkitty litramäärä ja toiselle puolelle maan nimi. Pisaroiden koko kuvasi sitä juomakelpoisen veden määrää, minkä yksi ihminen kyseisessä maassa kulutti vettä päivittäin. Pisaroiden avulla pohdittiin veden kulutusta. Missä kulutetaan vettä paljon? Miksi? Missä vähän? Miksi? Kuinka paljon yksi suomalainen kuluttaa vettä vuorokaudessa? (Palikan kesto noin 20 min., sopiva ryhmäkoko 5-30.)

Edellä olevien pakettien pohjalta käytiin läpi sitä, **mihin vettä vuorokauden aikana kuluu ja kuinka paljon**. Pohdinnassa lähdettiin aamusta hampaiden pesusta ja päädyttiin iltaan ja suihkussa käyntiin. Mietittiin myös, miten vettä voidaan säästää ja kuinka paljon esimerkiksi peseytymiseen kuluu vettä? Miten voimme veden kulutukseen vaikuttaa? (Palikan kesto noin 10 min., sopiva ryhmäkoko 5-30.)

Seuraava tunti käytettiin rastipohjaisiin

tehtäviin, joissa oppilaat jaettiin yleensä kolmeen ryhmään. Yksi ryhmä tutki **ötököitä** kirjallisuudesta ja valokuvista käyttäen apuna selkärangattomien tunnistuspolkua. Polun avulla laskettiin jalkoja, pohdittiin siipiä ja kuorta ja yritettiin löytää oikea laji. Ötökkäkirjat oli lainattu Euran kirjastosta. Toisena rastina oli **veden kiertokulkuleikki**, jossa vesipisara seikkaili Rauman kartan pohjalle tehdyssä maailmassa. Vesi kiersi korttien ohjeiden mukaan pilvissä, meressä, järvissä, joissa, maaperässä, kasveissa, eläimissä ja ihmisissä höyrystyen, haihtuen, valuen, imeytyen tai kulkeutuen esimerkiksi eläinten läpi. Kolmantena rastina oli **ravintoverkkoleikki**, jossa kivi-paperi-sakset-leikin avulla edettiin ravintoverkossa ravinteista leväksi, levästä vesikirpuksi, vesikirpusta muikuksi, muikusta haueksi ja hauesta ihmiseksi. Lopuksi tarkasteltiin, mitä ravintoverkolle tapahtuu, jos joku osa sieltä puuttuu. Mikäli aikaa jäi, keskusteltiin rehevöitymisestä ja miten vesistöihin kohdistuvaa kuormitusta voidaan hallita. (Jokaisen rastipalikan kesto oli noin 15 minuuttia, jolloin rastiosuus kesti yhden oppitunnin. Oppilaat oli jaettu jo edellisen tunnin ai-

kana ryhmiin, jolloin rastit päästiin aloittamaan heti välitunnin jälkeen. Sopiva ryhmäkoko rastille on noin kymmenen oppilasta. Pienemmissä kouluissa rasteja toteutettiin myös koko ryhmällä tai vain kahdessa ryhmässä, jolloin esimerkiksi ravintoverkkoleikki oli helppo jättää koko ryhmän yhteiseksi rastiksi.)

Mikäli aikaa jäi, aamupäivän ohjelmaan kuuluivat **piilovesikuvat**, joissa eri tuotteista pohdittiin, miten paljon vettä jonkin tietyn tuotteen valmistamiseen on tarvittu. Tuotekortit jaettiin oppilaille ja keskusteltiin ensin hieman esimerkkien avulla, paljonko vettä kuluu esimerkiksi yhden appelsiinin kasvattamiseen verrattuna lasillisen appelsiinimehua tuottamiseen. Lisäksi keskusteltiin siitä, mitä piilovesi tarkoittaa ja miksi teollisempi tuote kuluttaa enemmän vettä. Tämän jälkeen oppilaat järjestäytyivät keskenään keskustellen jonoon, joka kuvasi veden kulutusta. Lisäksi useassa koulussa ehdittiin pelaamaan **Vesistö Aliasta**, mikä on vesiaiheisista sanoista tehty sananselityspeli. Pelissä oli melko vaikeaa sanastoa lapsille. Monet pelasivat Aliasta ensimmäistä kertaa ja esimerkiksi sääntöjen kanssa oltiin vähän

löysemiä. Aliasta pelattiin joukkueittain, jolloin rasteja varten valitut ryhmät muodostivat aina joukkueen. Pääasia tekemisissä oli onnistumisen elämyksissä ja tasapuolisessa tuomaroinnissa. (Piilovesikortteihin meni aikaa vähintään 15 minuuttia. Vesistöaliakseen tulee varata vähintään 20 minuuttia, mieluummin enemmän. Sopiva ryhmä koko molempiin 5-20.)

Ruokailun jälkeen siirryimme ulos ja veden äärelle, mikäli vettä lähistöllä löytyi. Oppilaat siirtyivät veden äärelle kävellen tai pyörällä. Vesikohteet on merkitty taulukoihin 1 ja 2. Vain kahdessa koulussa ei iltapäivällä päästy tutkimaan vettä. Lapijoen koulupäivälle osui sade, ja iltapäivä liikuttiin ja leikittiin koulun liikuntasalissa. Herttuan erityiskoulussa opettajat päätyivät siihen, että koulupäivä on paras toteuttaa kuitenkin koulun alueella ja tästä syystä iltapäivällä leikittiin 36-leikkiä koulun pihalla. Lisäksi osassa kouluista kuten Kaarisillan ja Porin Steinerkouluissa päivä aloitettiin ulko-osuudella ja päätettiin iltapäivällä sisälle. Enäjärven koululla oli mukana Satakunnan Elävän Kuvan Keskuksen projekti ”Ympäristö eläväksi kuvaksi”. Vesiovetuspäivän yhtenä rastina sisällä ja ulko-

na oli tällöin videokuvaaminen ja lapset kuvasivat omasta näkökulmastaan päivän tapahtumia Kokemäenjokilaaksosta. Enäjärven koulun ryhmä oli suuri (42 oppilasta), jolloin neljännen rastipisteen ottaminen mukaan oli erittäin hyvä asia.

Ulkona oppilaat jaettiin jälleen rastiryhmiin ja kaikki ryhmät kiersivät kaikki kolme rasti. Rastit kestivät noin 30 minuuttia per rasti. Eniten aikaa vei 36-leikki. Rastien tehtävät olivat seuraavat:

36-leikki. 36 erilaista pientä tehtävää levitettiin maastoon ja 3-4 hengen ryhmissä käytiin nopan osoittaman luvun perusteella tekemässä tehtäviä. Rastia veti yleensä opettaja. Noppaluku kertoi tehtävän numeron ja seuraava noppaluku laskettiin edelliseen yhteen. Nopan heittämistä ja tehtävien tekemistä jatkettiin, kunnes saatiin luku 36 tai yli. Viimeinen tehtävä oli numero 36. Tämä rasti vei eniten aikaa ja sen kesto riippuu siitä, mitä numeroita oppilaat nopalla saavat. Kaikissa kouluissa tätä ei aina ehditty tehdä loppuun saakka.

Ötökkärasti. Koululaisille jaettiin muun muassa haaveja, luuppeja, lusikoita, joiden avulla

oppilaat etsivät erilaisia ötököitä. Rasti toimi opettajavetoisesti. Päivän päätteeksi ötököitä tunnistettiin aamupäivän ötökkäpolkua muistellen ja ötökkäkirjoja apuna käyttäen.

Veden tutkiminen. Veden tutkimisen apuna oli tehtäväpaperi, jonka oppilaat saivat täyttää pienissä ryhmissä tai yksin. Käytettävissä oli lasipurkkeja, lämpötilamittari, vesikiikari ja näkösyvyyslevyjä. Veden tutkimisessa haisteltiin miltä vesi haisee, katsottiin minkä väristä vesi on ja tarkkailtiin kuinka kirkasta se on? Lisäksi tarkasteltiin lasipurkeissa tuotuja erilaisia vesiä (järvi, joki, oja, humuspitoinen ojavesi, meri), mitä eroa niillä oli ja miksi esimerkiksi jokivesi on sameampaa kuin järvivesi ja onko humuspitoinen ojavesi likaista, vai mistä veden väri johtuu.

Iltapäivän päätti **ravinnehippa**, missä rautayhdisteet saostivat fosforiyhdisteitä vesistön pohjaan ja fosforin saattoi vapauttaa toinen fosforiyhdiste. Hippaa pelattiin, mikäli aikaa jäi. Säännöt olivat tuttuja x-hippa-leikistä.

Eurajoen Huhdan koululaiset vesistötarkkailurastilla.
Kuva: Henna Ryömä.

PALAUTE OPPILAILTA JA OPETTAJILTA

Heti kummikoulupäivän loputtua kyselimme palautetta sekä oppilailta että opettajilta. Kouluissa suullisesti saatu palaute oli positiivista, ja lähes kaikki oppilaat olivat innokkaita osallistumaan tehtävien suorittamiseen. Oppilailta kysyttäessä hauskinta antia olivat 36-leikki, veden tutkiminen, ötököiden pyydystäminen, ravintoverkkoleikki, veden kiertokulkuleikki ja Vesistö Alias. Opettajien näkökulmasta kiitosta sai maailman veden ja vedenkulutuksen käsittely sekä se, että päivä oli toiminnallinen ja konkreettista tekemistä oli paljon.

Loppuraportin kirjoitusvaiheessa kysyttiin opettajilta vielä sähköpostitse palautetta. Palaute saatiin nopealla aikataululla yhdeksästä koulusta. Pätkiä palautteista on liitetty tähän ja seuraavaan lukuun. Kaikki palautteet olivat positiivisia, ja vesipäivä olisi tervetullut kouluihin toistekin. Kirjallisesti kysellyn palautteen mukaan opettajien näkökulmasta kiitosta sai 36-leikin pienet, veteen liittyvät tehtävät, ötökkärästi ja vesikiikari. Positiivista oli myös

se, että kaikkea ei tarvitse hallita itse eikä kaikkea materiaalia tarvitse olla koululla. Oppilaiden kanssa vesipäivästä oli myöhemmin kouluilla keskusteltu ja käsiä pestessä oli muisteltu, kuinka paljon vettä missäkin maassa kulutettiin. Kantin koululla oli mukana myös 6.-luokkalaisia ja he olivat jälkeensä kertoneet nyt 7.-luokkalaisina, että oli kiva, kun jotain ötököitä muisti kevään vesipäivästä. Järjestelyt olivat sujuneet koulujen näkökulmasta hyvin, ja tiedotus oli ollut riittävää. Havainnolliset esimerkit keräsivät kiitosta. Päivä oli koulujen näkökulmasta rakennettu hyvin. Aamupäivän sisäosuus oli järjestetty napakaksi, ja ruokailu hoitui kouluilla normaalin aikataulun mukaan.

”Toiminta oli vaihtelevaa ja oppilaat jaksoivat innostua taas uudeltaisesta toiminnasta. Jälkeensä käyttimme päivän aikana opittuja juttuja luonnon-tiedon tunneilla vesi-osuuden aikana. Jatkoisin vesiteemalla jo syksyllä, vaikka se oppikirjassa onkin sijoitettu keväälle. Oppilaat muistivat hyvin havainnolliset esimerkit muun muassa juomakelpoi-

sesta vedestä koko maapalloa ajatellen. Varsinkin meidän oppilaille konkreettisen havaintoesimerkit olivat tehokkaampia kuin olisi ollut pelkkä puhuttu opetus.”

”Itselleni päivä antoi jättimäisen määrän vinkkejä, miten jatkossakin kyseisen aihealueen käsittelen ja opettajahuoneessa jälkepäin hehkutin päivän loistavuutta. Aivan varmasti jokin koulumme luokista yrittää päästä mukaan jos joskus uusi tilaisuus tulee. ”

”Vesiopetuspäivä oli todella hieno juttu. Opettajille päivä oli helppo, koska tulit valmiin ohjelman kanssa kouluun ja meidän suunniteltavaksemme jäi ainoastaan toteutuspaikkojen miettiminen. Päivän ohjelma oli monipuolinen ja hyvin valmisteltu. Osa päivästä sisällä ja osa ulkona oli hyvää. Iltapäiväksi olisi ehkä kannattanut ottaa jotain evästä tai juotavaa mukaan. Tiedotus ennen päivää oli riittävää. Meidän koulussa oppi-

laiden ja opettajien kokemus oli todella positiivinen. Päivän asioihin on palattu useamman kerran vielä jälkepäinkin eri oppiaineiden yhteydessä. Pidimme muuten vesiaiheisen liikuntatunnin vielä samalla viikolla. Hienoa, että saimme tällaisen päivän koulullemme. Myös vierailijan taito ja asenne toimia lasten kanssa oli oikein hyvä.”

Kehittämisehdotuksia ja -ideoita olivat muun muassa ryhmäkoko, joka esimerkiksi Mäntyluodon koululla oli aivan liian suuri. Päivään voisi yhdistää tietoa vesillä liikkumisesta (merenrantakoulu) esimerkiksi jonkin melonta- tai veneseuran kanssa ja järjestää esimerkiksi jonkun veneajelun tai muun vastaavan. Yhdessä koulussa ehdotettiin, että opetus olisi kaksipäiväinen, jolloin toisena päivänä voitaisiin keskittyä ötököihin ja toisena kasveihin. Jatkopäivää näiden nyt mukana olleiden koulujen kanssa toivottiin myös, jotta aiheita voisi vielä syventää. Lisäksi toivottiin vielä enemmän välineistön kokeilua ja esittelyä. Myös haaveja olisi voinut uusia kauden aikana useammin.

”Lapset muistelivat käsiä pestessä, kuinka paljon missäkin maassa kulutettiin vettä. Se tieto-osuus oli hyvä. Tiedotus oli riittävää. Keskustelimme luokassa seuraavanakin päivänä. Oppilailta tuli ainoastaan positiivista palautetta. Jonkun melonta- tai veneseuran kanssa voisi sopia vesillä liikkumisesta. Se sopisi sokeriksi pohjalle. Esimerkiksi veneajelu tai muu sellainen.”

KEHITTÄMISEHDOTUKSIA PÄIVÄN VETÄJÄN NÄKÖKULMASTA

Päivä oli rakenteeltaan hyvä. Ohjelma kulki loogisesti, eikä siinä ollut kovin paljon irrallista hyppimistä aiheesta toiseen. Yhteistyö koulujen kanssa onnistui hyvin. Koulut lähtivät innokkaasti mukaan, ja opettajat osallistuivat riittävästi päivän kulkuun.

Huomioitavaa päivien järjestämisessä oli se, että materiaalia ulkorasteille oli paljon, joten rantakohteeseen olisi hyvä päästä auton kanssa lähelle. Useissa paikoissa tämä onnistuikin. Niissä, joissa tämä ei ollut mahdollista, lapset

toimivat kantoapuna ja kaikkein painavimmat (vesiesimerkit) käytiin läpi jo koululla. Välineistö kesti koulupäivät kohtuullisesti. Haavit ja ötokäntutkimisvälineistö oli kaikkein kovimmilla ja haaveja olisikin ollut hyvä uusia useammin. Nyt haaveja hankittiin alkuun muutamia ja syksyllä ostettiin pari haavia rikkoutuneiden ja hukkuneiden tilalle. Samoin ötoköitä varten hankittujen muoviastioiden määrä väheni loppua kohden, lasipurkkeja tippui vesistöihin ja yhden näkösyvyyslevyn mitta katkesi. Muutamaan otteeseen jouduttiin 36-leikkiä varten tekemään uusia lappuja, ja sekuntikello hävisi Pihlavan koulun kanssa rantapusikkoon. Muuten pärjättiin pienin aineellisin vahingoin ja esimerkiksi kirjojen käyttö kirjastosta onnistui erinomaisesti. Materiaalin hallintaa helpotti se, että aamupäivän ja iltapäivän ohjelmia varten oli erilliset muovilaatikat, joissa tarvittava materiaali kulkeutui helposti opetustiloihin.

Joittenkin koulujen kanssa vaihdettiin päivän ohjelma toisin päin, jolloin aamupäivä oltiin ulkona ja iltapäivä sisällä. Näiden koulujen kanssa päivän ohjelma jäi mielestäni irtonaisemmaksi. Ohjelman vaihto onnistui kyllä,

mutta kokonaisuus ei pysy kasassa samalla tavalla. Ohjelma oli kuitenkin hyvin muokattavissa koulukohtaisesti. Esimerkiksi pienet ryhmät voitiin pitää koko päivän ajan yhtenä ryhmänä, osa ohjelmasta voitiin ajanpuutteen vuoksi jättää pois ja toisaalta, jos oppilaat olivat nopeita jossain tiettyssä ohjelman osassa, voitiin käyttää niin sanottuja ylimääräisiä ohjelmapalikoita (piilovesi, Vesistö Alias, ravinnehippa) täyttämään oppitunnit järkeviksi. Ohjelma sopi myös erilaisille kouluille ja esimerkiksi Herttuan erityiskoulun kanssa saatiin koottua hyvinkin toimiva paketti heidän tarpeisiinsa.

Ryhmäkoko oli yksi merkittävä tekijä ohjelman suunnittelussa. Ryhmien koko ei saa päivissä olla liian suuri. Mikäli on käytössä yksi opettaja ja koulupäivän vetäjä, on 20+ hyvä oppilasmäärä. Jos käytettävissä on koulun puolesta 2 aikuista, voi ryhmäkoko venyttää 30 oppilaaseen. Rastien osallistujamäärät olisi hyvä pitää maksimissaan 10 oppilaassa. Rasteja toki voi lisätä, mutta joka rastilla tulee olla aikuinen, jotta rastien tehtäviä pystytään valvomaan ja laitteisto pysyy ehjänä. Yli 30 oppilaan ryhmässä yhteinen osuus tulee tilanpuutteen vuoksi jär-

jestää salissa, jolloin vuorovaikutus oppilaiden kanssa jää vähäisemmäksi ja osa oppilaista kylästy.

Vesistö Alias oli hyvä peli täyteohjelmaksi. Kaikissa kouluissa sitä ei ehditty pelaamaan, ja ihan nuorimmat eivät osanneet selittää vielä asioita ja toisaalta, jos luokka oli vilkas ja ryhmäkoko suuri, oli vaikeaa kuulla, miten peli etenee. Lisäksi sanat olivat melko vaikeita, ja voisikin olla hyvä, jos koulupäiviä varten keräisi erilleen helpomman sanakasan. Pääosin pelin pelaaminen oli kuitenkin hauskaa ja uusia sanoja opittiin. Vesistö Alias sopisi ehkä paremmin rastiksi, jolloin yksi ryhmä voisi koittaa, kuinka monta sanaa saa selitettyä rastin aikana. Jokainen ryhmän jäsen pääsisi selittämään minuutin ajaksi ja yhteenlasketuista pisteistä voisi katsoa rastien päätteeksi, mikä ryhmä voitti.

Vesitutkimisrastin aikana oppilaat vastasivat lomakkeessa oleviin kysymyksiin. Vastaaminen tehtiin pienissä ryhmissä tai yksin. Lomakkeet jäivät nyt hankkeelle, mutta ehkä niiden luovuttaminen päivän päätteeksi koululle olisi parempi ratkaisu, jolloin koululuokka voisi esimerkiksi

seuraavalla biologian tunnilla katsoa, mitä sieltä vedestä löytyi ja mitä mieltä veden hajusta ja väristä oltiin. Nyt lomakkeet jäävät vähän turhiksi. Toisaalta niiden hyöty tulee esiin rastilla. Tiettyjä asioita tulee mietittyä, vaikkei intoa niiden kirjaamiseen olisikaan.

Kaiken kaikkiaan päivät olivat onnistuneita ja kysyntää vastaavalle toiminnalle on jatkosakin.

”Vesiopetuspäivä oli onnistunut. Parasta oli rastien etsiminen ulkona ja tehtävät niissä. Veden ja ötököiden tutkiminen oli myös mielenkiintoista, saalista olisi saanut olla enemmän tutkittavaksi. Ötököitä ei oikein löytynyt. Järjestelyt sujuivat hyvin ja lapset pitivät ohjelmasta. Mielellään otamme toisenkin vesipäivän!”

”Suosittelen muillekin, jos tulee mahdollisuus samankaltaiseen vesiopetuspäivään. Toki niillä kouluilla, joilla on vesistö lähellä, syntyy vielä parempi oppimisympäristö. Keskustelimme luokassa jälkeinpäin aiheesta. Positiivista palautetta tuli oppilailta ja myös van-

hemmilta. En muuttaisi päivän rakennetta. Aiheesta olisi hyvä nyt tehdä jatkoa saman oppilasryhmän kanssa – syventää asiaa.”

Satakunnan Elävän Kuvan Keskus ohjasi mediatyöpajaa
Lähellä-tapahtumassa

Merja Haliseva-Soila

KAIKKI YMPÄRISTÖKASVATTA – LOUNAISSUOMALAINEN TOIMINTA ON MONIPUOLISTA

Monialainen ympäristökasvatus on tärkeää toimintaa, joka osaltaan turvaa alueemme kestävän tulevaisuuden rakentamista. Lounais-Suomen ympäristökasvatusyhteistyön sateenvarjoryhmä ideoi ja koordinoi ympäristökasvatuksen alueellista kehittämistä. Ryhmän jäsenet vaikuttavat omissa organisaatioissaan ja sidosryhmiensä parissa. Tavoitteena on edistää yksilöiden ja yhteisöjen arvojen, tietojen, taitojen ja toimintatapojen muuttumista kestävästä kehitystä turvaaviksi.

YMPÄRISTÖKASVATUS LÄHTI KEHITTYMÄÄN 1990-LUVULLA

Vuonna 2005 käynnistettiin ympäristökasvatuksen yhteistyö- ja kehittämistilaisuudet, joiden toteuttamisesta vastasivat yhteistyössä ympäristöministeriö ja opetusministeriö. Tilaisuuksilla haluttiin edistää nuorten ympäristökasvatusta. Tässä tarkoituksessa pyrittiin lisäämään alueellista ympäristökasvatuksen verkottumista sekä ympäristökasvatuksen osaamista ja ammattitaitoa.

Lounais-Suomen tilaisuudessa sovittiin, että vastuutahona toimii Varsinais-Suomen Agendatoimiston ja ympäristökasvatusyhdistys Haavi

ry:n suunnitteluryhmä. Tavoitteeksi otettiin ideoita kehittämishanke ja organisoida yhteistyö siten, että Lounais-Suomeen muodostuu yksi yhteinen ympäristökasvatuksen osaamiskeskus. Tällainen järjestäytyminen oli tavoitteena myös vuonna 2006 hyväksytyssä Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelmassa vuosille 2006–2014.

Jo tätä ennen oli ympäristökasvatustoimintaa aktiivisesti käynnistänyt Varsinais-Suomen Agendatoimisto. Lähtökohta oli vuonna 1992 Rio de Janeirossa järjestetyssä ympäristö- ja kehityskonferenssissa, jossa haastettiin kunnat ja muut paikallisyhteisöt eri puolilla maailmaa käynnistämään kestävän kehityksen työ. Varsinais-Suomessa joukko kuntien ympäristöviranhaltijoita käynnisti alueellisen kestävän kehityksen yhteistyön vuonna 1996. Kuntarajat unohtamalla uskottiin saatavan kestävän kehityksen työ paremmin onnistumaan ja sen vaikutukset ulottumaan vähitellen koko maakunnan alueelle. Helmikuussa 1997 18 kunnan johtajat allekirjoittivat Varsinais-Suomen kuntien yhteisen Agenda 21 julistuksen, ja Turun kaupunki

perusti ympäristövirastonsa yhteyteen Varsinais-Suomen Agendatoimiston. Ympäristökasvatuksen edistäminen oli alusta pitäen yksi päämääristä.

Vuoden 2005 lopussa vahvistettiin Lounais-Suomen ympäristöstrategia vuoteen 2020. Sen pohjalta laadittiin lyhyen tähtäimen toimenpideohjelma vuosille 2007–2012. Sekä strategia että toimintaohjelma asettivat tavoitteita alueellisen ympäristökasvatuksen lisäämiselle ja kehittämislle.

Ympäristökasvatusverkoston toiminta oli siis käynnistynyt ja oli melko aktiivista mutta sirpaleista. Toimintaa toteutettiin vähäisten avustusten turvin, ja jatkuvuuden edellyttämä resursointi sekä hallinnointi ja koordinointi puuttuivat. Yhteistyöverkoston näkemys oli, että toiminta tarvitsee isäntäorganisaation, keskeisistä toimijoista kootun sateenvarjoryhmän kehittämään toimintaa strategisella tasolla sekä vakiintuneen koordinoinnin. Tätä kehitettiin Agendatoimiston hankkeessa.

Ympäristökasvatuksen sateenvarjoryhmä koottiin monipuolisesti alueen ympäristökasvatusta toteuttavista tahoista: Varsinais-Suo-

men Agenda 21, Pro Saaristomeri ja Satavesi –ohjelmat, koulutusorganisaatioiden edustajat (luontokoulut, peruskoulu, varhaiskasvatus, vapaa sivistystyö, korkeakoulut), maakuntaliitot, kansalaisjärjestöt (esimerkiksi Haavi, Mannerheimin lastensuojeluliitto, Partio, 4H, luonnonsuojelujärjestöt), kuntasektori (nuoriso-, opetus-, sivistys- ja kulttuuritoimi), ympäristökeskus, lääninhallitus, metsäkeskus ja seurakunnat.

Sateenvarjoryhmän ensimmäinen kokous pidettiin maaliskuussa 2008 ja ensitöiksi listattiin odotuksia ja tarpeita toiminnalle. Tiedettiin, että kentällä on suuri tilaus ympäristökasvatustyölle, ja että tekijöitäkin löytyy, mutta rahoitusta toiminnalle ei juurikaan. Pullonkaulana oli muun muassa koulujen ostopalvelurahan niukkuus; koulujen budjetteihin toivottiin määrärahaa ympäristökasvatuspalvelujen ostamiseksi ja niiden tasapuolisen saannin takaamiseksi. Jatkuvuuden takaamiseksi olisi kyettävä tarjoamaan koulutusta ja yhteistä ideointia opettajille ja ohjaajille. Ympäristökasvatustyön alueellinen kehittäminen nähtiin mahdolliseksi lähinnä erilaisen hankerahoituksen kautta ja sovittiin, että

ympäristökasvatuksen tavoitteita viedään aktiivisesti sisälle alueellisiin ohjelmiin ja suunnitelmiin, joiden perusteella hankerahoitusta jaetaan.

Molempiin edellisiin kohtiinkin liittyen ymmärrettiin, että toiminta tulee saada näkyvämmäksi ja sitä kautta vaikuttamismahdollisuudet paremmiksi. Tässä sateenvarjoryhmä näki oman roolinsa merkittävänä.

Toiminnalle tarvittiin myös yhteinen päämäärä, jossa todentuu aito yhteistyö ja organisaatorajat ylittävä yhteistyö. Alusta alkaen toimintaan otettiin hyvin laaja-alainen näkökulma.

Toimikaudella 2008–2012 sateenvarjoryhmän merkittävin tehtävä ja aikaansaannos oli vuonna 2009 valmistunut Ympäristö osaksi arkea – Lounais-Suomen ympäristökasvatusstrategia 2010 – 2016. Kummassakin maakunnassa työstettiin strategian tavoitteita ja toimenpiteitä oman maakunnan tarpeiden mukaan. Vuosina 2011–2012 Sateenvarjoryhmä keskittyi strategian jalkauttamiseen maakunnissa. Vuonna 2012 – kunnallisvaalivuonna – teemana oli Osallistu ja vaikuta.

Toisella toimintakaudella 2013–2016 keskitytään vuosittaisen teeman avulla vaikuttamaan

tiettyyn osaan toimintakenttää, ja 2013–2014 teemana on Voimaa lähiympäristöstä.

Laaja-alaisen ympäristökasvatustyön tunnistamiseksi Lounais-Suomen ja Satakunnan ympäristökasvatustoimijoille on tehty visuaalisesti hyvännäköinen ja laadukas viestintämateriaali.

EMME JUUTTUNEET KÄSITEPUUROON, VAAN TOIVOTIMME KAIKKI TERVETULLEEKSI MUKAAN

Ympäristökasvatus on muuttunut ja laajentunut koskemaan yhä useampia toimijoita ja yhteiskunnallisia kysymyksiä. Käsitteiden sisällöt ja tarkastelunäkökulmat ovat laajentuneet. Kestävän kehityksen kasvatus ja ympäristökasvatus ovat nykyisin rinnakkaisia käsitteitä. (Heinonen, 2008)

Lounais-Suomen ympäristökasvatusstrategiasa 2010–2016 nähdään ympäristökasvatustoiminta laaja-alaisena. Se on kaikenikäisille tarkoitettua kasvatuksellista toimintaa, jonka päämääränä on edistää yksilöiden ja yhteisöjen arvojen, tietojen, taitojen ja toimintatapojen muuttumista kestävän kehityksen mukaisiksi. Kantavana ajatuksena on,

että ympäristökasvatus (kestävän kehityksen kasvatus) ei rajoita vaan mahdollistaa. Se voi olla luontokasvatusta, kansainvälisyyskasvatusta, rauhankasvatusta, kulttuuriperintökasvatusta ja kulluttajakasvatusta. Eri näkökulmat ovat yhdenvertaiset.

Ympäristökasvatus koskee laajasti eri ikäryhmiä: lapsia ja nuoria opetetaan ja kasvatetaan, aikuisia neuvotaan ja motivoidaan. Ympäristökasvatusta tehdään päiväkodeissa ja kouluissa, harrastustoiminnan piirissä, kotitalouksien valintoihin vaikutettaessa, työpaikoilla ympäristövasuullisuutta kehitettäessä, yhteiskunnallista päätöksentekoa perusteltaessa. Ympäristökasvatuksella jäsennetään tietotulvaa, joka sisältää faktoja, uhkia, ennustuksia, ohjeita ja vaatimuksia. Ympäristökasvatus taistelee kulutusmainonnan ylivaltaa vastaan. Ympäristökasvatus on lähellä ihmistä; se käsittelee arkea ja jokapäiväistä elämää.

YK:n ympäristökasvatuskonferenssissa vuonna 1977 hyväksytyt ympäristökasvatuksen tavoitteet ovat:

kasvattaa selkeään tietoisuuteen ja huoleen taloudellisten, sosiaalisten, poliittisten ja ekologisten tekijöiden riippuvuudesta toisistaan kaupunki- ja maalaisympäristössä

mahdollistaa jokaiselle ihmiselle sellaisten tietojen, arvojen, asenteiden, sitoutumisen ja taitojen saaminen, joita tarvitaan ympäristön suojeluun ja parantamiseen

luoda yksilöille, ryhmille ja koko yhteiskunnalle uusia ympäristöön liittyviä toimintamalleja. (Cantell, 2004)

**Kuusi strategista tavoitealuetta
2010–2016**

Tavoite 1: Organisaatio. Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa toimii kummassakin pysyvä ympäristötiedon hallinnan ja ympäristökasvatuksen osajaorganisaatio.

Tavoite 2: Koulutus. Ympäristökasvatukseen liittyvä koulutus ja tiedottaminen on vakiintunutta. Ympäristökasvatus sisältyy eri kouluasteiden opetussuunnitelmiin. Erilaisilla työyhteisöillä ja toimipaikoilla on ympäristöasioiden hallintajärjestelmä. Vihreä Lippu on 30 %:lla maakuntien kouluista ja päiväkodeista.

Tavoite 3: Yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Yhteiskunnalliset olosuhteet ja asenneilma-
piiri kunnissa edesauttavat asukkaista osallistumaan kuntasuunnitteluun ja tekemään kestäväen kehityksen mukaisia valintoja.

Tavoite 4: Ympäristökasvatuksen tunnettuus ja laaja-alaisuus. Useat eri toimijat tunnista-
vat ympäristökasvatuksen mahdollisuudet
työssään. Menetelmät ovat vakiintuneet. Ym-
päristövastuullisuutta on omaksuttu kulutta-
misessa, energiankäytössä ja muissa arkipäi-
vän valinnoissa.

Tavoite 5: Ympäristösuhde. Lasten ja nuorten
ympäristösuhde on vahvistunut ja oma lä-
hiympäristö koetaan tärkeäksi. Luonto- ja
ympäristökoulutusta antavien tahojen toi-
minta kattaa koko Lounais-Suomen.

Tavoite 6: Media. Yhteistyö tiedotusvälinei-
den ja ympäristökasvattajien ja muiden ym-
päristöalan toimijoiden kesken on laajaa.
Ympäristötieto on mediassa esillä monipuoli-
sesti ja kansantajuisesti.

ERILAISET AKTIIVISET MAAKUNNAT SATAKUN- TA JA VARSINAIS-SUOMI

Satakunta

Satakunnan ympäristökasvatusverkosto perus-
tettiin verkostotapaamisessa maaliskuussa 2007
ja sitä ylläpitävät Turun yliopiston maiseman-
tutkimuksen oppiaine sekä ELY-keskus osana
kulloinkin käynnissä olevia hankkeita. Verkos-
ton puheenjohtajana toimii Satakuntaliiton
ympäristöasiantuntija. Verkosto, jossa tällä het-
kellä on noin 70 jäsentä, on avoin kaikille sata-
kuntalaisille ympäristökasvattajille ja ympä-
ristökasvatuksesta kiinnostuneille. Eri tahojen
työ poikkeaa toisistaan paljonkin, mutta yhteen
tuotuna ne muodostavat antoisan ja runsaan
kokonaisuuden, joka palvelee satakuntalaisia
ympäristökasvatusasiassa. Verkostoon kuuluvat
tahot ovat tuottaneet julkaisuja ja verkkosivus-
toja, elokuvia, vesistökuunnostusta, näyttelyitä,
valokuvakilpailuja, opastettuja reittejä, koko-
naista lasten ja nuorten ympäristöviikkoa
vuosittain, ympäristökasvatuksen lisäämistä
kouluopetuksessa, kulttuuriperintöopetusta ja

niin edelleen. Arvokkaimpana saavutuksenaan verkosto pitää jaettua tietoisuutta toisten tahojen ympäristökasvatustoiminnasta.

Varsinais-Suomi

Varsinais-Suomessa ympäristökasvattajien verkostoituminen alkoi jo runsas 15 vuotta sitten, kun Varsinais-Suomen Agenda 21 -toimintaohjelma ja sitä toteuttava toimisto perustettiin vuonna 1997. Valonia (Varsinais-Suomen kestävän kehityksen ja energia-asioiden palvelukeskus) aloitti keväällä 2008, kun Agenda-toimisto ja Energiatoimisto yhdistyivät.

Valoniassa ympäristökasvatus nähdään ensiarvoisen tärkeäksi keinoksi kestävästä kehityksestä edistettäessä. Valonia vastaa ympäristökasvatusyhteistyön kehittämistä alueella ja yhteistyö kasvatusalan ammattilaisten sekä muiden tahojen kanssa on tiivistä. Yhteistyön pohjalta suunnitellaan ympäristökasvatukseen liittyviä projekteja ja tapahtumia. Vuosittain järjestettävä Lasten ja nuorten ympäristöviikko on perinne. Valonia tuottaa ympäristökasvatusmateriaalia ja järjestää ympäristökasvatukseen

Nämäkin tekevät ympäristökasvatustyötä ja tarjoavat ympäristötietoa Lounais-Suomessa:

- turkuamk.fi
- samk.fi
- centrumbalticum.org
- luontoon.fi > kansallispuistot
- selkameri.fi
- maajakotitalousnaiset.fi
- martat.fi
- proagria.fi
- sll.fi
- 4h.fi
- sybimar.fi
- mtk.fi
- ymparisto.fi
- ymparisto.lounaispaikka.fi

liittyvää koulutusta päivähoidolle, kouluille ja muille kohderyhmille sekä tarjoaa kiertävän luonto- ja ympäristökoulun palveluita. Lisäksi Valonia toimii Vihreä lippu –ympäristökasvatus-ohjelman edistäjänä Varsinais-Suomessa järjestäen koulutusta ja tapaamisia Vihreä lippu -kouluille ja -päiväkodeille sekä toimien niiden tukena. Valonian koordinoima Varsinais-Suomen Pyöreä Pöytä on vuonna 2007 käynnistynyt yhteistyö, jonka tavoitteena on järjestökentän yhteistoiminnan lisääminen ympäristökasvatuksen saralla. Yhteistyössä on järjestetty vuosittain ViherVillitys –perhetapahtumia.

Lounaissuomalaisen ympäristökasvatustoiminnan ytimenä ovat siis yllä mainitut verkostot, mutta ympäristökasvatustyötä tekevien tahojen ja ihmisten joukko on suuri ja monimuotoinen. Näin ympäristökasvatus toteutuu juuri niin kuin pitääkin, sisällä erilaisissa toiminnoissa, kuten koulujen luonnontiedon opetuksessa ja järjestöjen ja organisaatioiden toiminnassa.

KAIKKI MITÄ TAVOITELLAAN EI TOTEUDU – HAASTEITA RIITTÄÄ

Yhtä isäntäorganisaatiota ei toistaiseksi ole löytynyt. 2000-luvun lopulla alkoivat säästötoimet julkishallinnossa. Uusien toimintojen vakinaistaminen esimerkiksi ympäristökeskukseen ei ollut mahdollista. Kuntien rahoitusosuuden saaminen kattamaan aluekoordinaattoreiden palkkaamisen osoittautui liian haasteelliseksi. Päädyttiin väljään monenkeskiseen toimintatapaan, jossa ympäristökasvatusyhteistyön sateenvarjoryhmä toimii strategisena koordinaattorina ja tarjoaa muun muassa viestinnällistä tukea eri toimijoille.

Samoin kävi tavoitteelle pysyvien luonto- ja ympäristökoulujen lisäämisestä. Kehitys on ollut päinvastaista, esimerkiksi Raision koulutoimen osana toiminut luontokoulu Lumikko on lakautettu. Saaristomeren luontokoulun toiminta painottuu leirikouluihin; lähialueen kouluille Paraisten Nauvossa toimiva luontokoulu pitää tilauksesta luontokoulupäiviä. Valonia tarjoaa myös kiertävän luontokoulun palveluja.

Rahoituksen saaminen toiminnalle on ollut

jatkuvana haasteena. Ympäristöministeriön hallinnonalan vuosittainen avustusraha ympäristökasvatustoimintaan on pieni ja sitä on saatu alueellamme lähinnä suppeisiin selviytyksiin sekä pieniin kehityshankkeisiin. Vuonna 2010 avustuksella rahoitettiin Tuntematon Selkämeri –dokumentin käsikirjoitus ja suunnittelu (Selkämeren temavuosi ja Luontotalo Arkki), vuonna 2011 Lähellä-tapahtuma (Rauhan kaupunki ja sateenvarjoryhmä), vuonna 2012 Ekosysteemipalveluautomaatti – luonnon ilmaista huolenpitoa (Valonia) ja vuonna 2013 Ympäristö Eläväksi kuvaksi –dokumentti-projekti (Satakunnan Elävän kuvan keskus ja ympäristökasvatusverkosto).

EU:n rakennerahaston ohjelmakaudella 2007–2013 on saatu EAKR-ohjelmasta rahoitusta 19:lle Lounais-Suomen ympäristöohjelmaa tukevalle hankkeelle, joissa useimmissa on tehty myös ympäristökasvatustyötä aktivoimalla paikallisia toimijoita, osallistamalla asukkaita ja tuottamalla ja jakamalla tietoa ympäristöasioista. Lisäksi Central Baltic Interreg IVA –ohjelmasta on rahoitettu yhdeksää hanketta, joissa on kehitetty muun muassa ekotukitoimintaa,

Laki alueiden kehittämisestä 2009/1651, 10§ mom.6

Maakuntaliitto vastaa alueellisten laaja-alaisen luonnonvarojen ja ympäristöä koskevien suunnitelmien osalta suunnitteluprosessin käynnistämisestä, siihen liittyvän yhteistyön johtamisesta ja kyseisen suunnittelun yhteensovittamisesta maakunnan suunnittelun kanssa.

kustannustehokkaita menetelmiä vesiensuojelun ja luonnon monimuotoisuuden edistämiseksi ja öljyonnettomuusriskien hallintaa.

Maakuntaliittojen edustajien mukanaolo sateenvarjoryhmässä on ollut oleellista. Maakuntaliitot ovat osoittaneet kehittämisrahaa ympäristötietoisuuden ja -kasvatuksen edistämiseen. Lounais-Suomen ympäristökeskus (vuoteen 2009) ja sen jälkeen Varsinais-Suomen ELY-keskus on toiminut yhtenä veturina ja sateenvarjoryhmän puheenjohtajuus on ollut ELY-

keskuksessa. Myös ympäristöohjelmatyön osalta on hyvässä yhteistyössä maakuntaliittojen kanssa sovittu vastaavasta työnjaosta.

ESIMERKKEJÄ TOIMINNASTA

Ympäristökasvatus perusopetuksessa ja lukiossa

Perusopetusta ohjaava suunnitelma (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet) on vuodelta 2004. Vaikka sanaa ympäristökasvatus ei enää opetussuunnitelmasta löydykään, on peruskoulun arvopohjana ympäristökasvatuksen kannalta hyvin keskeisiä asioita: ihmisoikeudet, tasa-arvo, demokratia, luonnon monimuotoisuuden ja ympäristön elinkelpoisuuden säilyttäminen sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa ympäristökasvatuksen sisällöt näkyvät myös aihekokonaisuuksissa (esimerkiksi Vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta sekä Osallistuva kansalaisuus ja rittäjäisyys) ja ainekohtaisissa opetussuunnitel-

missä erityisesti ympäristö- ja luonnontiedossa sekä biologiassa ja maantiedossa.

Lasten kasvaessa vaikutusmahdollisuuksia ja henkilökohtaista vastuuta ympäristöasioista pyritään lisäämään. Tavoitteena on kasvattaa ympäristövastuullisia kansalaisia, joilla on tietoa, taitoa ja halua toimia ympäristön puolesta. Ihanteena on myös, että ympäristökasvatus tulisi esiin monissa oppiaineissa ja näkyisi myös lasten omaehtoisena vaikuttamisena ja toimissa. Ympäristökasvatuksen toteuttaminen kuitenkin vaihtelee paljon kouluittain yksittäisestä ympäristöpäivästä vuosia kestäväan laajaan paneutumiseen.

Lähellä-tapahtuma

Keskiviikkona 7.9.2011 järjestettiin Raumalla innostava ja monipuolinen Lähellä-tapahtuma, joka jakoi pääasiassa ala-asteikäisille oppilaille tietoa ja kutsui heidät mukaan tekemiseen! Tapahtuma toteutettiin erilaisina työpajoina Vanhassa Raumassa ja Rauman saaristossa. Työpajat olivat: Raumanjoen taimen; Maailmanperintötutkimuksia rakennustutkijan matkassa, Vesitut-

kimuksia, Saaristolaiselämää Selkämeren kansallispuistossa, Kasvimaailman kiertolaiset, Luontoa lähellä kuvaten, Vanhan Rauman aarteet, Energinen elämäni, Lähiluontosatuja päiväkodeille, Vihreän lipun alle –info opettajille.

Lasten ja nuorten ympäristöviikko Satakunnassa ja Porissa 2.9. - 8.9.2013

Porissa kaupungin ympäristövirasto yhteistyökumppaneineen valmisteli porilaisille kouluille vierailukäyntejä, toimintatunteja, työpajoja ja luentoja ympäristökasvatuksen eri aihepiireistä. Viikon teemana oli Voimaa lähiympäristöstä. Kaiken kaikkiaan yli 1000 oppilasta lähes 30 porilaisesta koulusta osallistui teemaviikon tapahtumiin. Teemaviikon järjestämisestä vastasi Satakunnan ympäristökasvatusverkosto.

Ympäristöviikko tutustutti oppilaita muun muassa metsäluontoon, Yyterin dyyniluontoon, kotipaikkakunnan sieniin, Luontotalo Arkin perusnäyttelyyn sekä luontotalossa esillä olevaan Kansallisen kaupunkipuiston ja Selkämeren kansallispuiston näyttelyihin, Kirjurinluodon liikennepuistoon, Porin kaupunkikuvan muutokseen

Rakennustutkijan matkassa tehtiin inventointeja Vanhassa Raumassa. Kuva: Eeva Raike

vuosikymmenien kuluessa, Porin tulvasuojeluun, tuulivoimatuotantoon Porissa, aurinkosähkön tuotantoon Porissa, Selkämeren kansallispuistoon, Itämeren tilaan, susiin ja suurpetojen suojeluun, ruoan säilytyslämpötiloihin, biojätteeseen ja ruoan ilmastovaikutusten vähentämiseen, tavaroiden uudelleenkäyttöön ja kierrätykseen, kansainvälisyyskasvatukseen ja kestäväan kehitykseen.

Viikolla pelattiin myös alakoulujen reilun kaupan jalkapalloturnaus. Tapahtumaviikko järjestettiin syksyllä 2013 neljättä kertaa. Tavoitteena oli nostaa esiin lähiympäristön merkitystä ihmisille ja hyvinvoinnille. Satakunnan ympäristökasvatusverkosto ja erityisesti Porin kaupungin ympäristötoimisto osoittaa, miten paljon myös kunnan ympäristötoimi yhteistyössä muun muassa koulutoimen kanssa voi tehdä ympäristökasvatuksen hyväksi.

Tammerhön luontokoulu

Tammerhön luontokoulu sijaitsee Ruissalon saarella, Turussa. Luontokoulun käytössä on oma opetustila, mutta pääosa opetuksesta tapahtuu kuitenkin ulkona maastossa. Turun kau-

pungin ympäristönsuojelutoimiston alaisuudessa toimiva luontokoulu on perustettu syksyllä 1995.

Tammerhön luontokoulu on mukana Ympäristöpolussa, jonka puitteissa luokat 1- 2, 3 ja 4 kutsutaan vuosittain luontokoululle. Ympäristöpolulla kulkiessaan oppilas saa omakohtaisia luontokokemuksia ja elämyksiä, jotka edesauttavat myönteisen ympäristö- ja luontosuhteen kehittymistä. Oppilaat oppivat arvioimaan oman kulutuksensa ja arkikäytäntöjensä vaikutuksia ympäristöön ja valitsemaan kestäväan kehityksen mukaisia toimintatapoja.

Ympäristöpolulle matkaamaan pääsevät kaikki Turun kaupungin peruskoulujen oppilaat. Kaikki yläkoulut ovat saaneet lähiympäristön tutkimukseen tarvittavaa välineistöä. Ympäristöpolku toteutetaan yhteistyössä Turun alueella toimivien ympäristökasvatusta tekevien yhteisöryhmien kanssa.

Rakennuskulttuurikeskus Toivo ja Korsmanin talo

Satakunnan Museon hallinnassa on Porin keskustassa tontti, jossa on neljä ennen vuotta 1907 rakennettua asuinrakennusta ja ulkorakennus. Vuonna 1995 kahteen rakennuksesta perustettiin museon korjausrakentamiskeskus Rakennuskulttuuritalo Toivo ja vuonna 1999 valmistui Korsmanin taloon vuoden 1951 asuun kunnostettu porilaiskoti yleisö- ja opetuskäyttöön. Toimintaa ylläpitää Porin kaupunki.

Rakennuskulttuuritalo Toivo neuvoo vanhojen talojen korjaajia kunnostamaan talojaan niin, että niiden vanha, hyvä rakenne ja ominaisuus säilyvät. Toivon korjausnäyttely esittelee sekä vanhaan taloon sopivia korjausmateriaaleja ja -menetelmiä että eri aikakauden sisustuksia. Toivossa on myös pieni korjaustarvikemyymälä. Korsmanin talon eteläpäädyssä voi tehdä aikamatkan porilaisen Korsmanin perheen kotiin vuonna 1951. Korsmaneilla vierailtaessa saa esiinisiin koskea.

Toiminnan yhtenä keskeisenä tehtävänä on lasten ja nuorten kulttuuriperintöopetus. Käyn-

Lähiluontoa tutkittiin hyvin läheltä Satakunnan elävän kuvan keskuksen järjestämässä työpajassa Lähellä-tapahtumassa. Kuva Pirjo Rinne.

nit on suunniteltu eri ikäryhmien mukaan, joten kun pienimmät koululaiset hakevat klapeja alustasta, jauhavat kahvia kahvimyllyllä ja syövät pullamossoa, koostuu yläkoululaisten ja sitä vanhempien vierailu pääasiassa sanallisesta opastuksesta. Lisäksi on mahdollisuus varata aika pienen hirsitalon pystyttämiseen. Vuodesta 2000 alkaen pihapiirissä on järjestetty museoviikon tietämissä lauantapäivänä lasten rakennuspäivä yhteistyössä MLL:n Porin paikallisyhdistyksen kanssa. Kesäisin ja lukuvuoden lomaviikoilla järjestetään lapsille mahdollisuuksien mukaan työpajoja.

Aikamatka kaupunkiin -kaupunkisuunnitelmassa tutustutaan Porin kaupungin historiaan, sen rakentumiseen sekä kehittymiseen kaupungin perustamisesta (v. 1558) 1950-luvun alkuun asti. Suunnistus sisältää 11 eri teemaa ja kohdetta, joiden avulla kaupungin menneisyys tulee lapsille ja nuorille tutuksi. Teollisuustyön jäljillä -projektissa rakennetaan yläkoulujen ja lukioiden oppilaille Porin teollistumista ja teollisuutta käsittelevä opetuskokonaisuus.

Evankelis-luterilaisen kirkon ympäristödiplomi

Ympäristödiplomissa edellytetään, että seurakunnan ympäristöohjelmaan sisältyy ympäristökasvatussuunnitelma, ja että sen toteutus sisältyy seurakunnan toimintasuunnitelmaan. Ympäristökasvatuksella tarkoitetaan kaikkea sitä toimintaa, jonka avulla seurakunta kannustaa ja johdattaa seurakuntalaisiaan ympäristöystävälliseen ja kohtuulliseen elämäntapaan. Se on luonteeltaan laaja-alaista, kaikki ikäryhmät kattavaa, elinikäistä oppimista tukevaa toimintaa, jonka arvopohja perustuu kristilliseen uskoon. Tavoitteena on vaikuttaa asenteisiin, lisätä tietoisuutta luomakunnan tilasta ja etsiä tapoja kantaa siitä vastuuta.

Ympäristökasvatussuunnitelman laatiminen on seurakunnan yhteinen hanke, jonka toteuttamiseen tarvitaan kaikkien työntekijöiden sekä luottamushenkilöiden asiantuntemus. Ympäristökasvatusta toteutetaan läpäisyperiaatteella kaikessa seurakunnan toiminnassa.

Lounais-Suomessa ev.lut. kirkon ympäristödiplomi on seuraavilla seurakunnilla: Naantal

srk, Rasion srk, Rauman srk, Siikaisten srk, Turun ja Kaarinan srkyhtymä ja Ulvilan srk.

Vihreä lippu

Vihreä lippu tukee lasten ja nuorten ympäristökasvatusta päiväkodeissa, kouluissa, lukioissa, ammattioppilaitoksissa ja vapaa-ajantoiminnassa. Vihreä lippu -ohjelman kautta lapset ja nuoret vähentävät päiväkodin tai oppilaitosten ympäristökuormitusta askel kerrallaan sekä saavat elämyksiä ja oivalluksia ympäristönsuojelusta ja kestävästä elämäntavasta. Ohjelman pääosaa esittävät lapset ja nuoret, jotka osallistuvat ohjelman suunnitteluun, toteutukseen ja toimintaan päiväkodin tai oppilaitoksen arjessa.

Varsinais-Suomessa on 41 ohjelmaan osallistuvaa päiväkotia, oppilaitosta sekä lasten ja nuorten vapaa-ajantoimijaa. Satakunnassa osallistujia on yhdeksän. Tunnuksen ja ohjelmaan osallistumisen myöntää Suomen Ympäristökasvatuksen Seura.

Suomen 318 Vihreä lippu -toimijaa ovat osa suurta kansainvälistä perhettä, ja maailmanlaajuiseen Eco Schools -ohjelmaan osallistuu yli

kolmekymmentäviisituhatta koulua, joissa opiskelee yli kymmenen miljoonaa oppilasta. Suomessa ohjelma tavoittaa yli yhdeksänkymmentätuhatta lasta, nuorta ja aikuista.

Ohjelmaan osallistuvat päiväkodit, koulut ja oppilaitokset saavat tukea toimintaansa Suomen Ympäristökasvatuksen Seuralta ja ohjelman alueellisilta edistäjiltä.

Ekosysteemipalveluautomaatti – luonnon ilmasta huolenpitoa

Ekosysteemit tuottavat meille ravintoa, puhdasta juomavettä ja raaka-aineita, torjuvat tulvia ja säätelevät tuholaiden ja taudinaiheuttajien määrää. Ilman ekosysteemipalveluita ihmisen elämä maapallolla kävisi vaikeaksi, kalliiksi ja lopulta mahdottomaksi.

Ekosysteemipalveluautomaatti on Valonian kehittämä idea ympäristökasvatuksen työkaluksi. Sillä voidaan konkreettisesti näyttää, mitä ekosysteemipalveluilla tarkoitetaan. Tarkoituksena on saada automaatin asiakas pienimuotoisten esitysten avulla oivaltamaan, mitä luonnon tarjoamat palvelut ovat ja mitä

tapahtuu, ellei automaatti jostain syystä toimikaan.

Automaattia täydentävät ekosysteemipalveluja havainnollistavat upeat Johanna Kopran maalaamat taulut. Jokaista ekosysteemipalvelua koskevaan kuvaan liittyy tarina maapallolle matkanneesta Zuum-velhosta, jolle selviää kyseisen palvelun merkitys. Ekosysteemipalveluautomaattia voidaan käyttää esimerkiksi messuilla, koulujen ympäristöpäivinä, kesäkiertueilla tai muissa yleisötapahtumissa, jonne se teemansa puolesta sopii.

Ekosysteemipalveluautomaatista, kuvista ja tarinoista on valmistunut vuoden 2013 lopulla opaskirjanen, jonka voi ladata Valonian verkkosivuilta. Työkalut on kehitetty ympäristöministeriön rahoittamassa Ekosysteemipalveluautomaatti, luonnon ilmaista huolenpitoa -hankkeessa ja yhteistyössä on ollut mukana myös nukketatteri Taigamatto.

LÄHTEET:

Julkaisut

- Cantell, Hannele (toim.). *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. PS-kustannus, 2004.
- Ev.lut. kirkon ympäristödiplomi: Käsikirja 201 http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/o/FE7B9AB5E16C67D8C22578680029A4E0/\$FILE/KH_-diplomik%E4sikirja_taitto_11%203.pdf
- Heinonen, Tarja (toim.). *Ympäristökasvatuksen käsitteiden määritelmäluonnos. Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskus Oy*, 2008.
- Ympäristö osaksi arkea. Lounais-Suomen ympäristökasvatusstrategia 2010–2016*. Varsinais-Suomen ELY-keskus, 2009.

Internet-lähteet

- Helsingin yliopisto, ympäristökasvatuksen aineopintojen projektisivu. <http://blogs.helsinki.fi/ymparistokasvatus/>
- Lähellä -tapahtuman blogi: http://lahella-tapahtuma.blogspot.com/2011_12_01_archive.html
- Maailmankoulu. www.maailmankoulu.fi

- Satakunnan Museo, Rakennuskulttuuritalo Toivo. <http://www.pori.fi/kulttuuri/satakunnanmuseo/rakennuskulttuuritalotoivojakorsmanintalo.html>
- Satakunnan Museo, Luontotalo Arkki. <http://www.pori.fi/kulttuuri/satakunnanmuseo/luontotaloarkki.html>
- Satakunnan elävän kuvan keskus, Ympäristö eläväksi kuvaksi –dokumenttiprojekti. <http://ymparistokuvaksi.blogspot.fi/>
- Suomen ympäristökasvatuksen seura, Vihreälippu –ohjelma. <http://www.vihrealippu.fi/vl>
- Tammenterhon luontokoulu. <http://www.turku.fi/luontokoulu>
- Tuntematon Selkämeri –dokumentti. <http://www.pori.fi/uutiset/2012/11/tuntematonselkameri-elokuvalleparhaankotimaisenluontoelokuvanpalkinto.html#.UszoUrT19-o>
- Varsinais-Suomen kestävän kehityksen ja energia-asioiden palvelukeskus VALONIA. www.valonia.fi

Kari Ylikoski kertoo Ruskilan koulun oppilaille Ruskilankoskesta Ympäristö eläväksi kuvaksi -hankkeen työpajassa syksyllä 2013. Kuva: Ari Impola

NAKKILA HYÖDYNTÄÄ HANKKEITA YMPÄRISTÖASIOISSA

Olen työskennellyt Nakkilan kunnan ympäristösihteerinä pian neljännesvuosisadan ajan. Yksi kunnan lakisääteisistä tehtävistä on olla selvillä kunnan ympäristöasioista ja välittää tuota tietoa kuntalaisille. Pienen kunnan ympäristötoimella ei ole koskaan ollut suuria resursseja laatia mittavia ympäristön tilaselvityksiä eri teemoista ja tehdä niistä näyttäviä julkaisuja. Sen vuoksi olen havainnut hyväksi käytännöksi tehdä yhteistyötä useiden erilaisten toimijoiden kanssa ympäristötiedon keräämisessä ja esille panemisessa. Näin voidaan yhdistellä pieniäkin toimintaresursseja (tietoa, taitoa, sidosryhmiä, työaikaa ja rahaa) ja saada silti aikaan kelpo tuloksia ympäristötiedon välittämisessä kuntalaisille.

Avainsana tällaisessa toiminnassa on hankkeistaminen. Pitää olla käsitys siitä, mikä osa ympäristötiedosta on olennaista ja minkälaiset yhteistyökumppanit olisivat kiinnostuneita tuota tärkeätä tietoa hankkimaan, jäsentelemään ja julkaisemaan kansalaisten käyttöön. Yhteistyökumppanit yhdessä määrittelevät hankkeessa toteutettavat asiat ja hankkeeseen osallistuvien tahojen toimintamuodot. Sen jälkeen on pohdittava sitä, voidaanko tavoitellut asiat toteuttaa omin eväin vai haetaanko hankkeelle ulkopuolista rahoitusta. Suomen liittyttyä Euroopan unioniin on ympäristöhankkeiden toteuttamiselle tullut monenlaisia rahoitusmahdollisuuksia sekä isoille että pienille hankkeille. Hanke-
rahoitusten hakeminen tuo mukanaan omat

byrokraattiset vaatimuksensa, mutta siinäkin asiassa työ opettaa tekijäänsä ja rahoittajaviranomaisilta saa aina hyviä neuvoja pulmatilanteissa.

Olen Nakkilan kunnan edustajana ollut hankkeistamassa paljon erilaisia ympäristöön liittyviä toimenpiteitä. Porin seudun kuntien ympäristötoimien kanssa yhdessä toteutetuilla hankkeilla olemme kehittäneet kierrätystoimintaa, kiinteistöjen jätevesien käsittelyä, maa-ainesten ottamisen ohjeistusta, kotitalouksien ympäristöneuvontaa, energianeuvontaa ja Kokemäenjoen esittelyä. Porin seudun kunnissa olemme jo pitkään yhdessä tehneet ohjelma- ja kehittämishankkeita ilmastomuutoksen torjunnassa ja myös muissa ympäristöasioissa.

Kotiseututuntemukseen liittyviä hankkeita olen Nakkilassa toteuttanut eri yhdistysten, koulujen ja Satakunnan elävän kuvan keskuksen kanssa. Myös kansalaistoimijana olen ollut mukana monissa kotiseututyön ja ympäristönsuojelun hankkeissa Satakunnassa. Runsaan viidentoista viime vuoden aikana olenkin osallistunut useiden kymmenien hankkeiden suunnitteluun ja toteutukseen joko viran puolesta tai kansalaistoimijana.

Laajin hankekokonaisuus, jossa olen saanut ol-

la mukana liittyy vuonna 2002 Nakkilan kunnan omistukseen tulleen Villilän kartanoalueen toimintojen ja ympäristön kehittämiseen. Lukuisilla eri yhteistyökumppanien kanssa toteutetuilla EU-osarahoitteisilla hankkeilla on Villilän kartanoympäristössä tehty käsi- ja taideteollisen oppilaitoksen toimitiloja, elokuvakeskuksen studio ja toimintaa sekä kartanoalueen ja sen rakennusten kunnostusta. Näissä hankkeissa on ollut myös mahdollista koota ja panna esille Nakkilan paikallishistoriaan liittyvää tietoa.

Hyvinkin erilaisten hankkeiden myötä olen vuosien varrella oppinut tarkastelemaan toimintamahdollisuuksia ympäristöasioissa jonkinlaisen hankeperspektiivin kautta. Minulle on syntynyt varsin hyvä käsitys erilaisista hankekumppaneista sekä niiden tavoitteista ja resursseista. Hanketta valmisteltaessa on arvioitava vaihtoehtoisten yhteistyökumppanien joskus varsin erilaisiakin hanketavoitteita. Toteuttajiksi valitaan ne toimijat, joiden kanssa hankkeelle löydetään mahdollisimman hyvä yhteinen synergiahyöty. On myös tärkeää huomata, että hankkeen ainoa saavutus ei ole sen lopputuotos. Joskus jopa merkittävämpi hyöty voi olla hankkeen aikana opittavat uudet toimin-

tatavat ja hankkeessa mukana olevien toimijoiden välille syntyvät verkostot. Hankeprosessi ja sen lopputulos on aina toimijoidensa näköinen.

Edellä kerrotun perusteella on siis ymmärrettävää, että olin iloinen, kun Nakkilan kunnalle tarjottiin mahdollisuutta osallistua tähän ”Osana omaa ympäristöä” –hankkeeseen. Olihan hankkeen tavoitteeksi kirjattu mainiosti kunnan ympäristötoimelle sopivia asioita: ”Kohdistetaan kansalaisten huomio lähiluonnon erityispiirteisiin ja monimuotoisuuteen, satakuntalaiseen ympäristöön sekä maisemaan. Ympäristötietoa lisäämällä ja ympäristönlukutaitoa parantamalla edistetään ympäristön kestävää käyttöä.” Neuvottelujen jälkeen Nakkilan kulttuuritoimi ja ympäristötoimi päättivät yhdessä rahoittaa kunnan osallistumisen ”Osana omaa ympäristöä” -hankkeeseen vuosina 2012 ja 2013.

Nakkilassa hankkeen toteutusmuodoksi valittiin koulujen ympäristökasvatuksen sekä ihmisen ja ympäristön vuorovaikutuksen lisääminen hyödyntämällä mobiiliteknologiaa ja virtuaalisia ympäristöjä. Tätä varten oli hankkeessa kehitelty koulun lähiympäristöön asettuva virtuaalinen ”ympäristöpolku”.

Ympäristöpolku laadittiin Nakkilassa Kokemäenjokivarteen, josta on saatavissa runsaasti muokattavissa olevaa tietoa tällaista virtuaalipolkua varten. Ruskilan koulun kuudes luokka testasi ympäristöpolkua keväällä 2012 pari kertaa hankevetäjä Laura Puolamäen ja opettaja Jari Kuusiston kanssa. Testausta tehtiin Ruskilassa myös maastoretkillä. Lukiossa oppilaat testasivat polkua opettaja Kirsi Ilomäen kanssa. Opettajilta saatu palaute ympäristöpolun kokeilusta oli myönteistä. Saadun palautteen perusteella kokeiluversioon tehtiin joitakin parannuksia.

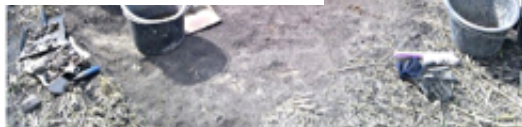
Kokeilumateriaalin kehittämistyön liittäminen osaksi koulun arkea vaatii jonkin verran ponnisteluja. Koulujen työjärjestykset kun luovat toiminnalle omat puitteensa. Kehittämistyö kuitenkin kannattaa, koska paikallisiin olosuhteisiin sovellettu virtuaalinen ympäristöpolku on oiva väline koulujen ympäristökasvatuksessa. Nykytekniikalla voidaan laatia oppimisympäristö, joka tarjoaa erinomaisen kiinnostavalla tavalla tietoa oppilaiden omasta lähialueesta. Koulut voivat sitten omassa toiminnassaan käyttää tätä virtuaalista ympäristöpolkua parhaaksi katsomallaan tavalla.

Alue 2 maanantaina 29.7.2013

Mittauksia alueella 2 keskiviikkona 31.7.2013

Kulttuurien kerroksia Kauttualla -blogia ladattiin kesän 2013 kaivausten aikana noin 7 000 kertaa.

Osana maankäytön tutkimusta ja
Museum, Helsingin yliopisto, Pyhäjärvi-
instituutti, Turun yliopiston
Kulttuurituotannon ja
maisemantutkimuksen koulutusohjelma
sekä Osana omaa ympäristöä -hanke.

Blogiarkisto

- ▶ 2014 (7)
- ▼ 2013 (28)
  - ▶ joulukuu (2)
  - ▶ marraskuu (1)
  - ▶ lokakuu (2)
  - ▶ syyskuu (3)
  - ▶ elokuu (8)
  - ▼ heinäkuu (1)
    - Kaivaukset ovat käynnistyneet
  - ▶ kesäkuu (1)
  - ▶ toukokuu (5)
  - ▶ huhtikuu (1)
  - ▶ helmikuu (3)
  - ▶ tammikuu (1)
- ▶ 2012 (18)

Jani Wahlman

DIGITAALISEN VAIKUTTAMISEN VALLANKUMOUS

Sosiaalisesta mediasta on tullut yhä merkittävämpi ihmistenvälisen vuorovaikutuksen paikka, ideoidenjakamisareena ja kansalaisaktiivisuuden keskus. Tämä artikkeli tarkastelee sosiaalista mediaa ympäristöosallisuuden näkökulmasta, kahdesta eri vinkkelistä. Ympäristöosallisuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä ”kokemusta omasta merkityksellisestä roolista tutussa lähiympäristössä, mahdollisuutta muokata sitä ja jättää siihen oma jälkensä” (Koskinen 2007). Määritelmän puitteissa sosiaalista mediaa voidaan ajatella työkaluna oman tutun (fyysisen) lähiympäristön muokkaamiseksi. Sitä voidaan ajatella yhtenä monista vaikuttamisen ja viestinnän kanavista. Toisaalta ympäristö-

osallisuutta voidaan tarkastella sosiaalisen median puitteissa aivan toisella tapaa: Millaisia ovat sosiaalisen median tutut lähiympäristöt sekä niiden toimintatavat? Miten näihin virtuaalisiin lähiympäristöihin voi jättää oman jälkensä? Artikkelit tarkastelee sosiaalista mediaa ympäristöosallisuuden kohdalla siis kahdella tapaa: Ympäristöosallisuuden yhtenä työkaluna ja toisaalta kokonaisuena lähiympäristönä, jossa voi olla osallisena.

Tarkastelu tapahtuu henkilökohtaisiin esimerkkeihin tukeutuen. Olen toiminut aikoinaan Suomen suurimmaksi tituleeratun musiikkiharastelijoiden yhteisön, Mikseri.netin ylläpitäjänä ja sivuston aktiivikeskustelijana. Samaan aikaan

keskustelin aktiivisesti muillakin foorumeilla sekä käytin erilaisia pikaviestinsovelluksia ja -palveluja, kuten IRC:tä. Reilut kahdeksan vuotta olen kirjoittanut blogeja alkaen omaksi huviksi koostetuista, yleisöltä suljetuista blogipohjista ja päätyen blogeihin, joiden yksittäisiä kirjoituksia katsotaan parhaimmillaan yli 10 000 kertaa. Sosiaalista mediaa, erityisesti Facebookia, olen hyödyntänyt pitkään viestiäkseni blogeistani ja henkilökohtaisiin arvoihin liittyvistä asioista. Olen opiskellut liiketalouden tradenomiksi ja tällä hetkellä viimeistelen kauppatieteen maisterin tutkintoa, molemmissa pääaineena markkinointi. Mitä enemmän olen kaupallisia aineita opiskellut, sitä suuremmaksi on kasvanut kriittisyyteni kasvuhakuisuutta ja kulutusta kohtaan. Tästä kriittisyydestä ammentamalla paljon virtuaalisen elämäni näyttämölle. Samainen kriittisyys ja halu vaikuttaa ovat myös eräitä syitä, miksi olin ehdolla kunnallisvaaleissa 2012 – halusin pyrkiä vaikuttamaan näihin asioihin myös kunnallisen päätöksenteon kohdalla. Vaalikampanjan vahvimpana vaikutuskanava oli niin ikään blogi sekä ehdokkuuden alussa perustettu Facebook-sivu. Opiskelen

myös humanistisia tieteitä, digitaalista kulttuuria, jossa erityinen mielenkiinnon kohteeni ovat juuri sosiaalinen media ja erityisesti blogit. Digitaalisen kulttuurin ja markkinoinnin opiskelminen samanaikaisesti on äärimmäisen mielenkiintoista. Ylipäätään humanistisen tieteen ja kauppatieteen opiskelu samanaikaisesti on kokemuksellisesti hedelmällistä, ja luo esimerkiksi sosiaalisen median tarkasteluun aivan omanlaisensa näkökulman. Markkinoijana mietin, miten sosiaalista mediaa voitaisi hyödyntää parhaiten viestimään jostakin organisaatiosta, tuotteesta, palvelusta, arvosta tai vaikkapa kunnallisvaaliehdokkaasta. Miten asian voisi esittää mahdollisimman ”myyvästi”? Digitaalisen kulttuurin kohdalla mielenkiintoni on puolestaan siinä, miten digitaalinen maailmankylä elää, miten siinä muodostuu erilaisia kulttuureita ja mitkä niiden kulttuurien piirteet ovat. Näkökulma ei ole niinkään vaikuttamisessa vaan pikemmin olemassa olevan tarkkailussa.

Danah Boyd ja Nicole Ellison määrittelevät (2007) sosiaalisen median verkkopalveluiksi, jotka mahdollistavat käyttäjien luovan itselleen julkisia tai puolijulkisia profileita, muodostavat listan toi-

sista käyttäjistä, johon nämä ovat yhteydessä ja osoittavat käyttäjäväliset yhteydet. Tämän määritelmän mukaan esimerkiksi eri uutislehtien verkkosivuilla olevat kommenttiosuudet eivät ole sosiaalista mediaa, ellei sivusto mahdollista käyttäjälle profiilin luomista ja jonkinlaisen yhteyden luomista toisiin käyttäjiin. Verkkosivujen käyttäjäliikennettä mittaavan Alexan mukaan (www.alex.com/ 8.12.2013) kolme suosituinta sosiaalisen median palvelua ovat Facebook, mikroblogipalvelu Twitter ja ammatilliseen verkostoitumiseen keskittyvä LinkedIn.

YHDESSÄ YKSIIN JA ROOLILEIKKEJÄ

Sanna Koskisen mukaan (2007) ympäristö-osallisuudessa tarkastellaan usein suhdetta muihin ihmisiin. Osallisuus on yksilön kokemusta siitä, että ”hän osaa, haluaa ja pystyy vaikuttamaan omassa yhteisössään”. Kriitikoiden mielestä internet ja erityisesti sosiaalinen media on edistänyt kuitenkin aidon sosiaalisuuden hajoamista. Puhutaankin, että sosiaalisessa mediassa ollaan yhdessä yksin. Teiniporukat viettävät aikaa keskenään, mutta jokainen onkin kes-

kittynyt oman älypuhelimensa ruutuun. Sosiaalisen median kautta aito suhde muihin ihmisiin on katkolla. Manuel Castellsin mukaan (2001, 116) internetin kriitikot väittävät verkon johtavan muun muassa sosiaaliseen eristäytymiseen. Castells tosin esittää (2001, 117) kritiikin olevan virheellistä, sillä päätelmät perustuvat muutamiin erillisiin havaintoihin internetin alkuajoista. Tutkimusten mukaan internet päinvastoin lisää sosiaalista kanssakäymistä (Castells 2001, 121). Netti on sosiaalisuuden näkökulmasta kaksijakoinen ilmiö: toisaalta se lisää vaikutusmahdollisuuksia eri yhteyksissä, mutta toisaalta se taas näivettää arjen kasvokkaista sosiaalista kanssakäymistä, vaikkapa edellä olevan nuorisoesimerkin tavoin. Joskin tällainen sosiaalisuuden näivettyminen on tarvinnut internetin ja sosiaalisen median rinnalle myös mobiiliteknologian. Toki sosiaalinen media luo suuriakin mahdollisuuksia vaikuttaa omissa yhteisöissä. Kaikesta huolimatta on sanomattakin selvää, että verkon maailmat irrottavat meidät luontoyhteydestä. Ne irrottavat meidät konkreettisesta maailmasta ja fyysisestä lähiympäristöstämme. Koskinen (2007) puhuu

juuri ympäristö- ja luontosuhteen tärkeydestä ympäristöosallisuuden kohdalla. Hän kirjoittaa, että ”osallisuuden syntymiseksi tarvitaan paljon tilaisuuksia ottaa haltuun oman arjen näyttämöä, mahdollisuuksia toimia, maleksia, tutkia, rakentaa ja leikkiä”. Internetin kohdalla ei voida puhua ainakaan luontoyhteydestä, mutta kaikki ympäristöosallisuutta lisäävät tilaisuudet ovat siellä tarjolla. Siellä voi toimia useilla eri tavoilla: kirjoittaa viestejä keskustelupalstoille tai jakaa kuvia ja videoita. Lisäksi siellä voi maleksia päättömästi (kun pitäisi kirjoittaa pro gradua, päätyykin oudosti aina nettiselaimessa pelattavan pelin äärelle). Internetissä voi tutkia kaikenlaista, vaikkapa seilata loputtomassa Wikipedia-artikkelien meressä. Rakentaakin siellä voi, esimerkiksi nettisivuja ja blogeja. Mielihyvää tuottava, päämäärätön pelailu on puolestaan leikkiä parhaimmillaan. Internetin maailmat ovat kuitenkin eri asia kuin todellinen maailma. Sosiaalisen median esitys todellisuudesta voi olla kovin kiilloteltu. Facebookissa ihmiset jakavat päivityksiä sankarielämistään. Verkossa on mahdollista esittää itsestä tyystin erilainen kuva kuin mikä on todellisuus. Myös

maailma voi näyttää siellä aivan toisenlaiselle. Patricia Wallacen mukaan (1999, 39) valehtelu, roolileikkittely, puolitotuudet ja liioittelu voivat kuitenkin olla juuri se asia, joka netissä meihin vetoaa.

Blogienjulkaisuhistoriani aikana olen huomannut, että kovin läheisetkin ystävät saattavat kuvitella kokonaisia luonteenpiirteitäni sen mukaan, mikä on kirjoitusteni sisältö. Jos kirjoitukset keskittyvät tietyn aikajakson aikana vaikkapa ruokavalioon, saan runsaasti kyselyjä siitä, mitä kenenkin kannattaisi syödä voidakseen hyvin. Jos kirjoitan muutaman tekstin kahvista, minua pidetään kahviasiantuntijana. Tuntuu, että minusta tulee aina hetkeksi sen arjen osan asiantuntija, josta kirjoitan hieman muuta enemmän blogissani. Sama havainto pätee Facebookissa jakamiini tilapäivityksiin. Jaan elämäni sisällöstä melko kapean katsauksen sosiaalisissa medioissa, mutta ystävien mielikuva tuntuu joskus syntyvän vain tuon kapean kuvan valossa. Sosiaalisella medially on siis suuri hämäysvoima, vaikka tarkoituksena ei olisikaan esittää sankaria. Voiko olla, että sosiaalisen median käytön myötä ihmiset ovat alka-

neet muodostaa toisistaan kuvia pelkistettyinä sankarihahmoina, joiden ominaisuudet rakentuvat vain sosiaalisessa mediassa jaetuista asioista? Oli niin tai näin, Wallacen (1999, 39) mainitsemaa roolileikkittelyä voidaan käyttää hyödyksi ympäristöosallisuuden saralla. Tällaisten sosiaalisen median lainalaisuuksien vuoksi esimerkiksi mahdollisuudet jättää jälkiä ja muokata omaa ympäristöään kasvavat oleellisesti. Harkitun roolin avulla yksittäinen käyttäjä saa luotua internetissä itsestään kuvan, jonka avulla on mahdollista viestiä tehokkaasti itselle merkityksellisiä asioita. Siis myös vaikuttaa lähiympäristöönsä.

Harkituimmin olen käyttänyt tällaista lähestymistapaa ollessani kunnallisvaaliehdokkaana vuonna 2012. Muutin tuolloin Porinoita-blogini (porinoita.blogspot.com) vaaliblogikseni. En tosin ottanut erityisen selkeästi mitään tiettyä roolia, vaan kirjoitin asioista johdonmukaisesti ja arvoihini perustuen. Silti jo kuukauden kampanjoinnin jälkeen minua tituleerattiin kunnallispolitiikan asiantuntijaksi, vaikka vähänkään syvempi perehtymiseni aiheeseen oli kestänyt korkeintaan kaksi kuukautta. Hämmäntävää,

mutta kertoo samalla internetin sisältöjen pelkistävästä ja hämäävästäkin vaikutuksesta. Netissä ei minkään tasoisesta monimediallisuudesta huolimatta ole mahdollista antaa käyttäjille kuvaa elämästä sen kaikkine vivahteineen. Hyvä sisällöntuottaja osaakin antaa tekstin, kuvan, äänen, videon ja asettelun keinoin käyttäjälle melko tarkalleen sellaisen kuvan kuin haluaa, ja vieläpä varsin uskottavasti. Pelkkä teksti on tämän rinnalla melko yksiulotteinen viestintäkeino, mutta hyvä kirjoittaja vakuuttaa muut jo nerokkain sanankääntein. Kun mukaan otetaan vaikkapa tehokkaat videosisällöt, tehostuu vaikutus entisestään.

Se, miten vaikuttava blogini on ollut, perustuneen suoraan siihen käytettyyn aikaan - Sisällön säännöllisyyteen ja tietyntasoiseen laatuun. Porinoita-blogi oli ollut olemassa muutaman vuoden ennen sen muuttamista vaaliblogiksi. Sanotaan, että hyvällä blogilla on jokin keskeinen teema, jokin punainen lanka, mutta Porinoiden kohdalla näin ei ole ollut. Punaisena lankana voidaan nähdä henkilökohtaiset arvoni, joita blogissa ei sen tarkemmin ole kuitenkaan tuotu suoraan esiin. Jotta blogi voisi toimia

tehokkaana ympäristöosallisuuden työkaluna, tulisi sillä olla määrättyä uskottavuutta. Uskottavuus voi syntyä blogia kirjoittavasta henkilöstä, jos tällä on jo jonkinlainen yhteiskunnassa tunnustettu, merkittävä status, mutta muutoin uskottavuus syntyy vain pitkäjänteisyydestä ja säännöllisyydestä. Asiantuntijuus on myös oleellista, mutta voi olla, että se kehittyikin vasta blogin kirjoittamisen myötä. Samoin kehittyi kirjoitustaito, jos se on alkutekijöissä ruosteessa. Aloitin aikanaan omien blogien kirjoittamisen kehittyäkseni kirjoittajana. Silloiset blogimerkinnot eivät ole sen paremmin sisältönsä kuin kieliopillisesti painokelpoista materiaalia. Tällä hetkellä nopeasti ”nautiskeltava” sisältö on sosiaalisessa mediassa valttia, kun tietopaljous hengästyttää käyttäjän. On puhuttu, että videoiden vetovoima perustuu tähän. Ovathan ne myös askeleen lähempänä täyttä inhimillistä kanssakäymistä. Toistaiseksi nekin ovat varsin yksisuuntaista viestintää, mutta vaikkapa videopalvelu YouTubessa erilaiset käyttäjät saattavat kommentoida videoita omilla videovastauksillaan.

Sosiaalinen media tarjoaa siis erinomaisia

keinoja olla osallisena ympäristöönsä. Vaikka se onkin hyvä renki, sen ei pidä kuitenkaan antaa ryhtyä isännäksi. Isännän roolissa se vain irrottaa käyttäjänsä luontoyhteydestä ja fyysisestä elinympäristöstä sekä saattaa tehdä meistä epäsosiaalisia. Ympäristöosallisuus on toki mahdollista, vaikka internetille ja sosiaaliselle medialle antaisi isännänkin roolin, kuten saamme kappaleessa ”Osallisena digitaalisessa ympäristössä” huomata. Sosiaalinen media myös mahdollistaa entistä paremmin digitaalisten maailmojen roolileikin, jota voi oppia käyttämään hyödykseen itselle tärkeiden arvojen edistämiseksi omassa lähiympäristössä.

KANSALAISAKTIVISMIN KASVAVA KANAVA

Poliittinen vaikuttaminen on siis yksi selkeä esimerkki ympäristöosallisuudesta. Kunnallisvaaleissa 2012 netti oli pullollaan erilaisia vaalisivuja ja -koneita. Monilla ehdokkailla oli staattisen kotisivun lisäksi blogi ja parhaassa tapauksessa aktiivinen Facebook-sivusto. Manuel Castells on todennut jo 2001 (137), että koska verkosta on tulossa jatkuvasti keskeisem-

pi viestintäkanava se kiinnostaa myös poliittisia päättäjiä. Selkeästi se kiinnostaa samoin poliittisiksi päättäjiksi pyrkiviä. Itsekin kunnallisvaaliehdokkaana ollut Pasi Matilainen loi Facebookiin jo vuonna 2008 Sosiaalisen vaalikoneen (Linnake 2008). Kuka tahansa käyttäjä pystyy syöttämään järjestelmään kysymyksiä, joihin ehdokkaat voivat vastata (<http://www.sosiaalinenvaalikone.com/> 1.1.2014). Käyttäjät voivat lisäksi ”peukuttaa” jo annettuja kysymyksiä. Mitä enemmän peukkuja kysymys saa, sitä korkeammalle se nousee kysymyshierarkiassa.

Sosiaalinen vaalikone on yksi käytännön sovellus, jossa sosiaalinen media otetaan vahvemmin osaksi kansalaisvaikuttamista. Sosiaalinen media, ja internet ylipäätään, ovatkin yhä tärkeämmässä roolissa kansalaisten osallistamisessa päätöksentekoon, sillä se on nuorille sukupolville jopa eräänlainen kasvuympäristö. Maija Haltia-Nurmi ja Piia Af Ursin toteavat (2013, 70), että internetin huikea kasvu on tuonut esiin netin osallistavuuden, ja tämä on kasvattanut juuri nuorten mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Samassa Haltia-Nurmi ja Af Ursin toteavat, että nuorten osallistuminen

poliittiseen vaikuttamiseen ei ole kuitenkaan lisääntynyt netin käytön myötä. Nuoret käyttävät kyllä nettiä, mutta siellä ei siis tunnuta tarjoavan oikeanlaisia työkaluja ja kanavia poliittiseen osallistumiseen. ”Tarvittavat mediavälineet tai -taidot ovat puutteellisia”, Haltia-Nurmi ja Af Ursin kirjoittavat (2013,71). Ympäristöosallisuus sosiaalisessa mediassa tai yli-päätään digitaalisessa mediassa on joiltain osin vastaava asia kuin mitä tarkoitetaan mediavaikuttamisella. Haltia-Nurmi ja Af Ursin kirjoittavat (2013, 71), että ”mediavaikuttamisesta voidaan puhua, kun mediavälitteinen vuorovaikutus esimerkiksi verkkoyhteisöjen keskusteluissa on jollain tavalla yhteiskunnallista”. Pelkkä mediasosallistuminen ei heidän mukaan sen sijaan tarkoita välttämättä kansalaisosallistumista. Pertti Lappalainen (2005) puhuu ns. kansalaisverkosta. Sillä hän tarkoittaa (2005, 8) verkkoa, jota kansalaiset käyttävät alapoliittiseen toimintaan. Alapoliittinen toiminta viittaa puolestaan toimintaan, jossa ”virallisen” poliittisen näyttämön piiriin päästetään poliittisten päättäjien ulkopuolisia toimijoita. Lappalaisen Jyväskylän yliopiston Kansalaisyhteiskunnan

tutkimusportaaliin kirjoittaman määritelmän mukaan alapolitiikka tarkoittaa paljolti samaa kuin kansalaisaktivismi. Lappalainen hahmottelee määritelmässään, että kansalaistoiminta voidaan jakaa kansalaisaktivismiin lisäksi myös kansalaisosallistumiseen. (Lappalainen 2013). Näistä kansalaisaktivismi on lähempänä Haltia-Nurmin ja Af Ursinin mainitsemaa mediavaiuttamista sekä Koskisen määritelmää ympäristöosallisuudesta. Myös kansalaisosallistuminen voi olla ympäristöosallisuutta, mutta mitä aktiivisempi rooli kansalaisella on, sitä suurempaa on hänen ympäristöosallisuutensa. Esimerkiksi sosiaalisen median ”kuluttaminen” saattaa tarkoittaa mediaosallistumista, joka ei kuitenkaan ole kansalaisosallistumista. Ehkä sosiaalisen median ja verkkomaailmojen hyödyntäminen työkaluna fyysisen lähiympäristön toimintaan osallistumiseksi vaativatkin hieman enemmän aktiivisuutta kuin perinteiset tavat vaikuttaa lähiympäristössään. Tämä voisi osaltaan selittää sitä, miksi sosiaalisessa mediassa kotonaan oleva nuoriso ei kuitenkaan osallistu yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, vaikka työkaluja tähän jo tarjotaan. Mikään tarjonta ei riitä, jos yksilö ei

itse tahdo vaikuttaa, toteavat Halti-Nurmi ja Af Ursin (2013, 73) samalla peräänkuuluttaen kasvatusta ja tukea median luovaan käyttöön (2013, 74).

Viime aikoina ovat otsikoihin nousseet vahvat kansalaisaloitteet, joiden ajatukset ovat kenties siinneet ensiksi joidenkin aktiivisten kansalaisten pienemmissä ryhmissä. Nämä kansalaiset ovat nähneet tarpeen puuttua johonkin yhteiskunnalliseen epäkohtaan. Kansalaisaloitteita ja epäkohtaan pureutuvia blogikirjoituksia jaetaan sitten aktiivisesti esimerkiksi Facebookin uutisvirrassa, ja aiheen ”kuumentumisen” myötä myös media kiinnostuu siitä. Maailman mittakaavassa vahvimpiin esimerkkeihin sosiaalisen median hyödyntämisestä ympäristöosallisuudessa kuuluu 2011 alkanut arabikevät. Siinä Tunisian vallankumouksesta alkoi kansannousuja korruptiota ja paikalleen jämähtäneitä hallintoja vastaan kaikkialla arabimaailmassa. Sanotaan, että sosiaalisella medialla oli vahva rooli näiden vallankumousten organisoimisessa, vaikkakin arabimaailmassa internetsisältöjä valvotaan ja sensuroidaan tarkasti, kuten Jeffrey Ghannam (2011) osoittaa. Ghannamin (2011, 23) mukaan sosiaali-

nen media lisää arabiyyhteisön mahdollisuutta toimintaan, vaikka bloggaaminen ja sosiaalinen media eivät yksin voi saada aikaan poliittista muutosta. Tällaista digitaalista aktiivisuutta on kuitenkin alettu tutkia yhä enemmän, mistä on osoituksena esimerkiksi Digital Activism Research Project (<http://digital-activism.org/>), jonka mukaan tätä kirjoittaessa (4.1.2014) akateemisia jounaaliartikkeleita on julkaistu aiheeseen liittyen 23 kappaletta.

Digitaalinen aktivismi nostaa päätään ja sosiaalista mediaa on jo käytetty työkaluna kansannousujen järjestämiseksi. Internetistä on tullut sosiaalisen median myötä entistä tärkeämpi kansalaisvaikuttamisen kanava, mutta edelleen sieltä puuttuvat ratkaisut, jotka innostaisivat nuoria – tulevaisuutemme tekijöitä – vaikuttamisen, tai edes vahvemmin osallistumisen tielle. Esimerkit osoittavat, että netti on tehokas ympäristöosallisuuden työkalu.

OSALLISENA DIGITAALISESSA YMPÄRISTÖSSÄ

Edellä olen käsitellyt lähinnä sitä, miten sosiaalinen media voi toimia ympäristöosallisuutta vahvistavana kanavana ja työkaluna fyysisessä maailmassa. Ympäristöosallisuutta

voidaan tässä kohtaa ajatella myös toisin: Tietty internetin palvelu tai sivusto voi olla Koskisen (2007) tarkoittama “tuttu lähiympäristö”, vaikka sen fyysinen sijainti olisi kovalevyillä missä tahansa maailman äärissä, ja vaikka sen käyttäjäkunta olisi hajaantunut monen tuhannen kilometrin säteelle. Käsittelen seuraavaksi ympäristöosallisuutta lyhyesti tästä näkökulmasta. Näkökulmasta, joka olisi takuulla herkullinen tutkittava laajemmaltikin. Internet avaa meille Marshall McLuhanin käsitteistöä lainaten koko maailmankylän portit – kaikki avoimet digitaaliset maailmat voivat olla meille lähiympäristöjä. Ne ovat vain muutamien klikkausten päässä ja oppiessamme käyttämään eri sivustoja selaaminen siellä tuntuu kuin olisi kotona. Erilaisten toimintatapojen ja kirjoittamattomien sääntöjen oppimisen jälkeen voimme myös tehokkaasti olla osallisina näiden ympäristöjen muotoutumisessa.

Otan esimerkiksi musiikkiyhteisö Mikseri.netin, joka sattuu olemaan suomalainen, mutta joka voisi yhtä hyvin toimia missä tahansa maailmassa. Toki suomalainen käyttäjäkunta, kulttuuri sekä suomenkielellä tapahtuva vies-

tintä tekevät sivuston käyttämisestä jo lähtökohtaisesti tutun, mutta olen ollut suhteellisen aktiivisessa roolissa myös vaikkapa yhdysvaltalaisen parranajoon keskittyvän sivuston Badger & Bladen keskustelupalstoilla (<http://www.badgerandblade.com/>). Mikseri.net vain on siitä hyvä esimerkki ympäristöosallisuudesta, että aloitin sivuston käytön täysin ummikkona, mutta päädyin lopulta sen ylläpitäjäksi. Aloittaessani sivuston käytön olin peruskäyttäjä, mutta hie-man myöhemmin sain niin kutsutun tehokäyttäjän statuksen. Tehokäyttäjät olivat käytännössä joissakin ylläpitotehtävissä avustavia aktiivikäyttäjiä. Jonkin ajan päästä minusta tehtiin sivustolle ylläpitäjä ja sain laajat oikeudet hallinnoida sivuston käyttäjäkuntaa. Aloittaessani Mikseri.netin käytön en ollut ollenkaan tietoinen tavoista toimia siellä. Ensimmäiset kuukaudet seurasin aktiivisten käyttäjien kirjoittelua ja muuta toimintaa. Sivustolla oman käyttäjäprofiilin alle voi perustaa musiikkiprojekteja, joiden alla voi edelleen julkaista tekemäänsä musiikkia. Sivuston keskustelut liittyivät musiikin tekemiseen ja omien tuotosten mainostamiseen, mutta suurin osa keskusteluis-

ta käytiin alueilla ”yleinen keskustelu” ja ”gallupit”, joissa kirjoitettiin sitten kaikesta maan ja taivaan väliltä (ja jossa sattui tuon tuosta yllälyöntejä, miksi sivusto kaipasi aktiivisia ylläpitäjiä).

Kun sitten rohkenin osallistua keskusteluun ja jakamaan mielipiteitäni sivustolla, saatoin saada vanhemmilta käyttäjiltä opetuksen jos toisenkin. ”Tästä on jo keskusteltu” oli yleisin kommentti, jonka aloittelija sai kuulla (ja jolla itsekin saatoin myöhemmin kuitata aloittelijoiden ensimmäiset viestit). Samalla tulin oppineeksi, millaisia erilaiset käyttäjät olivat. Kenen viestejä oli turvallista kommentoida ja kuka taas ”veti herneen nenään” yhdestäkään poikkipuolisesta sanasta. Jotkut käyttäjät puolestaan veivät keskustelut nopeasti niin filosofisille tasoille, että heitä oli myös vältettävä. Näin aloin pikkuhiljaa oppia sivuston käytäntöjä ja siitä muodostui minulle eräänlainen virtuaalinen kyläyhteisö. Foorumi oli täynnä tuttuja ihmisiä tekemässä asioita yhteisten mielenkiinnon kohteiden parissa. Samalla muiden esimerkkiä seuraamalla tuli oppineeksi kaikki sivuston käyttämisen jipot esimerkiksi sen, miten mai-

nostaa musiikkiaan tehokkaimmin. Kun tunnetuus yhteisössä kasvoi, ja opin sivuston ”käytöstavat”, onnistuin vihdoinkin aloittamaan keskusteluja, jotka paisuivat isoiksi ja mielenkiintoisiksi. Aloittelijana aloittamiini keskusteluihin eivät muut käyttäjät juuri vaivautuneet kirjoittamaan. Nyt minua kuitenkin alettiin pitää yhä uskottavampana keskustelijana ja mielipiteeni saivat sivustolla enemmän huomiota sekä kunnioitusta. Tämä johtui nähdäkseni sivuston kirjoittamattomien sääntöjen oppimisen lisäksi kahdesta muustakin asiasta. Ensinnäkin osallistuin keskusteluihin runsaasti ja pitkäjänteisesti. En vain suoltanut mielipidettäni jokaiseen viestiketjuun, vaan pikemmin keskustelin asioista muiden käyttäjien kanssa. Toiseksi harjaannuin kirjoittamisessa sekä siinä, miten perustella mielipiteeni. Kuten edempänä kirjoitan blogien kohdalla, myös netin keskustelupalstojen kohdalla uskottavuuden saaminen edellyttää reipasta työmäärää. Uskottavuus puolestaan mahdollistaa sen, että näissä yhteisöissä kokee lopulta osallistuvansa sen toimintaan. Lopulta keskusteluni taso huomioitiin sivustoa ylläpitävien toimesta ja minusta tehtiin yksi sen ylläpitäjistä.

Tarinani on yksi esimerkki siitä, miten ympäristöosallisuutta voidaan tarkastella internetin maailmassa. Toki silloin ympäristöosallisuuden määritelmää pitää muokata, eikä siinä voida liioin sellaisia asioita kuin fyysinen lähiympäristö. Pikemmin tulee puhua virtuaalisesta lähiympäristöstä, tosin, kuten todettua, internetin kaikki ympäristöt ovat sinänsä lähiympäristöjä. Toki esimerkiksi kulttuuri- ja kielierot tekevät meille suomalaisille vaikkapa kiinalaisen sosiaalisen median alustan hankalasti lähestyttäväksi ja siten etäiseksi ympäristöksi.

LOPUKSI

Edellä olevat esimerkit ovat toivoakseni osoittaneet, että internet ja varsinkin sosiaalisen median palvelut voivat olla erinomaisia kanavia haluttaessa olla osallisena ympäristöönsä. Toisaalta olen myös lyhyesti käsitellyt sitä, miten internetin maailma voidaan itsessään käsittää yhtenä valtavana lähiympäristönä, johon voi aktiivisuudella olla osallisena.

Kaikkein herkullisinta sosiaalista mediaa on kuitenkin käyttää edesauttamaan positiivisia muutoksia todellisessa maailmassa, jossa saamme elää. Sosiaalinen media on jatkuvasti merkittävämpi areena kansalaisvaikuttamisen tiellä: niin viralliseen poliittiseen järjestelmään kuuluvan kuin vapaamuotoisesti organisoidun kansalaistason vaikuttamisen kohdalla. Sosiaalinen media esimerkiksi helpottaa ihmistenvälistä viestintää huomattavasti, luoden näin aivan uudenlaisia mahdollisuuksia tehokkaaseen vaikuttamiseen.

Kaikesta autuudestaan huolimatta sosiaalinen mediakaan ei ole ympäristöosallisuuden ihmelääke, vaan pikemmin yksi kanava ja työka-

lu, joskin tehokas sellainen muiden joukossa. Se ei myöskään ole niin helposti hallittava kuin miltä se näyttää. Mutta kuten kaikki asiat maailmassa, senkin käytön oppii tekemällä. Se vaatii työtä ja uhrautumista, mutta niinhän on aina tavoiteltaessa mahdollisuutta muokata omaa tuttua lähiympäristöään ja haluttaessa jättää siihen jälkensä.

LÄHDELUETTELO

- Alexa.com <<http://www.alexacom.com/>>. (8.12.2013)
- Boyd, Danah M. & Ellison, Nicole B.: Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication vol 13 (1)*, 2007, 210–230.
- Castells, Manuel: The Internet Galaxy. Oxford University Press, Oxford, UK, 2001.
- Ghannam, Jeffrey: *Social Media in the Arab World: Leading up to the Uprisings of 2011 - A Report to the Center for International Media Assistance*. Center for International Media Assistance, Washinton, D.C., 2011.
- Haltia-Nurmi, Maiju & Af Ursin, Piia: *Osallisuus netissä – Näkökulmia nuorten aktiiviseen kansalaisuuteen. Lapset netissä – Puheenvuoroja lasten ja nuorten netin käytöstä ja riskeistä*. Toim. Reijo Kupiainen, Sirkku Kotilainen, Kaarina Nikunen ja Annikka Suoninen. Mediakasvatusseura ry. Helsinki, 2013, 67–75.
- Koskinen, Sanna: *Osallisuutta omaan ympäristöön*. Kommentti.fi, 11.5.2001, <<http://www.kommentti.fi/kolumnit/osallisuutta-omaan-ymp%C3%A4rist%C3%B6%C3%B6n>>. (8.12.2013)
- Lappalainen, Pertti: *Kansalaisaktivismi, Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali*, <<http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/kansalaisaktivismi>>. (8.12.2013)
- Lappalainen, Pertti: *Verkolla valtaa – Internet ja poliittisen kansalaistoiminnan näkymät*. Minerva Kustannus Oy, Jyväskylä, 2005.
- Linnake, Tuomas: *Sosiaalinen Vaalikone raksuttaa Facebookissa*. IT-viikko 10.9.2008, <<http://www.it-viikko.fi/ratkaisut/2008/09/10/sosiaalinen-vaalikone-raksuttaa-facebookissa/200823547/7>>. (1.1.2014)
- Sosiaalinen vaalikone, <<http://www.sosiaalinenvaalikone.com/>>. (1.1.2014)
- Suomen vaalitutkimusportaali: *Kansalaisosallistuminen Suomessa 2011*, <http://www.vaalitutkimus.fi/fi/suora_osallistuminen/suora_osallistuminen.html>. (8.12.2013)
- Wallace, Patricia: *The Psychology of the Internet*. Cambridge University Press, Cambridge, UK, 1999.

Yyterin santojen alue sijaitsee Porin keskustasta kaksikymmentä kilometriä luoteeseen. Kuva Sari Mäkiranta.

Sari Mäkiranta

YYTERINSANNAT ALUESUUNNITTELUN JA SUOJELUN KOHTEENA

Yyterinsantojen alue sijaitsee Porin keskustasta 20 kilometriä luoteeseen Meri-Porisssa. Maantieteellisesti koko Yyterinniemi kuuluu Varsinais-Suomen puolelta alkavaan harjajaksoon, joka kulkee Oripään, Säskylän, Kokemäen, Harjavallan, Ulvilan ja Porin kautta Yyteriin, jatkuen merenalaisena luoteeseen kohti Ruotsia. Yyterinsantojen pituus on noin kolme kilometriä ja leveys 50–300 metriä. Yyterinsantojen alueen maiseman näkyvin piirre on tuulen ja veden kerrostamat kumpareet eli dyynit. Yyterinsantojen hiekka on pääosin kvartsia, jonka raekoko on hiekkaa hienompaa karkeaa hietaa, seassa on myös suurempirakeista hiekkaa ja erittäin hienoa hiesua (Hellemaa, 1999/ Kuuse-

la, 2013). Alue on Etelä-Suomen laajin avoin dyynialue ja yksi harvoista paikoista Suomessa, jossa on nähtävissä kaikki dyynikehityksen vaiheet. Alueeseen liittyy Natura-arvojen lisäksi myös virkistys- ja harrastustoimintaan liittyviä arvoja sekä matkailullisia ja kulttuurihistoriallisia arvoja. (ELY, Yyterin alueen inventointilomake, 1992/ 2013)

Tässä artikkelissa selvitän 1. Mitkä tekijät ohjaavat Yyterinsantojen alueen kaavoitusta, käyttöä ja suojelua? 2. Miksi Yyterinsantojen alue on luokiteltu arvokkaaksi ja ainutlaatuiseksi? 3. Mitä Yyterinsantojen alueella halutaan suojella, miksi ja miten?

IHMINEN YMPÄRISTÖN ARVOTAJANA

Ihminen toimii ympäristöjen arvottajana. Arvot tulevat näkyviksi päätöksenteossa, alueiden kaavoituksessa ja suojelussa. Toimijoiden tietoisuus alueen arvoista ja niiden merkityksestä on tässä tapauksessa keskeisessä asemassa, kun mietitään mikä Yyterinsantojen alueella on arvokasta ja mikä lisää tai vähentää alueen arvoa, niin luonnonarvojen kuin ihmiskeskeisten arvojen osalta. Arvot perustuvat Yyterinsantojen alueen objektiivisiin ominaisuuksiin, mutta toimintaa ohjaavina motiiveina ne ovat ihmisten muodostamia perusteita päätöksenteolle ja toiminnalle. Jotta Yyterinsantojen sisältämällä arvoilla olisi moraalista ja käytännön vaikutusta, pitää ne ensin tiedostaa. Aluetta arvotetaan monelta eri näkökannalta ja eri näkökantojen yhteensovittaminen on haastavaa. Näkemyseroilta ja ristiriidoiltakaan ei ole välttytty mietittäessä alueen käyttöä, kehittämistä ja suojelua. Eri käyttäjäryhmien ja viranomaistahojen sekä paikallisten asukkaiden ja yrittäjien mielipiteet ovat nousseet esille suurien massatapahtumien, viimeksi rantajalkapallo eli

Beachfutis- tapahtuman yhteydessä.

Luonnonympäristöjä arvotetaan ja suojellaan yleensä biodiversiteetin, harvinaisten kasvi- ja eläinlajien, geologisten ominaisuuksien ja hyötyjen, kuten monimuotoisuuden säilymisen, ilmaston suojelun ja eliölajien hyödyllisyyden perusteella. Yyterinsantojen ympäristössä on harvinaisia, köyhään maaperään ja paahdeoloihin sopeutuneita kasveja ja eläimiä, jotka ovat tärkeitä ekosysteemin luonnollisen kiertokulun kannalta. Yksittäisillä lajeilla, eliöyhteisöillä, ekosysteemeillä ja ainutlaatuisilla luonnonmuodostelmilla on arvoa niiden itsensä vuoksi, mutta samalla luonnonympäristö tarjoaa ihmiskeskeisiä itseisarvoja kuten esteettisiä elämyksiä, tutkimuskohteita, oppimisympäristöjä ja ympäristökasvatuksen kohteita.

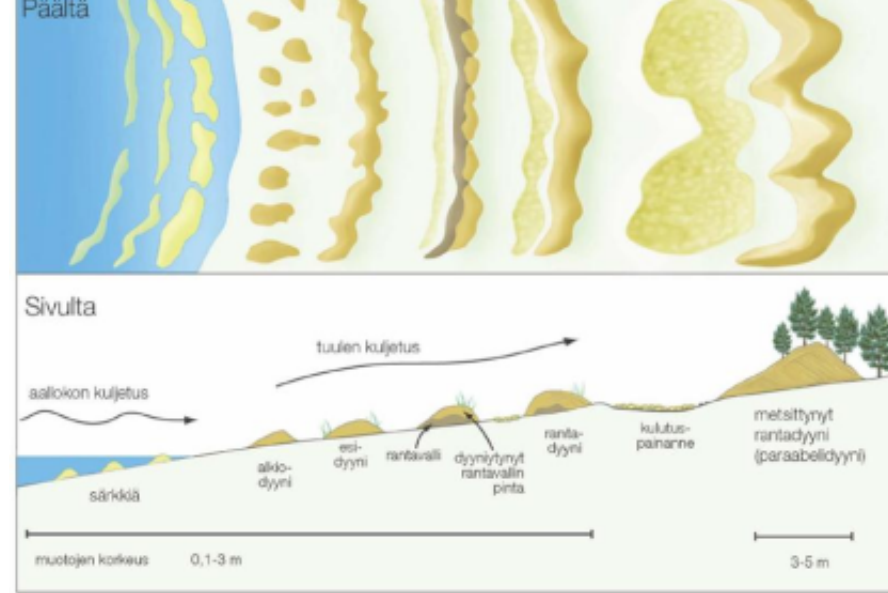
Alueiden käytön suunnittelussa kaavoitus on avainasemassa. Kansainväliset sopimukset, Euroopan Unionin yhteiset sitoumukset, Natura 2000- suojeluohjelma, valtakunnalliset alueidenkäytön tavoitteet ja maakuntakaava ohjaavat oikeus-vaikutteisesti alueidenkäytön suunnittelua ja paikallistason kaavoitusta. Yyterin alueella kaavoitus on ajankohtainen asia. Porin

kaupunki on parhaillaan laatimassa Yyterinsantojen alueelle osayleiskaavaa ja metsäyhtiö UMP:n omistamalle alueelle, Yyterinsantojen eteläosaan, on vireillä rantakaava. (Porin kaupungin verkkosivustot/ kaupunkisuunnittelu, 2014)

YYTERINSANTOJEN DYYNIMAISEMAN MUODOSTUMINEN

Dyynit ovat näkyvä osa Yyterin ranta-alueen ympäristöä ja maisemaa. Dyynit ovat geologisesti erikoislaatuisia ja Suomessa harvinaisia, mutta hyvin monimuotoisia alueita. Maiseman muodostuminen on vaatinut sopivan hienorakeista maa-ainesta, tuulta ja dyynejä sitovaa kasvillisuutta. Tuulikerrostumien muodostamia dyyrialueita muodostuu lähinnä rannikoille rantaviivan suuntaisiksi harjanteiksi. Yyterin sijainti Pohjanlahden rannikolla, hiekkakivi ja maankohoaminen mahdollistivat maiseman synnyn Yyteriin noin 300–500 vuotta sitten. Yyterinsannoilla on runsaasti edustavia rantadyynejä, rantavalleja ja niiden yhdistelmiä. (Varsinais-Suomen ELY-keskus, Natura 2000

Dyynikehityksen vaiheet. Dyynit jaotellaan iän ja sijainnin mukaan. Lähimpänä merta sijaitsevat alkiovaiheen dyynit ovat dyyneiden pioneerivaiheita. (GTK, Mäkinen, 2011).

aluekuvaus, Preiviikinlahti).

Yyterin lisäksi Suomen rannikolla sijaitsevia tuulen kasaamia dyynimuodostumia on Hankoniemessä, Kalajoella, Lohtajalla ja Hailuodossa. Kalajoen hiekat on pitkälle tuotteistettu ja rakennettu matkailun käyttöön. Lohtajalla on armeijan käytössä oleva suljettu ilmavoimien ampuma-alue. Hailuodon dyyrialueet sijaitsevat Oulun edustalla olevalla Hailuodon saarella.

YYTERIN DYYNIALUEEN EKOLOGIA

Ekologia tarkoittaa yleisesti ottaen eliöiden ja eliöläjien vuorovaikutusta toistensa sekä niitä ympäröivän elottoman ympäristön kanssa. Helsingin yliopiston maantieteenlaitokselta valmistunut FM Tua Nylenin tekemän Natura-kartoituksen perusteella Yyterin alueella esiintyy viittä eri Natura-dyyniluontotyyppiä ja yhdeksää muuta Natura-luontotyyppiä. Luontotyypeistä neljä on erityisesti suojeltavia. Yyterin erikoisuuksia ovat tervaleppädyynit, korkeimman dyynin suojasivulla kasvava poikkeuksellisen rehevä lehtometsä sekä muutamat harvinaiset merenrantalajit. (Nylen, 2008)

Ympäristöministeriön vuonna 2005 teettämän paahdeympäristöjen uhanalaisraportin perusteella, dyynien kasvi- ja eläinlajisto on niukka, mutta monet paahdealueilla esiintyvistä kasveista ja eläimistä ovat harvinaisia ja uhanalaisia. (From, 2005) Varsinais-Suomen ELY-keskuksen vuonna 1992 ja 2013 päivittämän maasto- inventoinnin mukaan Yyterin alueella esiintyy yhteensä 24 uhanalaista kasvi- ja eläinlajia: ahonoidanlukka, dyynihietapistiäinen,

haavanhyytelöjäkälä, hietalaakanen, hietamyyräkiitäjäinen, hietanuppo, hylkyisotylppö, juurimantuainen, jäkäläkerilude, kantopaanusammal, kunttalantiainen, lakkakääpä, merisinnappikirppa, meritöyryläs, pamppuharmolude, pitkämerimyyriäinen, puikkohärö, punakivikkohämähäkki, pyöriäinen, suikeanoidanlukko, suolayrtti, särkkälantiainen ja vaaleasydänkiitäjäinen. (Varsinais-Suomen ELY-keskuksen inventointi Yyterissä 1992, päivitetty 2013) Dyynien yleisempiä kasveja ovat rantavehna, suola-arho, sianpuolukka, jäkälät, sammalet ja monet heinät. (From, 2005)

DYNNIEN GEOLOGIAN KARTOITTAMINEN SUOJELUN JA ALUESUUNNITTELUN TUKENA

Geologisen monimuotoisuuden selvittämiseksi ja turvaamiseksi Geologisen tutkimuskeskuksen ympäristöhallinto on alan asiantuntijalaitosten kanssa inventoinut ja arvottanut geologisia muodostumia. Tuuli- ja rantakerrostumien inventointi, Tuura-hanke, aloitettiin vuonna 2005 ja sen loppuraportti valmistui vuonna 2012. Hankkeen tavoitteena

oli selvittää geologialtaan, biologialtaan ja maisemalliselta merkitykseltään arvokkaimmat tuuli- ja rantakerrostuma-alueet Suomessa, ottaen erityisesti huomioon rannikon puuttomat ja luontaisesti vähäpuustoiset hiekkadyynit. Lisäksi tavoitteena oli tuottaa inventoimalla ja arvioimalla yhtenäinen luokitusaineisto Suomen tuuli- ja rantakerrostumista maa-aineslain edellyttämän lupaharkinnan, luonnonsuojelun ja muun maankäytön suunnittelun tarpeita varten. Inventoinnissa tuuli- ja rantakerrostumien geologiset, biologiset ja maisemalliset osatekijät arvoettiin asteikolla 1-4, joista 1 oli paras. Inventoinnin mukaan Yyterinsannat pisteytettiin parhaaseen 1. luokkaan. Suomessa on yhteensä vain 20 ykkösluokkaan arvoitettua tuuli- ja rantakerrostuma- aluetta. Vertailun vuoksi kerron, että Kalajoki on arvoitettu luokkaan 3. (GTK, Mäkinen, Teeriaho & Sahala, 2012).

Dyynit jatkuvat pitkälle metsäisen alueen keskelle. Metsäinen dyynialue on olennainen ja tärkeä osa dyynialueen sukkessiota ja ekosysteemiä. Kuva: Sari Mäkiranta.

KAAVOITUSTA JA ALUEIDEN KÄYTÖN SUUNNITTELUA OHJAAVAT TEKIJÄT

Natura 2000- verkostoon kuuluminen määrittelee pitkälti ne kehykset ja säännöt joiden puitteissa Yyterinsantojen alueella tulee toimia. Tärkeimpiä kaavoitusta ja alueiden käyt-

töä ohjaavia tekijöitä ovat Eurooppalainen maisemayleissopimus, Natura 2000- luontodirektiivit, valtakunnalliset alueidenkäytön tavoitteet, luonnonsuojelulaki, maakäyttö- ja rakennuslaki ja valtakunnallisesti arvokkaan luontokohteen ja maisema-alueen määritelmät.

Eurooppalainen maisemayleissopimus

Suomi on 20. lokakuuta vuonna 2000 allekirjoittamansa Eurooppalaisen maisema-yleissopimuksen mukaan sitoutunut kestävän kehityksen periaatteisiin pohjautuvaan päätöksentekoon, jossa huomioidaan maiseman merkitys ja tiedostetaan, että maisema on olennainen osa Euroopan luonnon- ja kulttuuriperintöä. Yleissopimuksen mukaan kaunis maisema edistää ihmisten hyvinvointia ja elämänlaatua. Sopimuksen sisällöllä on vaikutusta erityisesti alue- ja kaupunkisuunnitteluun, liikenteen, infrastruktuurin, matkailun ja virkistystoiminnan kehittämiseen, tekijöihin jotka vaikuttavat maiseman muuttumiseen tai säilymiseen. (Eurooppalainen maisemayleissopimus, 2000)

Natura 2000-direktiivit

Luonnonsuojelun kannalta tärkeimmät EU:n säädökset ovat luonto- ja lintudirektiivi. Direktiivin avulla EU pyrkii säilyttämään luonnon monimuotoisena. Direktiivi toteutettiin Natura-2000 verkoston avulla. Suojelukohteita, jotka on otettu Natura 2000- verkostoon luontodirektiivin perusteella, kutsutaan EU:ssa erityisten suojelutoimien alueeksi (Special Areas of Conservation). Natura 2000 alueiden verkoston avulla on tarkoitus suojella luontotyyppien ja lajien luontaiset levinneisyysalueet vakaina ja laajentaa niitä. (Direktiivi 92/43/ETY, 1992)

Yterinsantojen alue on otettu Naturaan luontodirektiivin perusteella ja lähellä sijaitseva Preiviikinlahti lintudirektiivin perusteella. (Natura 2000-arvio, Preiviikinlahti) Naturaan liitettyjen alueiden, myös Yterinsantojen, valinta-perusteena on ollut alueiden edustavuus, harvinaisuus, ainutlaatuisuus, luonnon kauneus ja yhteisön tärkeänä pitämien kohteiden säilyttäminen tuleville sukupolville.

Direktiivin mukaan Natura-alueilla on varmistettava luontotyyppien suotuisa suojelun taso

ja tarvittaessa on käytettävä ennallistamistoimia. Suotuisa suojelun taso on sellainen suojelun taso, joka säilyttää ja palauttaa luontotyyppin luontaisen laajuuden, rakenteen ja lajiston. Natura-alueiden tavoitteena on estää haitalliset luonnon-tilan muutokset ja myös ulkopuolelta aiheutuvat vaikutukset kohteisiin. Toiminta ei saa uhata niitä arvoja, joita varten Natura- alue on perustettu. (Direktiivi 92/43/ETY, 1992) Suomessa Natura-alueista on muodostettu useimmiten luonnonsuojelulla suojeltuja alueita, mutta myös muunlaisia suojelukäytäntöjä on olemassa. Geologisten muodostumien suojelu perustuu Suomessa pääasiassa luonnonsuojelulakiin ja maanrakennuslakiin. Lähtökohtana kuitenkin on alueiden riittävä suojelu.

Valtakunnalliset alueidenkäytön tavoitteet ja päätökset

Yterinsannat on ympäristöministeriön mietintöön perustuvan ja valtioneuvoston vuonna 1995 vahvistaman päätöksen mukaan valtakunnallisesti arvokas maisema-alue. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet määrittelevät periaatteellisesti ja

Kuva 4. Yterinsannoilla lapset pääset nauttimaan pehmeästä hiedasta ja polskuttelemaan matalassa rantavedessä. Kuva: Sari Mäkiranta.

tuu pääosin maankäyttö- ja rakennuslakiin. (Valtioneuvoston periaatepäätös rantojensuojeluohjelmasta, 1990)

Maakuntakaava ohjaa alemman tason kaavoitusta

Satakunnan ensimmäinen varsinainen maakuntakaava esiteltiin maakuntavaltuustossa joulukuussa 2009. Maakuntakaavaan merkittiin tuolloin valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ja arvokkaat geologiset muodostelmat ja Yyterinsantojen Natura-alue sai luonnonsuojelualuemerkinnän (SL). Satakuntaliiton näkökannan mukaan Yyterinsantojen alueen suojelumerkintä on aluesuunnittelun kehityksen luonnollinen jatkumo. Se on seurausta alueen arvottamisen, luonnon- ja kulttuuriarvojen huomioimisen ja alueen ainutlaatuisuuden sekä luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen kannalta. Satakunnan ensimmäinen maakuntakaava sai lainvoiman, kun ympäristöministeriö vahvisti sen 30.11.2011. (Satakuntaliiton viranhaltijoiden haastattelut, 2012) Tehtäessä alueelle yksityiskohtaisempaa kaavaa tai alueen muuta suunnittelua, tulee noudattaa maakuntakaavan

merkintöjä ja ohjeistuksia. (Maankäyttö- ja rakentamislaki, § 32, 5.2.1999/132)

Suojelumerkinnällä on tarkoitus edistää Natuuran tavoitteiden ja suojelun toteutumista sekä luonnonarvojen säilymistä Yyterinsantojen alueella. (Lehto, Savola, Moilanen, 2012) Maakuntakaavalla on luonnonarvojen säilymisen lisäksi tarkoitus turvata ja edistää valtakunnallisesti merkittävän virkistys- ja matkailualueen kehittämis-edellytyksiä. Matkailun kehittämisalueen sisään jäävillä alueilla on otettava huomioon toteuttavien toimenpiteiden yhteensovittaminen kulttuuri-, maisema- ja luontoarvoihin sekä olemassa oleviin elinkeinoihin ja asutukseen. (Maakuntakaava, aluekohtainen tarkastelu, erillisliite E, 2010)

Yyterinniemen osayleiskaava

Porin kaupunki valitti maakuntakaavan suojelumerkinnästä peläten, että merkintä haittaa alueen taloudellista hyödyntämistä matkailuelinkeinojen näkökulmasta (Tiira, 2013). Korkein hallinto-oikeus hylkäsi kaupungin valituksen perusteettomana. Osa alueen elinkeino- ja matkailuyrittäjistä oli neuvotellut ELY:n kanssa vapaa-

ehtoiset omia alueitaan koskevat rauhoitus sopimukset jo ennen maakuntakaavan voimaan tuloa. Yterin alueen osayleiskaavaa liittyen kaupunki suunnittelee parhaillaan dyynialueen keskelle tapahtuma-areenaa, jonka kävijämäärä rajoitetaan 4000 henkilöön ja tapahtuman kesto aika viikkoon. Tapahtumajärjestäjille paikka on hankala ja järjestelyt vaativat erityistoimia. Rannalle pitää vetää vesi, viemärointi ja sähköt käymälöitä ja tapahtumapalveluja varten. Sen lisäksi suunnitelmissa on rakentaa tapahtuma-areenalle johtava katettu asfalttitie, joka kestää raskaiden ajoneuvojen painon, kun ne kuljettavat ja hakevat tavaraa tapahtuma-areenalta. Kaupunki perustelee areenan sijoittamista dyynialueelle sen tarpeellisuudella ja rakenteiden väliaikaisuudella. (Porin kaupungin kaupunkisuunnittelun internet-sivut) Kulkuväylien pohjien tekeminen ja rakentaminen vaatii kuitenkin kaivamista ja maansiirtoja ja rakentamisen jälkeen osa rakenteista jää pysyvästi maisemaan. Luonnonsuojelulain perusteella rakentaminen, maa-ainesten otto, täyttäminen ja tasoittaminen on kiellettyä suojellulla dyynialueella (YM, www.sivut/hiek-kadyynit). Huomioiden alueen maisemakuva se-

kä käyttäjien toiveet ja mielipiteet tapahtuma-areenan tarpeellisuuden voisi myös kyseenalais-taa.

Käyttäjänäkökulma

Käyttäjänäkökulmaa on kartoitettu Porin ympäristöviraston teettämällä Yterinniemen ja Kokemäenjoen suiston luontoarvoihin ja alueen kehittämiseen painottuvalla kävijätutkimuksella (Riikonen, 2004), Yterinsantojen kävijätutkimuksella 2013 (Kuusela, 2013) ja kaavojen esitelytilaisuuksissa vuonna 2013.

Kesällä 2013 tehdyn Yterinsantojen alueelle rajatun kävijätutkimuksen (Kuusela, 2013) vastaajista jopa 84 prosenttia piti Yterinsantojen dyyniluonnon säilymistä ja suojelua erittäin tärkeänä. Vastaajien mielestä kaiken muun toiminnan tulisi toteutua dyynien ja luonnon säilyvyyden ehdoilla. Vastaajat arvostivat Yterinsantojen alueella erityisesti rauhaa ja luonnon kauneutta. Yterinsannoilla on tarjolla monenlaista aktiviteettia, mutta kyselyn perusteella kesäkävijät tulevat rannalle lähinnä rentoutumaan ja viettämään aikaa läheistensä kanssa.

Kävijähaastattelussa myös luonnonhoitotoimenpiteet ja virkistyskäyttöpalvelut koettiin tärkeiksi. Vähiten tärkeiksi koettiin aktiviteettien, alueen käytön suunnittelun ja kaupallisten palveluiden kehittämisen. (Kuusela, 2013)

Mielipiteet ovat hyvin samansuuntaisia aikaisemmin tehdyn koko Yyterinniemeä käsittävän kävijätutkimuksen (Riikonen, 2004) ja Yyterin alueen osayleiskaavaa esittelevissä kaavoitustilaisuuksissa esille tulleiden lähialueiden asukkaiden mielipiteiden kanssa. (Kaavojen esittelytilaisuudet Yyterin kylpylähotellissa, 2013)

TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT

Yyterinsantojen alueen kuuluminen luonnonsuojelulla toteutettavaan Natura 2000 alueisiin, valtakunnalliset alueidenkäytön ohjeet, luonnonsuojelulaki ja maakuntakaavan määräykset ohjaavat oikeusvaikutteisesti alemman tason kaavoitusta ja samalla alueen käyttöä ja suojelutoimenpiteitä ja tavoitteita. Yyterinsantojen alue on luokiteltu monella eri tavalla ainutlaatuiseksi ja arvokkaaksi kohteeksi. Yyterinsannat kuuluvat Natura 2000-verkostoon,

uhanalaiseen suojeltaviin luontotyyppeihin, suojeltaviin harjuihin ja valtakunnallisesti arvokkaisiin maisemakohteisiin.

Yyterinsantojen dyynimuodostelma on luokiteltu geologialtaan, biologialtaan ja maisemallisilta ominaisuuksiltaan arvokkaimpaan ykkösluokkaan. Yyterinsantojen luontoarvoja sekä avointa yhtenäistä luonnonmaisemaa halutaan säilyttää ja suojella. Alueen monimuotoisuuden ja arvojen säilyttämiseksi Yyterinsantojen Naturaan kuuluva alue on merkitty maakuntakaavassa suojelualueeksi, jonka suojelua toteutetaan Natura direktiiveihin perustuvilla luonnonsuojelulain pykälillä.

Alueeseen liittyy myös virkistys- ja harrastustoimintaan liittyviä arvoja sekä matkailullisia ja kulttuurihistoriallisia arvoja. Alueen arvojen säilyttämiseksi toiminnan pitää olla ohjattua ja suunniteltua ja tapahtua luonnon ehdoilla. Kehittämissuunnitelman asemesta on tärkeämpää selvittää luonnon kestävyys rajat ja laatia alueen käyttö- ja hoitosuunnitelma, jonka avulla ohjataan alueen hoitoa ja käyttöä luontoarvojen turvaamiseksi. Palvelut ja rakennelmat tulisi sijoittaa dyynialueen taakse matkailunkehittä-

misalueelle ja säilyttää hiekkaranta rakentamattomana luonnonalueena. Suojelun varmistamiseksi olisi myös hyvä miettiä mikä on oikea instanssi hallinnoimaan aluetta. Elinkeinojen kehittämiseen keskittyvä yksikkö ei ole mielestäni paras vaihtoehto, hallinnoimaan ja päättämään Yyterinsantojen käytöstä, hoidosta ja suojelusta, kun kyseessä on Naturaan kuuluva luonnonsuojelualue. Alueen hallinnointi pitäisi siirtää ympäristövirastolle tai yksi hyvä vaihtoehto olisi liittää santojen alue osaksi Selkämeren merellistä kansallispuistoa.

Moninaisia arvoja ja toimintoja sisältävän ainutlaatuisen ympäristön säilyttämiseksi tarvitaan laaja-alaista keskustelua ja yhteistyötä, jossa hyödynnetään olemassa olevaa tutkimustietoa, hankitaan uutta, tavoitteita tukevaa tietoa ja toimitaan yhdessä laadittujen tavoitteiden mukaisesti, Naturan kehyksissä. Tämä toimintamalli estää sektorimaisen, omia etuja, toiveita ja tavoitteita ajavan lyhytnäköisen toiminnan. Yhteisön tärkeinä pitämiä arvoja ovat: rakentamaton avoin luonnonranta, dyynit, kaunis maisema, luonnonrauha sekä sosiaaliset arvot, yhdessäolo, virkistys ja rentoutuminen. Ympäristön arvojen tiedosta-

minen ja vaaliminen tukee virkistys- ja matkailuyrittämisen edellytyksiä.

Kaikessa toiminnassa tulee huomioida alueen luonto ja ekosysteemin toiminta, prosessien keskinäiset vaikutukset, alueen kantokyky, suorat ja epäsuorat välittömät, välilliset ja pitkäaikaiset vaikutukset. Ennustamattomiin tekijöihin ei aina voi varautua, mutta jatkuva seuranta auttaa ennakoimaan ja estämään tavoitteita haittaavia tekijöitä.

LÄHTEET

- Kuusela, Marianna (2013): Yyterinsantojen kävijätutkimus 2013, Porin kaupungin ympäristöviraston raportti 2/2013.
- Mäkinen, Kalevi (2011): Yyterin geologiapäivät 17.9.2011, esitys.
- Nylén, Tua (2009): Yyterin Natura-luontotyypit, dyyniluonnon tila ja hoitotarpeet. Lounais-Suomen ympäristökeskus (Raportteja 6/2009)
- Riikonen, Satu (2004): Kävijätutkimus Yyterinniemen ja Kokemäenjoen suiston luontoarvoista ja alueen kehittämistä.
- Savola, A; Moilanen J. & Lehto S. (2012): Maakuntaliiton viranhaltijoiden haastattelut
- Tiira, Hannes (2013): *Yyteri, dyynien kaunotar*. Ympäristöministeriön verkkosivut/ Luonnonsuojeluohjelmat turvaavat valtakunnallisesti merkittäviä luontoarvoja. http://www.ym.fi/fi-FI/Luonto/Luonnon_monimuotoisuus/Luonnonsuojeluohjelmat
- Maisema -aluetyöryhmä. (1992): *Maisema -aluetyöryhmän mietintö II. Arvokkaat maisema-alueet*. Ympäristöministeriö. Ympäristönsuojeluosasto 66/1992. Helsinki.
- Varsinais-Suomen Ely-keskuksen inventointilomake Yyterin alueesta (online) http://www.ely-keskus.fi/documents/10191/1930404/inventointilomake_Yyteri.pdf/783cf3a4-oed9-4788-a474-afo4fob5dd61 (VAM 1992, päivitetty maastoinventointi Jenny Alatalo 22.5.2013, luettu 2.2.2014)
- Varsinais-Suomen Ely-keskus, Natura 2000 aluekuvaus, Preiviikinlahti, (Julkaistu 12.8.2013, päivitetty 12.8.2013, luettu 1.2.2014), Ympäristöhallinnon verkkopalvelun sivustoilla(online) http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Preiviikinlahti%285456%29
- Porin kaupungin verkkosivustot/ kaupunkisuunnittelu, merkittävät ajankohtaiset kaavat ja projektit, päivitetty 31.1.2014, luettu 2.2.2014 (online) <http://www.pori.fi/kaupunkisuunnittelu.html>
- Maankäyttö- ja rakentamislaki, ajantasaisen lainsäädännön sivustot verkossa (online) <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>, 5.2.1999/132, luettu 3.2.2014
- Natura 2000 luontotyyppinä koskeva Euroopan Neuvoston direktiivi 92/43/ETY, annettu 21 päivänä toukokuuta 1992, luontotyyppien sekä luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelusta (online) http://europa.eu/legislation_summaries/environment/nature_and_biodiversity/l28076_fi.htm, luettu 1.2.2014.
- Ympäristöministeriö, vation ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelusivusto (2013)(online) http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Luontotyypit/Luonnonsuojelulain_luontotyypit/Hiekkadyynit, luettu 5.2.2014